

Badische Landesbibliothek Karlsruhe

Digitale Sammlung der Badischen Landesbibliothek Karlsruhe

Rei rvsticae libri qvatvor

Heresbach, Conrad

[Spira Nemetum?, 1603

Liber tertius, de pastione pecvaria

[urn:nbn:de:bsz:31-138693](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:bsz:31-138693)

CONR. HERESBACHII
 Liber Tertius,
 DE PASTIO-
 NE PECVARIA.

PEI Rusticæ partem, & agriculturæ affinem cõiunctamq; esse pecuariam vilaticamq; pastionem, non solum Virgilij vndiquaq; absolutissimi Poëtæ, qui hanc disciplinam Georgicis suis celebrauit, verum etiam vetustiorum & grauissimorum scriptorum, Xenophõtis & Aristotelis testimonio iam antè declaratum est; *ὅτι γὰρ ἡ νομαδικὴ σκυήπῃ τῆ γεωργίᾳ*, inquit iste. Atque adeò communi vsu comprobatur, vtræque alteri vtiliter coherere. Nam etsi diuersa est disciplina agriculturæ & pastio-

stionis & vota curaq; interdum contra-
ria, cum pastor solum graminosum &
nouale postulet, agricola contra purum
& subactū: tamen in his discrepantibus
votis magna est societas, & mutua quæ-
dam utilitas, quam vtraque functio ab
altera mutuò percipit. Id quod Funda-
nius apud Varronem apposita similitu-
dinē contendit astruere: Ut, *inquiens*,
dextra tibia alia quàm sinistra, ita vt ta-
men sit quodammodo coniuncta, quòd
est altera eiusdem carminis modorum
incentiua, altera succentiua: Ad eun-
dem modum licet pastorum vitam di-
cere incentiuam, & agricularum suc-
centiuam, autore Dicæarcho, qui tra-
dit initio homines pastoritiam vitam
egisse, neq; calluisse disciplinam arandi
exercendiq; agri, aut arborum plantan-
darum; ab his inferiori gradu ætatis sus-
ceptam agriculturam: quapropter suc-
cinat pastorali, qua est inferior, vt tibia
sinistra à dextræ foraminibus. Sic cum
iumentis ad arandum, ad vehendum,
ad stercorendum agrum, & alias plures
commoditates agri colendi vtamur, &
vicissim ab agricultura pabulum pecu-

Pastionis
pecuarie
cum agri-
cultura so-
cietas.

Ee iij di.

dibus subministratur, fit vt etiam si di-
 sciplina diuersa sit pastionis & agricul-
 turæ, vtraque tamen alteri seruiat & ac-
 commodata sit, vt neutra ab alia sepa-
 randa videatur, præsertim si prædij ra-
 tio patiat, propter plurimas commo-
 ditates, quas vtraque alteri veluti ma-
 nuui accommodare potest: Siquidem
 agrum citra equorum aut bouum mini-
 sterium, & stercorationis adminiculum
 exercere commodè non queamus, &
 paleæ, stramina, reliquaq; è frumentis
 ad pabulum parata, in fundo ipso cõpe-
 scere quàm vendere magis expediat, &
 colono & fundi domino, domesticisq;
 magis pecudibus quàm alienis depasce-
 re, ex vsu est. Stercoratione etiam, quæ
 contingit è gregibus, agrum hortumq;
 lætari, fructusq; vberiores producere
 constat. Ac cum nulla regio sit, vt in-
 quit Columella, quæ non ad agrum co-
 lendum, sicut hominum, ita iumentor-
 um quoq; ministerio vtatur, hæc non
 solum terræ colendæ, verùm etiam fru-
 gibus cõuehendis, oneribus deportan-
 dis, stercorei in agrum ferendo, ac deni-
 que soboli procreandę commoditatem

ne-

necessariam præbent: Vnde etiam iumenta à re nomen accepere, quòd necessarium laborem vel subuectando vel arando iuuent. Neque verò iumenta solum, quæ in cõsortium operum adhibentur, alere conuenit, sed alia etiã minora pecora, velut oues, sues, capras: itẽ ex auibus anseres, pauones, anates, columbas, pullos gallinaceos, & quæ sunt alia villaticæ pastionis animantia, è quibus rei familiaris vsus & quæstus nõ pœnitendus paratur, & si ager sic ferat, & Pales faueat, aliquoties non minorem fructũ ex his quàm è frugibus reportare licet, idq; sine magnis impensis pabuli, cuius alioqui magna pars intercudit. Nam quòd pastio quæstuosa sit, pecuniæ vocabulum indicat & peculij, nempe à pecore: quoniam id veteres solum possederunt, & omnis pecuniæ fundamentum pecus fuit; vnde multa constituebatur in pecoribus, quæ maxima fuit triginta boum, & duarum ouiu: æstimatũsque bos centussibus, ouis decussibus. Minima multa oue taxabatur vna. Apud nobilissimas adhuc fortissimãsque gentes obseruatur, qui præ-

E e iiii cipuas

Pecuniæ & peculij vocabula.

Multa in pecoribus

Catonis
respōsum.

cipuas opes in pecore ducant & consti-
tuant. Cato interrogatus, quam par-
tem Rei Rusticæ exercendo celeriter
locupletare putaret, respondit, Si bene
pasceret: rursusque interroganti, quid
deinde faciendo satis vberes fructus
percepturus esset: Si mediocriter, *in-*
quit, pasceret: Porrò originem & digni-
tatem huius pecuariæ disciplinæ anti-
quissimam esse, & iam inde à patriar-
charum temporibus ad nostram æta-
tem, honestissimam functionem fuisse,
sacræ simul & prophanę historiæ testan-
tur, atque adeò Domino hoc vitæ ge-
nus placuisse, declarant primi mundi
homines. Abelem ouium pastorem,
sacrificantem respexisse Dominum, te-
statur scriptura. Inde Seth, Noë, Abra-
ham, Loth, Iacob, Iob, Amos, homines
sanctissimi, armentorum & pecorum
alendorum studiis commendantur: vn-
de opibus polluisse, & se, vxores, libe-
ros, ac familiam amplam sustentasse le-
guntur. Filij Iacob cùm à rege Aegypti
rogarentur de vitæ genere, pastores se
esse profitebantur pecorum: à quo vitæ
genere Moses, Saul, Dauid ad principa-
tum

Pastoritia
antiqui-
tas & di-
gnitas.

Patriar-
chæ pasto-
res.

Gen. 47.3

tum populi, & sceptrata vocati sunt diuinitus. Quinetiam inter gentes vetustissimi & illustrissimi quique partim à pastoribus educati, partim pastores ipsi fuerunt. Romulum atque Cyrum inter pastores educatos, potentissimarum monarchiarum auctores, memoria proditum est. Adde Galerium, Maximinum, Constantinum, Probum, Aurelianum, ab armentariorum stabulis ad imperatoriam purpuram euectos. Homerus Vlyssis subulcum Eumæum magno fortitudinis elogio celebrauit. Etenim fortissimas gentes pecuariam exercuisse, testantur Itatorum, & Germanorum, atque Heluetiorum populi, quorum regiones iam quàm olim cultiores, rerum gestarum magnitudine à multis seculis præclari, his potissimum opibus olim gloriabantur, atque etiamnum hoc quæstu pollent, qui sanctissimus est & grauiissimus. Quare veteres & Græci, & Latini scriptores in præcipuis opulentia laudibus posuerunt *πολυάργες, πολυμήλεις, ac πολυέστες*, & ipsas pecudes propter caritatem aureas habuisse pelles tradiderunt. Vnde pellis

Romulus
& Cyrus
inter pastores
educati.
Imperatores
ex armentariis.

Velleris

Ecce aurea

aurei signi
ficatio.

Aurea po-
ma.

Pastorum
cum prin-
cipibus si-
militudo.

ποιμένες
λαῶν.

Armenta.

aureæ in Colchide arietis historia, ad
quam Argonautæ profecti produntur,
& aurea μήλα Hesperidum. Denique
signa cælestia, maria, montes atque re-
giones à pecudibus appellationem re-
tinent: nimirum, aries, taurus inter sy-
dera: Taurus mons, & Bosporum mare:
Italia à vitulis nomen tenet. Accedit ad
pecorariæ curæ dignitatem, quòd ma-
gnam similitudinem cum principatu
habet: quapropter non rarò & Prophe-
tarum oraculis, & Poëtarum carmini-
bus principes & reges pastores populo-
rum, ποιμένες λαῶν vocantur: immò do-
minus mundi se appellat ipsum pasto-
rem. Cùm ex his colligatur, quàm ma-
gna res sit pastio rustica, & quàm agri-
culturæ coniuncta, nos post Georgicen
& Phyteuticen hanc bucolicam disci-
plinam brevissimè complecti studui-
mus. Hanc Varro trifariam partitur, nos
quartam partem adiiciemus. Ac pri-
mam armentis maioribus tribuimus
pascendis, quales sunt equi, asini, muli,
cameli, boues: quæ ille quasi aramenta
dicta putat, vel ab arando, vel quòd ar-
morum, hoc est, quorumlibet instru-
men-

mentorum vsui idonea, vel ab armis, id est, scapulis maioribus, vt Seruius docet. Nam Virgilius sic ait:

*Hoc satis armentis, superat pars altera cura,
Lanigeros agitare greges, hirta s̄q; capellas.*

Et Plinius, Camelos, *inquit*, inter armenta nutrit Oriens. Iumenta autem siue à iungendo, seu à iuuando dicta esse animalia, quæ vel ad sarcinas ferendas, vel ad vehicula trahenda, vel denique ad terram colendam comparantur, supra dictum. Pomponius Iureconsultus negat, boues iumentorum nomine intelligi, sed armentorum potius: Vlpianus & Caius, quadrupedes pecudum numero censent oues, boues, capras, asinos, mulas, equos: Nos Virgilij, Ciceronis, atque eorum, qui Latine locuti sunt, consuetudinem secuti, inter armenta & iumenta, maiora animalia promiscuè referemus huius libri prima parte. Deinde pecori minori secundas partes attribuemus. Et quanquam pecora & pecudes de omnibus animalibus, quæ sub imperio hominis, & pabulo pascuntur, promiscuè intelligantur, atque communia sint vocabula, (Sic enim

Iumenta.

Pecudes.

Libri tertij partitio.

enim ait Cicero, (*Multitudo pecorum partim ad vescendum, partim ad cultus agrorum, partim ad vehendum, partim ad vestiendum*) nos adiectione minorum, oues, capras, sues, ab armentis separabimus. Tertiam partem ad pecuariam rem pertinentem adiecimus, non vt ex ea fructus capiat, sed potius propter vsum, custodiamque ac ministerium, quod præbet, qualis est cura pastorum, canum, felium. Atque has tres partes hoc tertio libro exequemur, reliquas pastiones quarto libro profecuturi. Hæc de pecuariæ pastionis cum agricultura communiõne, deque eius dignitate & origine, ordinisque, ac vocabulorum ratione præfati, ad singula pastoralia munia progrediemur.

Introducimus autem singulorum armentorum pecorumque magistros, messis tempore, die festo, per otium in gramine sub umbra recubantes, de sua quemque cura ac disciplina differentes, ac singulos suas veluti symbolas proferentes: Euphorbum quidem bubulcum, Hippocomum equisonem, Hedionem opilionem, Eumæum subulcum.

Dialogi-
sta.
Euphor-
bus.
Hippoco-
mus.
Hedio.
Eumæus.

E V P H. Heus tu Hippocome, quò
 pergis vagabùdus? Hodiène feriæ indi-
 cæ à Parocho? iã in taberna Symposiis
 iuuenum, & choreis indulgere oportuit.
H I P. Ignavis semper feriæ. Ex re
 mea erit, & crumenæ cõsulere, & equos
 visere, ecquid pascantur, an incommodi
 aliquid patiantur. Pascua prorsus
 æstatis siccitate exucca nudataque pa-
 bulo, vt periculum sit, ne inedia com-
 pulsi, lætiora pascua desiderâtes erumpant,
 ac lædantur. **E V P.** Quin equos in
 hunc campum adducis, vbi ex recenti
 messe stipulæ aristæque sparsæ, & graminis
 quoque copia inter dumeta carpenda
 suppetunt? **H I P.** Non absurdè
 mones. **E V P.** Agè igitur, Mastiga sub-
 diarium tuum iube compellere huc
 gregem: Tu hîc confideas sub corylo
 hac, quæ simul & umbram & auellanas
 nuces suppedabit. Accersemus & Eumæum
 atque Hedionem, si videtur, de-
 que rebus communibus commentabimur.
H I P. Placet. Tu igitur, Mastix,
 equos vnà cum pullis atque asinis huc
 compellito. **E V P H.** Et vos, Eumæ &
 Hedio, greges in vnum cogite, atque
 adeste,

adeste, Symbolum, velut in taberna, suum quisque citra pecuniam aut impensam conferat de sua quisque pecoris disciplina. Equi certè, Hippocome, tui adhuc mediocriter habiti. Vidi nuper Agrij nostri vicini equos longè strigiosiores, & squalidiores. **H I P.** Non eadem fortè cura, cum tamen illi pascua non desint, nec laboribus tantis onerentur. Nostri contrà & operi crebro adhibentur, neque sic lautè pascuntur, cetera tamen accuratius tractantur. **E V P H.** Quoniam & locus, & tempus conceditur, rogamus, de cura hac nobis aliquid differas, quæ huic animali adhibetur. **H I P P O.** Certè pecunia mihi numeranda non suppetit. Quare si vrgeas, non negabo, quod postulas. Inter iumenta & animalia, quæ in consortium operis adhibemus, præcipuum locum tenet Equus. Nam & generosissimum, & elegantissimum, & vsui humano accommodatissimum, adde fidelissimum pecus censeatur. Cumque huius varius sit vsus, de eius laudibus multa dicenda essent, de quibus aliàs dabitur occasio. **E V P H.** Solum de agnoscendo generoso bonoq;

De equis.

bonoque equo, deque eius cura habenda audire cupimus. **HIPPO.** Principio equorum varius vsus. Nam alij ad agriculturam vecturamque, alij cursibus & certaminibus, ac rei militari, ac praedationi, alij admiffuræ destinantur: quare suis quique vsibus deligendi. Equites ac milites, feroces, animosos ac veloces quærunt, forma & colore elegantes: Agricola tractabiles, corpore vasto, ad laborem vecturamque idoneos. Educatio tamen propè eadem: nam sic educamus, vt omnes speremus generosos futuros. **EVP.** Quanam igitur potissimum in educatione curanda? **HIPPO.** Quibus cordi est equini generis educatio, hos primùm conuenit prouidere de generosis autoribus, deinde de pabuli copia, quæ vtraque in aliis pecoribus ad mediocritatē adhiberi possunt, at equi summam sedulitatem, satietatemque largam postulant. Quare prius magna cura marem diligere oportet, quem admiffuræ destinabimus: nam eum conuenit omnibus boni equi numeris absolutum esse, & iis notis, quas in optimo, generosissimoque equo requirere velis:

velis: deinde non minore sollicitudine matrem. Nobilitatem quidam exigunt à loco, quales Hispani, Neapolitani, Sarmatici, Peloponesiaci, Turcici, Theffalici: Sed hi magis ad cursum, & celeritatem comparantur. Corpore vastiore, & laboribus rusticis atque admiffuræ accommodatiores petuntur è Friffia, Barauia, Morinis. Forma autem equi & corpora diligenter cõttemplanda. Nam ipfa sæpe inspectio certas fignificationes præbet naturæ bonitatis. Quare ab ipsis calcibus ad verticem exacte cõttemplanda forma. Et primùm quidem præcipua ratio. Nam vti frustrà elegantiam spectaueris superioris ædificij, si fundamentum fit ruinosum: Ita equi neque militi, neque agricolæ, neque viatori vsui esse poterunt, qui pedum sanitate destituuntur. In explorando igitur primùm vngula consideranda, vt non tenera ac mollis, sed dura sit & solida, rotunda ac scutellata, sic concaua, vt concauitas solo non impingat, nec lædatur, quæq; vt symbolum, fonitu bonitatem pedum declaret, teste Xenophonte. Plenæ & carnosæ impro-

Equus
quomodo
cõttemplandus.

Pedes.
Vngulæ.

probantur : & qui tales habent, claudicant facilè. Chelidonem vocat idem *χελιδό-*
 Xenophon vngulæ concavitatem, car-^{ves.}
 nosas & pleniores citra cavitatē, *χαμή-χάμη-*
λας. Quare vngulam a fini probant plu-^{λαι.}
 rimi. Ossa supra vngulam neque pro-
 cera sint, vt caprarum, quæ succussatio-
 ne sessorum affligere solent, & crura
 huiusmodi facilè inflantur : neque de-
 pressa nimis, ne salebrosis locis exulce-
 rentur. Tibiæ atque crura, cùm sint ful-
 cimenta totius corporis, conuenit esse
 æqualia, recta, scissa, citra venarum ac
 carniū obesitatem aut tumorem ali-
 quem. Nam si carne & venis obesæ sint,
 ea duris itineribus facilè inflantur, &
 claudicationi occasionem præbent.
 Solidipedum crura statim iusta mensu-
 ra nasci proditum, post exporrigentia
 se verius quàm crescentia : quapropter
 inde à pullo facilè metiri possis futu-
 ram equi magnitudinem. Genua tere-^{Genua.}
 tia, flexibilia, nodosa, & parua, neque
 introrsum spectantia : Rigida vitanda:
 Femora sub armis crassa, pectus muscu-<sup>Femora.
Pectus.</sup>
 lorum toris numerosum, latum, quod
 & ad formam, & ad gressus longiores
 Ff com-

Cervix.

commendabile: Cervix mollis, lataq;
non tanquam hirco prona, sed instar
galli gallinacei ardua & ad flexibilita-
tem idonea: Iuba densa, per dextram,
alij per sinistram malunt, profusam: Ca-
put exiguum, macilentum: Nam gran-
de & graue caput pigri ac hebetis indi-
cium: Breuis promuscis: Os amplum,
lacerum, quodq; frena glomeret man-
dendo, spumamque euiciat. Sic canit
Virgilius

Stat sonipes, ac frena ferox spumantia mandit.

Sicci oris equi vitandi: Maxillæ sint
æquales & pusillæ. Nam si distent ni-
mium, difficultatem frenandi signifi-
cant: Et inæqualitas buccarum facit, vt
sint ore contumaces, neque ceruicem
inflectant, sed caput turpiter proten-
dant. Oculi magni, sanguinei, atque
igneum tuentes prominentesque, quos
ἕξοφθαλμοὺς vocant, laudantur, tan-
quam vigilantes: & alacres concaui &
exigui, κειλόφθαλμοι, improbantur, si-
cut & stellæ in oculis nigræ pallidæq;
vitantur. Deprehenduntur noctu ad lu-
cernam luculentius hæc vitia. Colu-
mella nigros oculos laudat. Et hetero-
pthal-

Oculi.

pthalmi, ab alterius oculi varietate cō-
 mendantur, qualem ferunt fuisse Ale-
 xandri Bucephalum: Auriculæ breues, ^{Aures.}
 arrectæ, micantes. Aures enim equo-
 rum animum indicare solent: quare ^{Nares.}
 grandes & flaccidæ reiciuntur: Nares
 patulæ, siquidem hæc ad spirandum,
 quàm angustæ sunt accommodatiores,
 & spiritus ferocitatisque in equo signi- ^{Armi.}
 ficationem præbent. Armis sit grandi-
 bus & rectis, lateribus inflexis, Spina ^{Spina.}
 supra armos paulò elatior, præbet equi-
 ti commodiorem sessionem, & armi re-
 liquumque corpus firmitus constrin- ^{Latera.}
 guntur, si illa duplex sit. Latera profun-
 dia demissioraque, & ad aluum com-
 pactiora, ac turgidiuscula, sessorem me-
 lius excipiunt, & roboris censentur ma- ^{Lumbi.}
 ioris. Lumbi quò fuerint latiores, hoc
 facilius attollit priores pedes, & poste-
 rioribus subsequitur, iliæque minora vi-
 debuntur, quæ vastitate sua partim de-
 turpant, partim etiam debilitant gra-
 uântque equos. Venter sit substrictus: ^{Venter.}
 Clunes ampli & carnosæ, ita vt pectori ^{Clunes.}
 lateribúsque respondeant. Nam coxas
 & femora si habeat lata, ita vt postero-

Ef ij ri

ribus paululum diuaticari videatur, gressum firmiorem præbebit: Id quodprehendimus sublutari aliquid è terra, diuaticatis, non compressis cruribus attollemus firmius. Testes habeat pares & exiguos. Caudam, longam & setosam crispamq;: *ἰσσοῦρις* Equisetum, inde dicta; quod equinæ caudæ proprium maximè sit. Longitudo enim non ad elegantiam solum, verùm etiam muscis & insectis animalibus abigendis idonea est. Sunt tamen qui mutilis delectentur, præsertim si clunibus obefis sint. Breuiter, sic corpus vniuersum compositum requiritur, vt sit grande, sublime, erectum, ab aspectu etiam agile, atque ex longo, quantum figura permittit, rotundum. Tradunt equifones, generosum equum plurium aliorum animantium membris exquisitis constare debere, nempe capite & cruribus ceruinis, auribus & cauda vulpinis, ceruice olorina, pectore leonino: clunibus mulieris, pedibus asininis. Virgilius noster in suis Georgicis graphicè generosi equi notas depinxit inquitens:

Continuò pecoris generosi pullus in aruis

Cauda.
ἰσσοῦρις.

Equi forma à Virgilio aboluta. Georg. 3.

Altius

*Alius ingreditur, & mollia crura reponit:
 Primus & ire viã, & fluuios tranare minaces
 Audet, & ignoto sese committere ponto:
 Nec vanos horret strepitus. Illi ardua ceruix,
 Argutumq; caput, breuis aluus, obesaq; terga,
 Luxuriatq; toris animosum pectus, honesti
 Spadices, glauciq; color deterrimus albis,
 Et giluo. Tum si qua sonũ procul arma dedere,
 Stare loco nescit, micat auribus, & tremat ari⁹
 Collectumq; premens voluit sub naribus ignẽ,
 Dẽsa iuba, & dextro iactata recũbit in armo:
 At duplex agitur per lumbos spina, cauatq;
 Tellurẽ, et solido grauius sonat vngula cornu.*

Videtis quam paucis verbis equi
 probati indolem virtutẽque vniuer-
 sam absoluat Poeta. Sunt & alij mores, è
 quibus laudari solent, nempe hilares &
 feroculi, ex placido & concitato mitissi-
 mi, vt testatur Columella, quòd hi repe-
 riuntur ad obsequia habiliores, & ad
 certamina laborum tolerantiores. Xe-
 nophon laudabilis equi argumentum
 esse scribit, post defatigationẽ si non
 recuset iterare laborem. Comperimus
 & hoc: quòd quis acrior equus, hoc in bi-
 bendo profundius eundem nares mer-
 gere. Et pullus cum gregalibus in pa-

Ff iij scuis

scuis crebro cursu contendēs, & vt Poëta notauit, si fluuium, pontemve prior traiciat, non respectans alios, aut glaciem non reformidet, inprimis laudatur. **Colores.** **EVPH.** Quinam colores maxime probandi? Poëta reiicere videtur albū, quem ego à plerisque plurimum commendari audio, maximè in Britannicis tellonibus, quos in deliciis videmus haberi quàm candidissimos. **HIPPO.** De coloribus variæ sunt sententiæ, atque in omnibus ferè coloribus, vt vulgo dicitur, & ignaui & generosi reperiuntur, nec adeò refert, cuius sit coloris, si alia signa bonæ indolis respondeant. Attamen elegantix delectus atque etiam virtutis plerunque in colore queritur. Præcipui colores à quibusdam numerantur puniceus, albineus, badius, rufseus, mureus, ceruius, giluus, scutulatus, albus, guttatus, candidus, niger. Puniceum ac spadicem hoc tempore maximè commendari video, qui & à Poëta præfertur aliis. Galli fidum vocant equum spadicem, *Le baiart loyal.* Commendabiliores, qui in fronte veluti stellam, & sinistro aut alterutro pede

de pauxillum albedinis habeant asper-
 sum. Superioribus annis pomacei, scu-
 tulati atque guttati, cerulei, thalassei,
 atque cani, quos griseos vocant, habe-
 bantur in precio non minus, quàm ho-
 die spadices, & qui his proximi mu-
 cidi, vel cum albedine, vel rubedine, vel ni-
 gredine commixti. Prorsus albos à Vir-
 gilio improbatos Plaro laudat. Alij ni-
 gricantes laudibus vehunt, maximè si,
 vt de spadice diximus, in fronte vel aste-
 riscum, vel lineam albicantem, vel de-
 nique altero pede candoris aliquid ha-
 beant. Prorsus nigri sine vlla macula,
 virari solent. Guttati quasiq̃e muscis
 obsiti pilis, præstantes habentur, & so-
 lent plerunque laboris esse tolerantes.
 Gilui & varij, quos picas vocant, ab om-
 nibus penè reiiciuntur, attramen vtri-
 que si fortunentur, solent nõnunquam
 præstantes esse, præsertim si gilui li-
 neam nigram à ceruice ad caudam vs-
 que, per spinam rectà ductam habeant.
 Reiiciuntur & varij, maximè si albedi-
 nis plusculum habeât. Admissarij vnus

Admissa-
 rius.

coloris, robusto corpore, membrisque
 confirmatis & cæteris iam dictis indiciis

Ff iij con-

Matres.

conspicui requiruntur. In matribus eadem ferè notas quærere oportet, quas in maribus, in primis autem vt sint vasto corpore, forma eleganti, vnius & ipsæ coloris, ventre magno, & pectore, ac posterioribus quadratis amplis. EUPH.

Aetas.

Quænam ætas ad generandum idonea? HIPPOC. Admissarius adhiberi potest, cùm iam membris est cõsummatis: nam præmaturi, fœtus imbecilliores reddunt. Bimo vtrinque vulgaris coitus, at à trimatu firmior, & vsque ad annos viginti admissarius idoneus: generasse etiam ad annos quadraginta, adiutum in attollenda parte priore corporis: non enim tempus, sed ingenium auferre libidinem, Aristoteles tradidit ante Plinium. Sunt tamen, qui ante quartum aut quintum annum non putant admittendum, sed roborandum largo cibo, vt Veneri superfit, quantòque fortius inierit, tantò firmiora semina præbet futuræ stirpi: nec minus quàm sedecim, nec plures quàm viginti, implere volunt. Herodotus tradit, vicenis matribus vnum admissarium sufficere. Neque tamen æqualis numerus adhibendus

dus, sed admiffarij æstimandi, & sub-
 mittenda coniugia vel pauca, vel pluri-
 ma, vt durare in plures annos poffit: Iu-
 ueni firmoque corpori non vltra 15 aut
 16. Mediis aliquibus fpatiis conuenit
 admiffarium separari, propter noxam
 furoris alterni, habita interim corpo-
 ris ratione. Sunt enim alij aliis imbecil-
 liores viribus. E V P H. Fœminæ qua æta-
 te admittuntur? H I P P O C. Fœminas bi-
 mas concipere poffe, fed præftare tri-
 mas, vt poft tertium aut quartum an-
 num enixa fœtum educat: eamque poft
 decimum annum putant non effe ad-
 modum vtilem: nam ex annofa matre,
 tardam & inertem prolem procreari.
 Vndenif menfibus ferunt, duodecimo
 gignunt. E V P H. Aetatem vnde cogno-
 fces, fi de ea hæfitaueris? H I P P O C. Eam
 cum alia, tum præcipue dentium figni-
 ficatio prodit: atque ij dentes, qui æta-
 tem norant, γνώμονες Græcè vocantur,
 qui vbi exciderint, equus neque dele-
 ctat fpe, neque reuendibilis effe. Arifto-
 teles tradit, equorum dentes 40 effe,
 quorum quatuor menfe tricefimo mu-
 tantur, bini vtrinque, fuprà dico & sub-
 Ff v ter.

Equorum
 partus
 tempus.

Dentes
 γνώμονες.

Aetas &
 dentibus.

ter. Incipientes quartum agere annum
 itidem reiciunt infernè & supernè duos
 ab vtraque parte: perfectis quatuor an-
 nis, & instante quinto, reliquos eiiciunt
 superiores, & inferiores, eos, qui na-
 scuntur, cauos habent. Sextum annum
 ingresso primorum cavitates explen-
 tur, septimo omnes expletos habet, ne-
 que vlla deinde cavitatis restat: quare
 deinceps nulla è dentibus cognitio.
 Sunt, qui ex iuncturis caudæ iudicant,
 vbi ætas in dentibus agnosci definit.
 Palladius prouectioribus tempora ca-
 uari, supercilia canescere, dentesque
 prominere tradit. Aristoteles ait, æta-
 tem quadrupedum cognosci, si cutis
 prætenta maxillis detracta, innox rela-
 xata, illico in suum redeat locum: id in-
 dicium iunioris: contra, si rugata ma-
 neat, veteris. Vitæ tempus vt plurimum
 ad 20 annos, nonnullis ad 30 aut 40 ar-
 que adeò ad 50. vt Aristoteles tradit, si
 & naturæ bonitas, & cura diligens ac-
 cedat. Proditum est, vixisse equum 75
 annos. Fœminæ minore quàm mares
 spatio, & admissarij, quàm alij mares,
 propter coitum, viuere traduntur. Cre-
 scen-

Viræ tem-
 pus.

ita. III. de
 feculo finem faci-
 mio, mares sexer-
 E. 17. H. Quænan
 admittant idonea:
 per venum temp-
 tum est, adhiben-
 rum delideris. A
 anni temporibus
 minus putant qui
 lent, aut si id fac-
 sum inean: liqui-
 equæ, à coitu ab-
 citrando repellunt
 per totam ætatem
 mittitur admissari-
 vultus esse palam
 dena equarum a
 equæ non ante æ-
 matrem admittant
 sepe feliciter ad-
 edum pulli magis
 totam ætatem
 tur in latis pal-
 tempore, quo
 campis per an-
 factum educen-
 se partum educ-

scendo finem faciunt equæ quinquen-
 nio , mares sexennio aut septennio.
 E V P H. Quænam existimas tempora
 admissuræ idonea? H I P. Ab æquinoctio
 per vernum tempus cùm primis oppor-
 tunū est, adhibere admissarium equa-
 rum desiderijs. A vere autem reliquisq;
 anni temporibus remouendum à fœ-
 minis putant quidam, ne, aut cùm vo-
 lent, aut si id facere prohibeantur, no-
 xam ineant: siquidem vbi conceperint
 equæ, à coitu abhorrentes, mares cal-
 citrando repellunt. Plerisq; tamen locis
 per totam æstatem cum matribus com-
 mittitur admissarius in pascua, atque id
 vtilius esse palàm, nimirum vt ad desi-
 deria equarum adsint: cùm interdum
 equæ non ante æstatem vel Augustum
 marem admittant, & Augustales pulli
 sæpe feliciter adulescant: Tametsi vere
 editi pulli magis optandi, quòd ij per
 totam æstatem cum matribus educen-
 tur in latis pascuis, & matres eodem
 tempore, quo conceperint, herbidis
 campis per annum paruo cum labore
 fœtum educunt: nam duodecimo men-
 se partum edunt, vt ex Aristotele paulò
 antè

Admissu-
 re tēpora.

antè indicauimus. Eoq; tempore maxime obseruandum, vt tam sceminis quàm admissariis coeundi fiat potestas: quoniam hoc præcipuè armentum, si prohibeas, libidinis excitatur furis; vnde

Hippomanes.

& veneno nomen inditum, Hippomanes, quòd equinæ cupidini simile mortalibus amorem accendat. Id in fronte, caricæ magnitudine, colore nigro nascitur, quod statim deuorat mater edito partu: si præripiatur, partum aut non diligit, aut non admittit ad vbera. Nec dubium, quin flagrent aliquot regionibus equæ tanta libidine, vt etiam si marem non habeant, nimia cupiditate figurantes ipsæ sibi venerem, cohortalium more auium vento concipiant: Id quod Poëta notat:

Scilicet ante omnes furor est insignis equarum.

Vento concipere.

Vento enim concepisse in Hispania equas, proditum, fœtumq; educaffe, sed triennij vitam non excedere. Aristoteles, iuba tonsa libidinem equarum extingui scribit. EYPH. Quid si equa marem non patitur, num remedio aliquo excitatur? HIPPO. Sunt, qui Scylla, vel vrtica, vel erithonio herba, naturalia linant,

linant vel confricent, eaq; re libidinem
 accendant. Nonnunquam ignobilis
 quoq; & vulgaris elicit coëundi appe-
 titum: nam vbi admotus ferè tentauit
 obsequium, fœmina abducitur, & iam
 patientiori generosior equus imponi-
 tur. Sin mas ad venerem iners, odore
 perfricatur, deterfis spongia fœminæ
 locis, & admota naribus equi. Si marem
 velimus progenerari, sinistrum testicu-
 lum admissarij funiculo obligemus,
 cùm fœminam, dextrum. Idem in om-
 nibus propè pecudibus obseruandum.
 E V P H. Quoto initu implentur? H I P.
 Non certo numero omnes æquè im-
 plent, sed aliquando vno, aliquando
 duobus aut pluribus. Aiunt vltra quin-
 decim initus vnus anni equam non to-
 lerare. Sæpe quatuor, aut quinque, at-
 que etiam paucioribus contentæ sunt.
 Admittendæ per interualla bis in die,
 mane & vesperi. Cùm satis sit, ipsæ ma-
 tres declarant calcitrando. Aiunt co-
 gnationis sensum inesse huic bruto, &
 adduci difficulter posse, vt equus ma-
 trem infiliat. Proditum est, cùm qui-
 dam velato capite coëgisset matrem
 inire

Mas vt ge-
 neretur.

Cognatio
 nis sensus
 in equis.

inire admissarium, sublato velo, cum matrem agnouisset, impetu in prorigam facto illum mordicus interfecisse. A coitu mox equa ad cursum adigenda verberibus, ne genitalem urinam profundat. Equam solam animalium a coitu ad Aquilonem, Austrumve currere perhibent, prout masculum, aut feminam conceperit. Colorem illico mutare rubriore pilo, vel quicumque sit, pleniore, hoc argumento desinunt admittere. Solent post dies aliquot admissionis rursum equae adduci, quod si iam conceperint, admissarium repellent, ut paulo ante dictum.

An quotannis im-
plenda e-
qua.

De asino
admitten-
do.

EUPHOR. Quotannis ne implenda? **HIPP.** Avaritia nostra singulis annis cupit equas foetas esse. Verum si praestantes velis habere pullos, solum alternis submittas, quod perfectior firmiorque partus fiat: vulgo tamen quotannis foetum educare solemne. **EUPHOR.** Asinum quoque conscendere equas videmus. **HIPP.** Maxime: nam hinc mulum gigni duodecimo mense, infra dicitur. Sunt, qui velint iubam equae attonderi, quae asinum admittere debeat, tamen si alij libidinem

ex-

112. III. d
extingui detont
gnantibus equ
largoque pabulo
frigore hyemis h
contineantur, ac
curio exerceant
mittatur, nec in
ceantur, ne alia
dant. Nam haec
rum abigunt. M
bus exercere p
imopraestat, qu
dem ocio refr
tigantur citius.
thas equitare e
se mouere incip
partus facilitat
trantes. Cauent
alidatur repag
Quod si aut par
borat, remedio
repida permitt
Proditum est.
re extincta
ctus faciendu
gignere desim
prima foetura

extingui detonsa iuba tradant. Prægnantibus equabus cura adhibenda, largoque pabulo firmandæ. Quod si frigore hyemis herbæ defecerint, lecto contineantur, ac neque opere, neque cursu exercentur, neque frigori committantur, nec in angusto clausove coercantur, ne aliæ aliarum conceptus elidant. Nam hæc incommoda omnia scæturum abigunt. Moderatis tamen laboribus exercere prægnantes nihil vetat, imò præstat, quàm ociosas alere: siquidem ocio refractariæ redduntur, & fatigantur citius. Aristoteles scripsit, Scythas equitare grauidas, cùm primùm se mouere incipit scætus, nimirum ad partus facilitatem id proficere arbitrantur. Cauendum tamen, ne venter allidatur repagulis, scætu onerosis. Quod si aut partu, aut abortu equalaborat, remedio erit filicula trita, & aqua tepida permixta, dataque per cornu. Proditum est, abortum facere ex odore extinctæ lucernæ. Quotannis delectus faciendus, & inutiles equæ, & quæ gignere desinunt, destituendæ. Nam à prima scætura vltra decimum annum

non

Prægnantes quo pacto tractandæ.

Delectus habendus.

Fullorum
tractatio-
rum ratio.

non sunt seruandæ. Tum enim adhuc viribus pollent, & possunt alienari, post non item. Editi pulli manu non sunt contingēdi. Læditur enim vel leuissimo contactu. Curandum, vt, si in stabulis adhuc mater, spatiofo fatis & calido loco versetur cum matre, ne aut frigus infirmo noceat, aut mater in angustiis eum obterat. Congrua igitur vtrique loca deligenda, vt neque frigore, neque calore nimio affligantur. Paulatim deinde producendus erit pullus, prouidendumque, ne stercore vngulas adurat. Mox cùm firmior fuerit, in eadem pascua, in quibus mater est, dimittendus, ne desiderio partus sui laboret equa: siquidem id præcipuè genus pecudis amore natorum, nisi fiat potestas, noxam trahit. Orbis sæpe à reliquis fœtibus educatur. Matres lætioribus pascuis alendæ, quò pullis vberior lactis suppeditetur alimonia. Quinquemestribus factis, cùm in stabulum reducti fuerint, obiicienda farina hordeacea molita cum furfuribus, & quicquid aliud tenuerit natum, libenter edent. Anniculi vel in pascua læta mittendi, vel furfures, & pa-

et paleæ atque fo-
ro non prius nisi
remoueri voluit
non probemus
dos, tamen à quibus
remouere solemus
mittere: ea com-
moda receptaque
cum matribus
tractare nonnu-
tribus disuncti
aut homines es-
sunt, non trahi
amare, verum
scant, varios alpe-
sistrepitus fiant,
pinquare. Xen-
preceptoribus, i-
toribus commi-
quibus exerciti-
varij equorum
instituendi. Si
equestri, equi
dicetur. lam-
quibus apud
tis imbuendi
tores fiant, fr-

& palææ atque scænum præbenda. Varro non prius nisi biennes factos, à lacte remoueri voluit. Quanquam autem non probemus præproperè amouendos, tamen à quinto aut sexto mense remouere solemus, & lætis pascuis committere: ea consuetudo non incommoda, receptaque est. Porrò quàm diu cum matribus sunt, vtile fuerit pullos tractare nonnunquam, ne, cùm à matribus disiuncti fuerint, exterreantur, aut homines exhorrescant. Docendi sunt, non irasci, & homines non solum amare, verùm desiderare quoque, discant, varios aspectus non horrere, etiã si strepitus fiant, non terreri, sed appropinquare. Xenophon ait, vti pueros præceptoribus, ita pullos oportet dominatoribus committere, ac præscribere, quibus exercitiis imbuendi. Sunt enim varij equorum vsus, & ad suos quique instituendi. Sed de his aliàs, cùm de re equestri, equisq; domandis vberius dicetur. Iam de iis solum differemus, quibus apud matres & rusticis exercitiis imbuendi sint. Vt autem mansuetiores fiant, frena aliãque instrumenta

Gg eque-

equestria in vicino suspendenda, ut oculis consuescant & videre eorum faciem, & è motu audire crepitus. Cùm verò ad manus iam accedere cōsueverint, Varro docet, interdum imponere his puerum bis aut ter pronum in vētrem, postea sedentem: hoc facere cùm sit trimus: tum etiam maximè crescere & lacertosum fieri. Sunt, qui existiment, post annum & sex menses equulum domari posse: Varro post trimum, à quo farrago dari cœperit. Nos à secundo anno moderatis laboribus assuefacimus, primùm occando in agro profcisso, quod & pedibus prodest, & gressui: ac deinde aratro, aliisque paulatim quibuslibet, & frigori caloribusq; cum temperamento præparamus. In iungendo operi hoc curandum, ut pares viribus iungantur, ne valentioris robur alteri procuret exitium, hortamen clamoris & verberis metuentis. Trahendo minus læduntur quàm portando. Subinde laboribus moderatis equum exercere utile. Sic enim assuefactus non tam facile læditur. Sed cura vigilanti opus. EYPHO. De castratione quid sentis?

Quando
domandi,
& laboribus
ad mouendi.

Trahen-
do minus
quàm por-
tando læ-
di equos.
Castratio
equorum.

sentis? plurimis enim hîc vtimur castratis. Hippocom. Est quidem horum vsus aliquis, sed qui bonum cantherium habere velit, hunc bonum (vt dicitur) equum castrare oportet. Castrantur anniculi atque etiam grãdiores: nos aliquando quinquennem, aut sexennem castrauimus. Atqui castrati animalium amittunt. Obseruandum, vt sint benè habitî corporis: nam ferè manet ea habitudine, qua est, dum castratur. Castrantur & equæ, sed rarius, & maiori periculo. Euph. Equilia qualia esse conuenit? audiui aliquoties multum referre, quo pacto stabuletur equus. Hippo. Stabula equorum sint loco sicco, ne humore madescant vngulæ, quod facile vitabimus, si stabula aut roboreis axibus, aut, quod Xenophon mauult, lapidibus rotundis constrata sint, ac subinde humo atque fimo emundata, rursumque stipulæ stramenta que insternantur, ita vt stantibus durum, cubantibus molle sit stabulum: altius substernendum, vt molliter cubent. Stabulum ita constitutum, ante oculos esse Xenophon vult, vt in conspectu sit Domini.

Stabula
equina.

Luminis plurimum equilia habere debent, ne tenebris assueti, cum in lucem producantur, caligent. Sunt, qui existiment, mansuetiores & minus horridos fieri, si lumen crebrius spectent: & nitidiores fieri, si ad matutinum solem pabulum capiant. Aestate in aperto tam noctibus quam diebus libera aura praestetur. Hyeme tepere magis debent stabula, quam calefcere. Quare meridianas plagas equilia respicere conuenit, vt tamen non destituantur septentrionalibus luminibus, quæ per hyemem clausa non offendant, per æstatem patefacta refrigerent. **EYPHOR.** Idem etiam bubulo pecori conuenit. **HIPPOCOM.** Porrò non minus corpora pecudum quam hominum sunt defricanda: sic sæpe plus prodest, pressa manu subegisse terga equi, quam si largissimè cibum præbeas. Fricare atque abstergere equum oportet tam mane quam vespere, & quoties ab opere vel equitatione in stabulum reducitur. In distringendo ordiemur à capite ac iuba, frustra enim inferiora nitentur repurgare, si superiora immunda fuerint. Plurimum autem

Fricatio.

refert

refert, idoneis
preceptis, ad aq
re. De exercitiis
his rebus sermo,
dictum, de reliq
cere conuenit.
res habere velit
bulo alere deb
iplam generos
uare, rustici aff
sit equus, vt fu
paleis & freno
ad labores per
bus pabulis v
aena & freno
tem non ita alit
corporis habit
durum pabulu
ideo ad labore
bus spatiosa, &
tana palona de
vnquam licet
quam stirpis
mollibus equ
dantia: vulg
permitteretur.
fcanur, citi

refert, idoneis temporibus pecus ad præsepia, ad aquam, ad exercitia ducere. De exercitiis iam diximus. De pabulis restat sermo, & quia de pascuis supra dictum, de reliquo pascendi modo dicere conuenit. Ut quisque generosiores habere velit equos, hoc meliore pabulo alere debet, siquidem pabulum ipsam generositatem plurimum adiuuare, rustici affirmare solent. Si iuuenis sit equus, ut supra de pullis dixi, herbis, paleis & scæno pascatur; adultior verò & ad labores perferendos aptus siccioribus pabulis vtatur, puta paleis, hordeo, auena & scæno. Paleis propter siccitatem non ita alitur, sed moderato tamen corporis habitu conseruatur: Et quia durum pabulum difficilius dissoluitur, ideò ad laborem commodius. Gregibus spatiosa, & palustria, nec non montana pascua deligenda sunt, rigua, nec vnquam siccanca, vacuâque magis, quàm stirpibus impedita frequenter, mollibus quàm proceris herbis abundantia: vulgaribus equis passim pasci permittitur. Si nimis breui gramine pascantur, citius dentes atterunt antero-

Gg iij res,

res, & ante iustum senium edentuli redduntur. Cùm autem omne animal naturaliter humidum sit, equus imprimis siue iuuenis, siue senex, refici debet humidioribus herbis, vt naturalis constitutio conseruetur. Cauendum existimant quidam, ne herbæ aut gramina dentur vere: Tempore autem autumnali herbas præbendas cum suo rore, noctu nihilominus auenam, vel hordeum atque scœnum danda. Atqui locis frigidioribus in Germania, Gallia, & Britannia, vbi pascua magis sunt tenera, verno æstiuoque tempore non dubitant viridi pabulo defecto, ac herbis pratenribus equos purgare. Calidioribus regionibus etiam farragine idem efficiunt. Sunt, qui concisa poma præbeant purgandi causa. Atque hæc purgandis equis cura. In vniuersum autem, qui equum velit habere sanum & ad labores durabilem, is præbeat auenam cõcisissis straminibus mixtã: sic enim mediocriter & benè pascitur. quòd si labores augeantur, purior auena dari poterit. Præbendum autem pabulum demisso loco quidam contendunt: & nos plerisque

Purgatio
equorum

que locis exterrita prælepia, te ac labore an piam. Id enim extendendiq; vt cem atque capercitio, ac denliores reddi equocura robultiorum pedum pluribus locis bentur. Qualida seruentur, præbeatur, exqui ad quæstus debiliores reddin pabulum, aut que deliciis nlaborem hæc n pabulum auenpetit, hordeum cum, aut hibe tur. Præbendus potius aut bis immia facierat stat enim fu

que locis externis vidimus sic constituta præsepia, vt cum quadam difficultate ac labore annonam aut fœnum capiant. Id enim conducere, vt flectendi extendendiq; vsq; exerceantur, & ceruicem atque caput grandescere hoc exercitio, ac deniq; ad frenandum habiliores reddi equos, statuunt. Adde hæc cura robustiores fieri propter assiduam priorum pedum impressionem: tamen si pluribus locis præsepia editiora exhibentur. Quali acunq; sint, semper munda seruentur, & ante, quàm pabulum præbeatur, expurgentur. Hippocomi, qui ad quæstum equos alunt, quò vendibiliore reddant, filiginem decoquunt in pabulum, aut fabaceam farinam, iisque deliciis nitidos reddunt: verùm ad laborem hæc non probantur: Optimum pabulum auena, aut, vbi hæc non suppetit, hordeum. Cauendum ne triticum, aut siligo, aut sicca legumina dentur. Præbendum autem pabulum pluribus potius portionibus, quàm semel aut bis immodicè aut profusius, ne nimia facietate pabulum fastidiant, præstat enim subinde paxillum obicere,

vt eo absumpto plus desiderent. Quinquies ferè pasci solent quotidie, quando in stabulis continentur, spatiis horarum æqualiter partitis. Quoties laborant, rarius, sed largius pasci poterunt: si itineribus longis fatigentur, noctu etiã reficiendi sunt. Semper, vt dixi, cauendum, ne nimia satietas fastidium pariat. Qui pabulum auidius vorant, laboriosiores esse solent. Obseruandum quoq, ne sudanti, & è labore maximè itineris incalescenti, auena aut hordeum præbeatur antè, quàm refrixerit: fœnum autem præbere mox, nihil prohibet. Fœnum autem sit grati odoris ac benè ficcatum: excutiat, antequàm præsepibus imponatur, & in primis dispiciendum, nec ubi plumæ auium adhæreant. Equus si vehementius incalescat, prius quàm præsepibus alligetur, sursum deorsumque opertus ducatur pedentim, vt paulatim refrigescat. Alligato substernenda stramenta, ne soli frigiditas offendat. Neque in aquam mox à labore ducendus, sed cum iam à sudore refrixerit, tum demum & potandus, & abluendus, reductique erura abster-

Equorum
à labore
cura.

abstergenda, defricandaque. Equo autem recusante ac fastidiente pabulum, quidam allium cum pipere contusum præbere, dentesque fricare solent tantisper, dum ad pabuli desiderium redeat. Alij linteum intinctum aquæ falsæ, alligatumque bacillo, in fauces inferi præcipiunt. Lupini (vt vocant) dentes si enascantur, qui impedire solent pabuli appetentiam, hos abradere conuenit. In potando non negligenda cura. Aristoteles scribit, pro aquæ ratione iumenta & pabulo pasci, vt vel fastidiosius, vel appetentius pascantur atque alantur. Equi & cameli turbulentam suauius potant, adeò vt pede sæpe limpida inturbent, boues contrà limpida & fluentem malunt. Equum quatriduo sitim tolerare idem Aristoteles testatur. Varro bis potandos equos præcipit in die, idq; nos obseruamus, nempe semel antemeridiano tempore, & pomeridiano iterum. At brumæ tempore semel potasse sufficere potest. Equus aquandus prius extergi solet, ac deinde in aquam duci vsque ad genua, maximè si macilentus sit: pinguem altius ingre-

Cibum recusans equus.

Lupini dentes.

Aquam pede turbatam potant equi.

De aquando equo.

G g v di

di nihil oberit. Sunt tamen plerique, qui existiment, non sic altè ducendos in aquam, vt testes aqua mergantur, præsertim si iuuenis sit equus. A Martio, & verno tempore in aquam fluentem sursum deorsum ducere ad agilitatem pedum & exercitium, non inutile. Nam aqua exiccat crura, coërcendo humores, quò minus deorsum ad crura descendant, inflationesque & gallas reprimat. Reducti ab aqua crura straminis manipulo extergenda, quòd fumositas stabulorum cruribus madidis inflammationes inducere soleat. Aquam Vegetius probat limpidam & perennem: ab aliis magis probatur leniter fluens, mollis & turbida præsertim ex argillosa terra: nam hanc aquam propter crassitudinem plus nutrire, magisque reficere equos, quàm rapidos fluuios: attramen assuetos limpidis rapidisque, ac durioribus aquis, robustos fieri ac laboriosos. Quare animaduertere hac quoque in parte oportet, vbi equus enutritus. Aquæ quò frigidiores, hoc minus alunt equos. Quò plenius equus biberit, hoc reddi creditur habitior. Proinde

Aquæ rati-
o.

de abluere os pri-
facto silent hippo-
pabulis desiderat.
De morbis curati-
Ariltoeles tradit
infestari, quot
Quod ad vitia
dentius est cau-
notii, vt diligere
& vt Vegetius
tatem tueri, qu-
prestat. Id au-
ti ea, quæ de pa-
stabilis & ex-
strationibus pa-
renon granem
habere velit, &
re, eum oportet
fere, adire, co-
enim manuet
exillarar, atq;
rem prouerbis
re equum ob-
habere, vt c-
quid subduc-
pabulum, vt
qui equum

de abluere os prius & fricare sale made-
facto solent hippocomi : quoad potus
pabuliq; desiderium accendatur. EYPH.
De morbis curandis addas quæso: nam
Aristoteles tradit, equos tot morbis
infestari, quot homines. H I P P O.
Quod ad vitia & morbos attinet, pru-
dentius est cauere, ne vitiis fiant ob-
noxii, vt diligentia præuertat morbos,
& vt Vegetius inquit, studio incolumi-
tatem tueri, quàm ægritudinis remedia
præstare. Id autem fiet non difficulter,
si ea, quæ de pabulo, de aquando, deq;
stabulis & exercitiis, aliisque admini-
strationibus paulò antè diximus, cura-
re non grauemur. Qui probatum equum
habere velit, & citra noxam conserua-
re, eum oportet suum pecus crebrò vi-
sere, adire, contrectare, fricare, (Id
enim mansuetudinem docet & cutem
exhilarat) atq; adeò semper esse memo-
rem prouerbij, Oculum domini sagina-
re equum : breuiter, sic in conspectu
habere, vt citius domini de penu ali-
quid subduci possit, quàm de præsepio
pabulum, vt præcipit Xenophon. Nam
qui equum negligit, seipsum negligit.
Mode-

De mor-
bis, & qua
cura incolu-
mitas
conserue-
tur.

Oculus do-
mini sagi-
nat equum

Exercitiū
equo vtile

Moderatum exercitium, & quotidie
producere in campum, si cælum patie-
tur, vtile fuerit. Perinde enim nega-
tum, quàm immoderatum exercitium
nocet. Matutini labores magis con-
gruunt, quàm vespertini. Neque hye-
me, neq; æstate equus immodicè fati-
gandus: nam sudoribus nimis agitur,
moxq; refrigerens facillè noxam con-
trahit. Quare hîc repetendum, si à la-
boribus & sudore vehementius equus
incalcescat, coopertus aliquandiu ducatur
leniter, vt paulatim refrigerescat, ante
quam ad cibum, aut potum admit-
tatur. Vbi refrixerit, in aquam ducendus
atque abluendus. Reducto stramenta
munda substernenda, cura abstergen-
da, atque inde pabulum præbendum.
Lassitudini quies remedio est, & à sudo-
re si æstus sit, posca, si hyems, muria os
ablui vtile putatur: quandoquidem ha-
rum rerum neglectu sæpe optimi cor-
rumpuntur equi. Vinum quoq; & oleū
faucibus infundere æstate frigidum,
hyeme tepidum, post Vegetij præcepta,
rei experientia docuit: fatigatum equū,
si necessitas requirat longius ire, infuso
in

Lassi equi
cura.

in fauces vino roborari experimur. Incalescentem ex itinere aut labore, non oportet potare. Attamen si nō nimium fudat, & rursus equitetur, non perinde noxium. Tutius tamen sitire, quàm æstuantem potare frigidam. Equus si diutius steterit, ac quieuerit, non est subito ad cursum extimulandus, neque mox longis itineribus frangendus, sed paulatim labor augendus. Equus fatigatus mirum in modum recreatur, ad eò vt recens appareat, si vel in stabulo, vel alio mundo loco, extra ventum aut pluuiam, yltro se voluet. Quare Xenophon vicinum stabulis locum volutationi idoneum postulat, quo à laboribus soluti volutentur equi, quandoquidē hoc exercitio & salubritas indicatur, & quasi restituitur. Danda etiā opera, vt vesperi diligenter curentur equi, atq; sudoribus extergantur, vt noctu quietē habeant. Hyeme laneo stragulo operiēdi, propter frigus, æstate lineo, propter muscas. Cauendū, ne lōgioribus itineribus vel laboribus, vrinx reddēdæ potestas denegetur, sed mox hora vna ab inchoato vel itinere, vel labore, excutien-

Incalescentem non aquandū,

Volutationis utilitas.

Tegumenta equorū

Vrinx reddendæ potestas.

do lotio sistatur. Ducendus extra viam,
& si concedatur, in fimetum maximè
ouilium. Quod si vini reddendæ im-
pedimento crucietur, fomenta eadem
admouèda, quæ frigori, nempe oleum
immistum vino, super ilia & renes infu-
sum. Item pediculus peni immissus,
aut etiam smigma podici inditum au-
xiliari comperitur. Quæ si non pro-
fuerint, melle decocto & sale colly-
rium tenue foramini, quo meat vri-
na, inditur. Sunt qui de bitumine colly-
rium naturalibus inferere præcipiant.
Aelianus scribit, retentam in equo vri-
nam solui, copiosèque reddi, si virgo zo-
na, quam gestat, faciem equi feriat. Pe-
dum (quæ præcipua cura est) incolumi-
tas conseruabitur, si, vt suprà indicau-
mus, stabula rotundis lapidibus, vel
axibus constrata diligenter munden-
tur. Subinde chelidoni aut plantis ster-
cus bubulum, vel, si hoc desit, equinum
indatur, & tibiæ deorsum defricentur
straminis manipulo conuoluto. Vt au-
tem vngulæ crescant, vel attritæ repa-
rentur, allij capita in vncias 7. rutæ ma-
nipulos tres, aluminis rufi & cribrati
vncias

Pedum
cura.

vncias 7. axungia veteris pondera 2. stercoris asini plenam manum commisceas, ac decoquas, & vtaris. Ab itinere pedes diligenter expurgandi, ne quid luti, vel sordium inhærere patiamur. Vnguento vngulæ attritæ reficientur eo, quo diximus modo. Articuli quoque, vel suffragines post iter calido foueantur vino, vel ouum vnum aut alterum incutiendum pedum plantis: ipsæ tibiam cereuisia calida, aut simili fomento confoueantur. Si alterum pedem protendat equus, neque æqualiter ster, indicium est alicuius vitij, ac infirmitatis. Claudicare contingit equum, vel quia vngulæ ex itinere attritæ, vel ferraturæ vitio, vel etiam ex ociosa in stabulis humorum collectione, vel denique è gallis, atque crurum aliqua læsione. Quod si è ferratura claudicet, malleo concutito singulos clauos, & in cuius ictu senseris vitare, eum clauum eximito: vel frigidam infundas vngulæ, & qui primus è clavis exiccatur, hunc euellas. Si pus sit, id exprimas, atq; inde picem cum axugia veteri benè coctam imponas. Oportet autem solum vngulæ aperi-

Vitij signi-
ficatio in
equo.

Claudica-
tionis vi-
tium.

aperire celeriter, vt per inferiores partes, si sit apostema, digeratur, ne per coronulas faciat eruptionem, quod difficilius & lentam curationem admittit, Signis autem id deprehenditur, nam priorem pedem planum ponet. Quod si suspendat, pedem subrades, & locum, quem videris nigriorem, digito pulsabis, si cesserit in dolore, & maturuerit, aperito, saniemque emittito. Si claudicat introrsum, nec premat nisi extremitates, indicium est vngulæ laborantis. Sin toto pede æqualiter terram calcat, alibi quàm in vngula laborat. Claudicans non flectens iuncturas, læsionem circa iuncturas indicat. In genere, si claudicat, sumito canabem cum oui albo atque imposito pedi, quo claudicat, & post ferrato. Si vulnus fecerit, puluerem ostrearum, & ærei vasis fuliginem benè tonsa, ad siccandum inspargito, vel album oui cum fuligine atque aceto imposito. Crepatiarum, vt vocant, vitium, quòd inter iuncturas & vngulam contingit ad similitudinem scabiei, oritur è stabulorum fumis & humoribus crurium madidorum: cura est eadem,

Crepatiarum, & Grapparū cura.

dem, quæ Grapparum, quod ipsum quoque vitium in iuncturis pedum, rumpens carnes & pus generans. Euulsis pilis, lauetur locus cereuisia tepida, vel aqua decoctionis malux, sulphuris, & sepi arietini, quorum substantia obligetur iuncturis læsis vesperi atque mane. Vel cum sepo arietino, aut hircino, axungia, ære viridi, ac sulphure viuo, bolo, sapone vel sinigmate decoctis, factoque vnguento, linendum quotidie bis, lauandumque vino tepido, inde exiccato loco iterum vngendum: abstinebitur ab aqua. Vini quoque feces curandis crepatiis adhibentur. Suffrago

Suffrago.

vitium equi in posterioribus cruribus curatur hordeacea farina imposita: *vulgo Spati.* Gallarum, vt vocant, inflationes & tumores in tibiis, quas alij aquatilia, alij ozenas appellant, excindendo & cauteriis curantur. Nonnulli eas in aqua frigida rapidaque si equus crebrò ducatur, constringi, & reprimi existimant. Item lauare sale, aceto, axungia, & oleo per dies aliquot obligando, vel scarificatione curare solent. Externa adustionibus curantur. Si dor-

Gallarum cura.

H h sum

sum è sella vel tumeat inflatum, vellæ-
 fun fuerit, Vegetius iubet cepas in fer-
 uenti aqua decoctas, atque sic feruen-
 tes, quantum corium sustinere potest,
 imponere, fasciâque illigare tumori, &
 vna nocte tolli inflationem. Item salem
 tritum cum aceto miscendum alij vo-
 lunt, additôque vitello oui, & loca, quæ
 tumere cœperint, perfricanda, atque
 sic destrieta siccabuntur: Etiam her-
 bam piperitidem contusam cum succo
 suo imponunt, & mox residere tumo-
 rem, experientia docuit. Dorsum vul-
 neratum lauetur cereuisia & butyro li-
 quido. Est morbus, qui frequenter in-
 festare solet equos, quem alij syncopen,
 alij stenachoriam, alij cydicum mor-
 bum, alij aliter appellant, vulgò *Seivel*
 vocatur, quo si corripitur equus, au-
 rem deprimito, & vbi desinit auriculæ
 extremum, incidito phlebotomo, vel
 scalpello saniem expurgato: sed cauend-
 dum, ne vena, quæ est paulò superius,
 incidatur. Si equus incalescens, vel po-
 tu, vel vento lædatur, (vulgus Germa-
 norum *Bersangen* vocat, tetanicus di-
 citur tum à rigore membrorum:) sunt
 qui

Dorsî et-
 triti curæ.

Syncope.
 Stenach-
 orialis.

Dei facti

qui distentione
 inflammatione
 Constat in fr
 lem, addito b
 pando cum ac
 cornu infundit
 lo correctus e
 sca. Ventris
 dari creditur
 nantium com
 infestetur i
 cucurbitæ in
 tur altate m
 iumentorum
 cium erit, si
 ciant, si creob
 iadent. Ren
 ceruinum, a
 aceto per cor
 manum per
 eximere, ac
 vel muriala
 rhus equi
 dum, nihil
 titur, est qu
 tils: tepida
 ceis fursurid

qui distentionem putent Vegetio, aliis ^{Distentionis cura.} infusticationem appellari) remedium: Concisam in frusta minuta mustelę pellem, addito butyro recenti, ouoque putrido cum aceto, commixtaque per cornu infundito: post madido stragulo contactus equus stet, donec incalcescat. Ventris & intestinorum dolor sedari creditur equo & mulo anatum aut nantium conspectu. Ut à muscis non infestentur iumenta, succo foliorum cucurbitę iumentorum pili intingantur æstate media. Solent & lumbrici iumentorum intestina affligere: indicium erit, si subinde ad aluum respiciant, si crebrò volutentur, si caudam iactent. Remedium adhibetur cornu ceruinum, aut sabina trita, atque cum aceto per cornu data. Columella iubet manum per anum inferere, & fimum eximere, ac deinde anum aqua marina, vel muria lauare. Rheuma, siue catarthus equum reddit pigrum & languidum, nihilominus duci equitarięque patitur, estque labor mediocris non inutilis: tepida potetur aqua, iniectis triticis furfuribus: quò magis excreauerit

Hh ij mu-

mucos, hoc melius habebit. Sunt morbi aliquot incurabiles, & quorum ratione ex Aedilitio Edicto redhibitio debetur, nisi aliter cautum sit in stipulando. Quales Asthmatici, suspiriosi, lunatici, terpigne vel intertrigine infecti, vermem appellant, qui morbus, si ad testiculos vsque proserpat, incurabilis existimatur. Adduntur gallæ intrinsecæ vel introrsum manantes. Asthmaticum curari quidam negant, quod phthisi homini mortiferæ assimiletur. Salus tamē promittitur, si principiis occurratur. Nam sanguinē in ficcis morbis detrudere contrarium est. At vino & oleo commixtis tepefactisque perungatur totum corpus, & aduerso pilo vsque ad sudorem confricetur. Interna autem hac potione à prima die curandus est: Succum ptisanæ, adipem suillum remissum, & amyllum molle ex passo decocta, per cornu danda, ut canalis gutturis maxillarumque compago laxetur: quo facto, loco calido statuetur. Irem prodest hordeum viride, atque herba, quæ ariditatem temperet. Proderit & potio ex passo, ouis que crudis

Vermis
morbus.

Asthmatis
cura.

Passum vi
ni dulcis
genus Co
lum lib.
12 cap. 39.

LIB. III
dis & butyro
bulique, quæ
terum quoque
ditimus. Lu
temporum pa
hæc quotidie
curant fortis:
manico acce
inungunt do
pigni & inte
catharides
inungendo,
farragine co
bis in die aqu
decocto & m
dum sanies e
rem aiant ac
initia: Sinus
bus opus ren
men, sulphu
teri commix
tæ, subind
liquida cum
fuligo viceri
& bubuli pe
dicula, cont
nariam, pect

dis & butyro, thure atque croco, dulci-
 bulſque, quæ aſperitatem mitigent. In-
 terim quoque vngendus modo, quem
 diximus. Lunaticos curare ſtudent à
 temporum parte detracto ſanguine: Ad
 hæc quotidie oculum calido fomento
 curant foris: Intriſecus collyrio ther-
 mantico acerrimòque per plures dies
 inungunt donec curetur. Scabiei & ſer-
 pigini & intertrigini quidam adhibent
 cantharides contuſas, mixta æruginè
 inungendo, deinde ferro candenti, vel
 ſattagine corpus equi calefaciunt. Alij
 bis in die aqua calidâ ſubluunt, & mox
 decocto & trito ſale cū adipe defricant,
 dum ſanies emanet: præcipuè ſaluta-
 rem aiunt adipem vituli marini inter
 initia: Si inueterauerit, vehementiori-
 bus opus remediis: adhibeatur bitu-
 men, ſulphur, pix liquida axungię ve-
 teri commixtæ parique menſura deo-
 ctæ, ſubinde ſcabiè reſiccata picęque
 liquida cum oleo illita. Infricatur &
 fuligo vlceri ex ahenò. Pluribus & equi
 & bubuli pecoris morbis ſuccurrit ra-
 dicula, conſiliginem vocant & pulmo-
 nariam, pectoris pelli inſerta, factò prius

Lunatici
cura.Scabies.
Serpigio.
Intertri-
go.

Conſiligo

Hh iij ſu-

subula foramine. Aduersus omnes equorum morbos probatissimam curam tradit Vegetius cetauream, absinthium, peucedanum, serpillum, fagapenum, betonicam, saxifragam, aristolochiam rotundam: æquis ponderibus tundas, & si febricit animal, cum aqua, si non febricit, cum vino optimo des, & singulis per sextarium aquæ vel vini cocti prædicti medicaminis singula maiora cochlearia commisceas, & per fauces ingeras. Deplere animalia veteres vetuerunt absque necessitate, ne consuetudo minuendi, si tēpore alio omitatur, statim morbum generet. Rectius ergo minoris ætatis animalibus & benè valentibus non detrahatur sanguis, nisi è palato. Maturis non incommodum, cum in pascua mittuntur, sed cautio adhibenda in secando, ne altius imprimas manum. Castrata prorsus non sunt deplenda. Barbaricis equis ferunt nullam adhibendam medicinam. E V P H. De equis iam fatis: ad asinos descendere tempus postulat. H I P P O C O M. Præposterus hic progressus: at quando sic iubetis, hac quoque in parte non deero, vt

Deplendi
ratio.

LIB. III
ro, vt tandem
paria symb
vulgans cura
da, cum prop
bent, tam prop
Nam qualicun
conteritur i
mentis, pale
abundant,
dentis custo
sustinet, plag
norie, toleran
afficitur: pr
quam altitud
malis tam ex
cessaria opeta
ribus gestan
pat, vehicula
re, molarum
penè solem
Quare max
qui & ven
frumentum
modè pote
leior hum
eius vsus: &
splendidè p

ro, vt tandem, meo penso persoluto, vos
 paria symbola conferatis. ^{De Asinis.} Asinorum
 vulgaris cura, neque tamen aspernan-
 da, cum propter varios vsus, quos præ-
 bent, tum propter pascendi facilitatem.
 Nam qualicumque, & parabili pabulo
 contentum id pecus: foliis, spinis, sar-
 mentis, paleis, quibus omnes regiones
 abundant, etiam gliscit: tum impru-
 dentis custodiæ negligentiam fortiter
 sustinet, plagarum, laboris, famis, & pe-
 nurie tolerantissimum, rarisque morbis
 afficitur: propter quæ tardius deficit,
 quàm aliud armentum. At huius ani-
 malis tam exiguæ tutelæ plurima & ne-
 cessaria opera respondent. Nam & one-
 ribus gestandis dorsuarius asinus equo ^{Asini vsus.}
 par, vehicula trahit non nimio ponde-
 re, molarum, & conficiendi frumenti
 penè solemnus est huius pecoris vsus.
 Quare maximè ruri necessarius asellus,
 qui & utensilia in urbem, & ad molam
 frumentum gestare ac reportare com-
 modè potest. In Aegypto & Lybia, vbi
 leuior humus, etiam terræ profcindendæ
 eius vsus: & delicatæ illic mulieres asinis
 splendidè phaleratis vehuntur. **Quin-**

Hh iij etiam

etiam ad disciplinam docilis putatur, atque hodie in Cairo ad tibias saltare, & alia ludicra exercere, à circulatoribus edoceri traditur. In mercando, inquit Varro, vt cæteræ pecudes emptio- nibus & traditionibus dominium mutant, & de sanitate & noxa caueri solet, quadringentis nummis asinum em- ptum memoriae proditur. In Cæstiberia quadragenis nummorum millibus a- sinas emi Plinius auctor. Varro duoge- nera describit: Vnum ferum, quos on- agros vocant, quorum in Phrygia & Ly- caonia greges sunt multi. Onagri do- miti præstantissimi sunt, maxime ad fe- minationem: facile domari traduntur. Alterum mansuetum, de quo nobis ser- mo. Ex Arcadia optimos, quamquam Varro ex Rheatinorum feminio pullos præstantes produci scribit. Qui asinos educare vult, mares feminaq; bona ætate, corpore amplo, feminio bono, firmosque deligat perinde atque in equis. Admissarij minimum trimi sunt. Nam à tribus annis ad decimum vsque, generationi idonei sunt. Partus à trice- simo mense ocysimus, sed trimatu le- giti-

Asini præ-
ciam.

Onagri.

Partus as-
inarum.

LII. III
gitimus: tot
mensibus, &
ferum edunt.
vrium genital
cursum verber
nos parit. Pari
bras quartit,
ne. Gignet
que durat ad
stotele aucto
stitionum, & e
pariunt. Du
ceptum femi
releuand.
nem reddit
non disjung
& remissione
cundam par
mouentia ma
bus parunt
capistris, ab
Tertio ann
res, ad qua
vlu. Part
adeò vt per
non dubite
maius: si tri

gitimus: totidem quot equæ, & eisdem mensibus, & simili modo conceptum fœtum edunt. Sed incontinens vterus urinam genitalem reddit, nî cogatur in cursum verberibus, à coitu. Rarò geminos parit. Partura lucem fugit, & tenebras quærit, ne conspiciatur ab homine. Gignere aliqui tradunt tota vita, quæ durat ad trigesimum annum, Aristotele auctore. Admittuntur ante solstitium, & eodê tempore alternis annis pariunt. Duodecimo enim mense conceptum semen edunt. Prægnantes opere leuandæ. Venter enim labore, nationem reddit deteriore. Mas ab opere non disungitur, quòd salacissimus sit, & remissione laboris fiat deterior. Secundùm partum pullos anno non remouent à matre. Proximo anno noctibus patiuntur esse cum his, & leniter capistris, aliâque quare habent vinctos. Tertio anno domare incipiunt ad eas res, ad quas quisque eos vult habere in vsu. Partum impensè diligit mater, adeò vt per ignes ad fœrum tendere non dubitet. Sed aquarum tædium ei maius: si riuus intersit, horret ita, vt pe-

Hh v des

des omnino tingere metuat. Nec nisi
 assuetos potant fontes, qui sunt in
 pecuariis, atque ita, vt sicco tramite ad
 potú eant. Nec pontes transeunt per ra-
 ritatem planarum translucentibus flu-
 uiiis. Non nisi spatiosa incubant spatia.
 Varia in somno visa concipiunt, ictu
 pedum crebro, qui nisi per inane per-
 micuerit, repulso durioris materię clau-
 ditatem affert. Summis labris bibendo
 aquam attingere ideò creduntur, quòd
 aurium longiuscularum in aquis um-
 bram cernentes metuant, ne eas made-
 faciant. Frigoris id animal maximè im-
 patiens. Claudicantes asinos curabis, si
 aqua calida totum pedem circumlaue-
 ris, & scalpello expurgaueris, quod post-
 quam feceris, vrinam veterem calidam,
 in qua adeps maximè caprinus eliqua-
 tus sit, aut si is haberi nequit, bubulus,
 circumfundes, atque hoc facies vsque
 quòd sanitatem adipiscatur. E V P H O R B.
 De mulis. Aiunt asino & equa mulum gigni: è
 duobus diuersis generibus nata, tertij
 generis fieri, & neutri parentum esse
 similia. H I P P O C O M. Maximè. Atque
 etiam ex asina & equo mula, sed effre-
 nis,

Claudica-
 tionis asi-
 ni reme-
 dia.

De mulis.

118. II
 nis, & tarditat
 & congeris ma
 gnamur in
 duritia, sed r
 indomito, ger
 minores qua
 maiores adhi
 duodecimo
 almi, autore
 decimo tert
 Conceptum
 tus abortu p
 equi. Fem
 impleri ob
 melius impl
 dentes, que
 conceperit,
 non primo i
 quo & anima
 tiqui appell
 ni & equa g
 tem ipsos n
 pereunt, id
 litatis caus
 contrariarum
 Id Aristote
 phos fatigat

nis, & tarditatis indomite: item ex equa
 & onagris manufactis, mulæ veloces
 gignuntur in cursu, & eximia pedum
 duritia, sed rugoso corpore, & animo
 indomito, generoso tamen. Equas non
 minores quadrimis, neque decennibus
 maiores adhibendas aiunt. Generantur
 duodecimo mense, sicut & equi atque
 asini, autore Aristotele: at Columella
 decimo tertio mense vix parere scribit.
 Conceptum ex equo secutus asini coi-
 tus abortu perimit, non item ex asino,
 equi. Fœminas optimè à septimo die
 impleri obseruatum: mares fatigatos
 melius implere. Quæ non prius, quàm
 dentes, quos pullinos vocant, iaciat,
 conceperit, sterilis intelligitur, & quæ
 non primo initu cœperit generare. E-
 quo & asina genitos mares hinnulos an- Hinnuli.
 tiqui appellarunt, contraque, quos asi-
 ni & equæ gignerent, mulos. Mulos au-
 tem ipsos negant gignere: si quando pe-
 pereunt, id prodigij loco habitum: steri-
 litatis causam existimant, quòd semina
 contrariarum qualitatum sterilia sint.
 Id Aristotelem & plurimos philoso-
 phos fatigauit, tametsi alicubi ille scri-
 psit,

psit, in Syria mulas & coire & parere omnes. Atque huic astipulatur Theophrastus, tradens in Cappadocia vulgò parere, & esse id animal ibi sui generis.

Mulas ali-
bi parere.

Idem comprobatur Varro, & ante eum Dionysius & Mago prodiderunt, mularum fœtus regionibus Africæ non esse prodigiosos, neque raros, sed tam familiares quàm nobis equarum. Verùm & forma & animo præstantiora in hoc pectore, quæ equa & asino generantur: etsi potest aliquatenus huic comparari, quod generat onager, nisi quòd indomitum, & seruitio contumax, sylvestri more strigosum patris proferat habitum. Quare hic nepotibus, quàm filiis vtilior, inquit Columella. Nam ubi asina & onagro natus admittitur eque, per gradus contracta feritate, quicquid ex eo prouenit, paternam formam, fortitudinè que auitam refert. Mularum generi seminando destinandus, cuius species experimento speciosior. Veruntamen aspectu non aliter probari debet, quàm vt sit amplissimi corporis, ceruice valida, robustis & latis costis, pectore musculofo & vasto, feminibus

lacer-

lacertosis, cruribus compactis, colore nigro ac maculoso. Nam murinus cū sit in asino vulgaris, tamen non oprimè responderet in mula. Sunt qui tradant, quo colore sobolem quis habere velit, eo colore pallium circumponendum admiffario. Asinus autem, vt est descriptus, in admiffuram educandus: eum statim à partu genitum matri subtrahere oportet, & ignorāti equę subiicere, vt diximus: fallitur autem equa obscuro loco, partu proprio amoto: & alius quasi ex ea natus alitur. Cui cum decem diebus insueuerit equa, semper deinde destinanti præbet vbera. Sic nutritus admiffarius equas diligere condiscit: Interdum etiam, quamuis materno lacte sit educatus, potest à tenero conuersatus equis familiariter, earum consuetudinem appetere, vt Columella tradit. At nostrates asini etiam vltro satis appetunt equas, vt non opus sit ad hoc eos assuescere. Est enim animal mirè salax, & pro corporis portione membrifius. At nō oportet minorem, quàm trimum admittere: atque id ipsum, si concedatur, vere fieri conuenit, cū & dese-

Colormularum.

Admiffarij asini educatio.

Lib. 6. cap. 37.

defecto viridi pabulo, & larga auena, aut hordeo firmandus erit. Nectamen teneræ fœminæ committetur: nam nisi prius ea marem cognouerit, affilientem admissarium calcibus proturbat, & iniuria depulsū etiam ceteris equareddat inimicum. Id ne fiat, degener & vulgaris asellus admouetur, qui sollicitet obsequia fœminæ, neque is tamen inire sinitur: sed si iam est equa Veneris patiens, confestim abacto vilioe, generosiori mari iungitur. Locum ad id extractum habere rusticos Columella scribit, quem machinam vocent, qui duos parietes inædificatos habet & angusto interuallo distantes, ne fœmina colluctari, aut admissario ascendenti auertere se queat. Aditus est ex vtraque parte, sed ab inferiore clatris munitus, ad quæ capistrata imo cliuo constituitur equa, vt & prona ineuntis semina melius recipiat, & facilem sui tergoris ascensum ab editiore parte minori quadrupedi præbeat: quæ cum ex asino conceptum duodecimo mense edidit partum, sequenti anno vacua nutrit. Id enim vtilius, quam vt & fœram nihilominus

Machina.

minus admissio equo impleamus. Annicula mula rectè à matre repellitur, & amota montibus, aut feris locis pascitur, ut ungulas duret, sitque postea longis itineribus idonea. Nam clitellis aptior mulus: illa quidem agilior, sed uterque sexus & viam rectè graditur, & terram commodè profcindit, nisi precium quadrupedis rationem rustici oneret, aut campus graui gleba robora boum, equorumque postulet. Calcitratus inhibetur vini crebriore potu, ut Plinius scribit. Mulum octoginta annis vixisse idem testatur. EUPHOR. Postquam de armentis dicere cœpisti, ecquid de Camelo? HIPPOCOM. Camelos inter armenta pascit oriens. Animal maximè omnium animalium hominis ministerio destinatum videtur quibusdā. Nam tuber in tergo ad onera portanda, & quatuor genua habent, cum equus & asinus, & cæteræ quadrupedes tantum duo: siquidem posteriora antèrius flectuntur, sinuanturque posteriorius, instar humanorum crurum, & prælongis cruribus in genua flectuntur onus excipientes. Eorum duo genera inter

Cameli

Bactriani,
& Arabici
cameli.

inter se differentia. Bactriani & Arabici illi duo habent tubera in dorso, hi singula, & in pectore alterum, cui incumbant. Dentium superiore ordine, ut boves, carent utroque genere. Omnes autem iumentorum in iis terris dorso funguntur, atque etiam equitatu in praeliis. Velocitas inter equos, sed sua cuique mensura, sicuti vires. Nec ultra assuetum procedunt spatium, nec plus instituto onere recipiunt. Odium aduersus equos gerunt naturale. Sitim quadri-duo tolerant. Implentur, cum bibendi occasio est, & in praeteritum & futurum, obturbata conculcatione prius aqua: aliter potu non gaudent. Pascuntur, praeter pascua, & ea, quae syluae praebent, auena, aut hordeo cum sale. Coitus camelis auersus, sicut elephantis, tigribus, leoni, cuniculis, quibus auersa genitalia. Solitudines coituri petunt cameli, neque interuenire sine periculo datur. Ferunt 12 mensibus, pariunt vere a trimatu, iterumque post annum implentur a partu. Proferunt singulos, sicut elephantis & maioris corporis animalia, lac praebent, dum iterum grauescunt,

Coitus
auersus.

Partus ca-
meli.

vt

vt Aristoteles tradit. Didymus in suis Georgicis scribit, camelum, sicut & equos, cognationis sensum habere, & neque matri, neque forori misceri. Et camelum Bactrianam in montibus Indicis à suis feris (quæ illic commune cum ipsis pabulum habent) concipere traditur. E sue autem siue apro & came-

Camelum
è sue.

lo fœmina gigni camelum geminatum tuber habentem, quemadmodum ex equis & asinis muli, multasque notas habere camelum inde natum, quibus patrem referat, nempe & densum pilum, & virium robur, atque in luto non facillè labascere, sed viribus suis erigi, duplùmque pondus, comparatione aliorum camelorum, gestare, prodit idem author. Castrantur fœminæ, quæ bello præparantur: fortiores enim fieri coitu negato: Viuere quinquagenis annis Aristoteles scribit, quosdam & centenis: Rabiem utcunque sentire Plinius addit. Horum aliqua similitudo in duo animalia transfertur, & camelopardalis

Camelo-
pardalis.

vocatur, pedibus & cruribus posterioribus bouis, anterioribus & capite cameli, collo equi, albis maculis rutilum

Li colo-

colorem distinguentibus. Strabo tradit, esse coloris varietate hinnulo similem, virgatis pilis distincto, collo recto & in sublime subuecto instar Struthij, vertice paulò sublimiore camelo. EPHOR.

Tale animal nuper depictum in auleis conspexisse videor, quo Aethiopes vxores cum liberis clitellis infidentes deducebant, nisi quòd id pusilla habebat cornua, qualia oues nonnullæ habent. Heliodorum in Aethiopicis hanc bestiam arbitror depinxisse. Sed horum externorum animalium apud nos non ita frequens vsus. HIPPOCOM. Tu igitur, Euphorbe, de tui pecoris disciplina nobis stipulatum symbolum depromas: proxima enim equino pecori dignitas & cura debetur bouino. EV-

De bobus. PHOR. Quando sic cautum inter nos, ipse quoque quantum teneo de mea lubens impertiar professione symbolum. Principiò nequaquam concedo primas inter pecora equo: cùm veteres ferè præcipuum vsus & honorem boui aratori, & qui pro seruo esset, tribuerint: Siquidem ex viro, & vxore, ac boue domum constare, Hesiodus vetustissimus,

mus, grauissimūque nostræ professionis autor cecinit, eiusque autoritate idem in suis Politicis, & Oeconomicis comprobatur Aristoteles. Adeoque hoc animal in precio fuit & honore semper, ut inter exempla capitis damnatus, qui socium laboris, tanquam colonum, & imprimis necessarium armentum occidisset. Ab huius pecoris celebritate pleraque ducta celebra nomina. Nam à multitudine & pulchritudine fœtuque vitulorum Italiam dictā tradunt, quod ^{Italiae nomen.} è Sicilia Hercules persecutus fuerit eò nobilem taurum, qui diceretur Italus. Hic socius hominum in rustico opere, Cererisque minister. Et magnis rebus à boum maiestate nomen indiderunt, *Βωῶπι, Βέλιμον, Βέπεινα, Βέπειδα, Βέσκον* appellantes, vnam quoque bumamam. Ac breuiter, in hoc pecus conuerti voluit Iupiter Europam adamans, ac rapiens, ut poëta fabulantur. Denique è boue putrefacto nasci constat apes dulcissimas mellis matres, vnde Græci *Βεζόνας* appellant, ut Varro testatur. Idem huius pecoris genera vel gradus ætatis quatuor numerat: primam vitu-

lorum, secundam iuencorum, tertiam bouum nouellorum, quartam vetulorum. Discerni in prima vitulum & vitulam, inquit, in secunda iuencum & iuencam, in tertia & quarta taurum & vaccam: Quæ sterilis vacca, eam tauram vocari, quæ prægnans, hordam. Ab ea hordicalia Varro, Sext. Pompeius hordica appellat festa, quòd tunc hordæ boues immolarentur. Hoc genus pro regionum diuersitate variat. Commendati veteribus Epirotici, Campani, Hetrusci. Nostri in precio sunt Pannonij, Burgundici, Auernici, Phrysi, Dani vel Cymbrici, & Anglici vel Britannici. Atque in bubulo genere aliud laboribus, aliud lacticio, aliud faginæ vtilius, pleraque omnibus: In vniuersum verò siue ad laborem, seu ad faginandum, mulgendumve comparentur, nouelli probantur, & qui ætate ad fructus ferendos sint integri potius, quàm experti. Boues enim, inquit Varro, cum emimus, sic stipulari solemus: *illo sce boues, vel iuencos sanos rectè, deq; pecore sano esse, noxigq; prestari spòde sine?* Paulò verbosius hæc, qui Mamilij actiones sequuntur:

Taura.
Horda.

Stipulatio
in bobus
emendis.

tur: lanij, qui ad cultrum bouem emūt,
 & qui ad altaria, hoſtiæ ſanitatē non
 ſolent ſtipulari. Et quanquam à virtute
 alij probentur, alij à corporis mole,
 communiter præſtant in hoc pecore
 quadrati benè compactis, & integris
 membris, longo, amplo, denſoſque &
 benè coſtato corpore, nigricantibus
 cornibus, eſſi in colore non tanta ſolli-
 citudo, tamen albos, tanquam molles,
 quidam vitant, quod & Varro fatetur,
 requiritque, vt ſint latis frontibus, o-
 culis magnis & nigris, piloſis hirtiſque au-
 ribus, compreſſis malis ſubſimiſve, gib-
 beri ſpina leuiter remiſſa, apertis nari-
 bus & reſimis, labris ſubnigris, ceruici-
 bus toroſis, craſſis, at longis palearibus à
 collo ad genua deſluentibus, latis hu-
 meris, corio attactu non aſpero ac duro,
 vtero capaci, cruribus compactis, ner-
 uoſis ac rectis, breuioribus potius quàm
 longis, corporis videlicet mole depre-
 mēte, rectis genibus & eminulis, di-
 ſtantibus inter ſe pedibus non latis, ne-
 que ingredientibus, qui diſplodantur,
 pilo totius corporis denſo ac breui, cau-
 da longa & ſetoſa.

Bouis for-
ma.

Boues
quomodo
emendi.

Ii iij dum

dum Palladius comparandos suadet
 vtilius in Martio, cùm necdum sagina
 pleni nequeant fallaciam venditoris,
 vitiâque sua cælare, neque repugnan-
 do domituræ contumacem pleni robo-
 ris exercere fiduciam: ac melius de vi-
 cinis comparari, qui nulla soli, aut aë-
 ris varietate tenentur. Nam indigena
 peregrino præstat, quòd nec cœli, ne-
 que aquæ, nec pabuli mutatione ten-
 tatur, aut, si hoc deest, de locis similibus
 ad similia transfertur. Nec hoc negli-
 gendum, vt viribus ad trahendum com-
 parentur æquales, ne valentioris robur
 alterius procuret exitium. Adde, vt sint
 mansueti, arguti, timentes hortamen-
 clamoris ac verberis, nec ad pontes aut
 flumina formidolosi, multi cibi appe-
 tentes, verùm in eo cōficiendo lenti:
 nam hi melius concoquunt. In tauris &
 vaccis ferè easdem notas requirunt, ne-
 que alio distat à castrato bonus taurus,
 nisi quòd huic torua facies est, vegetior
 aspectus, breuiora cornua, torosior cer-
 uix, & ita vasta, vt sit maxima portio
 corporis, ventre paulò substrictiore, qui
 magis rectus, & ad ineundas fœminas
 habi-

Tauri for-
 ma.

habilis sit. Taurus ante admissurã herba, palea, aut sceno roborandus, atque à sceminis secernendus est. Ante solstitium non admittitur. Varro vsque ad Lyræ exortum à vaccis secernit: Aristoteles tamen vult tempore coitus cum vaccis pasci taurum. Vaccæ quoque probantur altissimæ formæ longæque, maximis vteris, frontibus latissimis & patentibus, cornibus venustis ac leuibus, ac cætera ferè eadem in sceminis, quæ & in maribus, desiderantur, & præcipuè, vt sint nouelle: quoniam cum excesserint duodecim annos, scetibus inutiliores habentur: durant tamen sæpe pluribus, si pastura diligens accedat, & à morbis incolumes seruentur. Vetulæ lactis plus præbent, quàm nouellæ, iuxta Rusticorum prouerbiũ: *Vetulas vaccas lac, gallinas nouellas oua vberius præbere.* Rursus minores trimis iniri non oportet: si antè tamen conceperint, partum earum amoueri oportet, ac per triduũ, ne laborent, vbera exprimi, postea multètra prohiberi. Plinius scribit anniculas ad scœcunditatem expeti, sed eas non grandescere, sicut in omni præmatura

Vaccarum
forma,
ætas.

Taura sterilis.

videmus admiffura. Quotannis in hoc genere pecoris æquè atque in reliquis delectus habendus, vt vetustæ, quæ vel gignere desinunt, vel alioqui inutiles foeturæ, summoueantur, & vti que tauræ, quæ locum foecundarum occupant, ablegandæ, vel aratro domandæ, quoniam laboris & operis non minus, vt Columella testatur, quàm iuueni, propter vteri sterilitatem patientes sunt:

Aetas è cornibus.

At nos eas faginæ destinamus. Aetas è cornuum nodis aut circulis colligitur, quod Plinius quoque in capris notat. Tempus admiffuræ idoneum alij existimant veris medium: Palladius Iulio submittendas vaccas, quòd sic decem mensium partus concludi poterit. Nam totidem mensibus partum gerit: vulgo dicitur, *Vacca & Regina idem tempus partus*: quicquid ante genitum, inutile, vt Aristoteles tradit. Pluribus locis malunt 30 aut 40 diebus post solstitium admitti, vt ad Martium atque Aprilem partum edant. Qui autem lacte indigent, ita foeturam dispensant, vt omni tempore anni superfit alimentum, atque à vere in brumam admittunt. Vno ini-

Partus vaccæ.

initu conceptus peragitur. Quod si for- Vaccæ vno
in situ con-
cipit.
 tē pererrauit, vigesimo pōst die marem
 repetit fœmina. Aiunt, si ad dextram Mas qua
ratione
gignatur.
 tauri descendunt, marem gignere, si ad
 sinistram, fœminam. Græci asserunt, si
 marem gigni velis, sinistrum tauri te-
 sticulum ligandum, si fœminam, dex-
 trum. Varro tradit, exemptis testiculis
 si statim admiseris, concipere. Vni tau-
 ro quindecim vaccas Columella suffi-
 cere asserit. Nos existimamus vicenis
 sufficere posse vnum taurum, si talis sit,
 qualem descripsimus. Si pabuli copia
 sit, quotannis possunt matres fœturæ
 submitti. Cauendum tamen, ne ni-
 mium faginentur: nam sic difficilius
 concipere creduntur. Sed & pabulum
 subtrahitur fœminis circa tempus ad-
 missuræ: ne eas steriles reddat nimia
 corporis obesitas, & tauris adiicitur,
 quò fortius ineant. Si vacca taurum
 non admittit, scyllæ medullam cum
 aqua terere oportet, & naturam oblinē-
 re. Sin autem tauri segniores sint, cerui
 caudam vrito teritōque, & vino sub-
 actam, pudendo ac testibus tauri illi-
 nito: eo & in aliis animalibus vti licebit,

vt Quintilius tradit. Elicitur & cupiditas odore genitalium admoto nari-
bus, & reliquis, quæ in equorum admis-
sura annotauimus. Taurum non sæpius
quàm bis salire in die debere, volunt
aliqui: attamen sæpius etiam posse,
compertum. Plerisque locis tauros &
verres bannales habent, vt sicut ille
omnibus vaccis, ita hic omnibus suis
prostitutus sit. Tauros rubro colore ef-
ferari proditum, quemadmodum ele-
phantibus albo, leones limis oculis aspice-
re. Vitulos editos alij fugere matres si-
nunt, ne tamen cum matribus cubent:
nam obteruntur: alij remouent ab ube-
ribus, & lacte vel sero lactis, atque furfu-
ribus, aut farinis iniectis educant tantis-
per, dum herba pascantur aliòve pa-
bulo. Ex his siue ad sobolem, siue ad la-
borem, seu denique ad saginam educa-
re velis, herbis pascuis opus est. Et
quanquam è genere sint nobili & ma-
gno, tamen si pabulo destituantur, iu-
stum incrementum non assument. Pa-
bulum enim & genus, & incrementum
donare vulgò dicitur. Castrandos Ma-
go & veteres censuere, dum adhuc te-
neri,

Bannales
tauri &
verres.

Pabulum
& genus,
& incre-
mentum
largitur.

III.
neri, quod
que ferro. Et n
nali tempore
malculos telt
femellis mat
conlata recen
lumella non f
primere telt
fringere iube
caltrationis
abfque vuln
induruit, m
lus caltratur
decrefcente
deligare opo
ferrum adhi
gneis regulis
hendere telt
nitate depe
fis, ftatum
preffos ita
eorum ad
linquatur
ptione fan
nec in totu
forma, ma
Attamen

neri, quod nos quoq; obseruamus, id-
 que ferro. Et nos fere verno, vel autum-
 nali tempore trimestres, aut circiter,
 masculos testibus exectis castramus,
 fœmellis matrices secamus, vulneraq;
 confuta recenti butyro oblinimus. Co-
 lumella non ferro, sed fissa ferula com-
 primere testiculos & paulatim con-
 fringere iubet, idque optimum iudicat
 castrationis genus, quod teneræ ætati
 absque vulnere adhibetur. Nam vbi
 induruit, melius bimus quàm annicu-
 lus castratur: idque fit autumno, luna
 decrescente; vitulum ad machinam
 deligare oportet, deinde prius quàm
 ferrum adhibeas, duabus angustis li-
 gneis regulis, veluti forcipibus, appre-
 hendere testium neruos, ex quibus ge-
 nitales depēdent; quibus comprehen-
 sis, statim testes ferro rescare, & ex-
 pressos ita rescindere, vt extrema pars
 eorum adhærens prædictis neruis re-
 linquatur. Nam hoc modo nec eru-
 ptione sanguinis periclitatur iuuenus,
 nec in totum effœminatur, sed seruata
 forma, maris generandi vim deponit.
 Attamen si permittas à recenti cura-
 tione

Castratio
 vitulorū.

tione inire fœminam, constat posse generare: sed id non permittendum, ne profluuio sanguinis intereat. Vulnere sarmentitio cinere cum argenti spuma linenda: abstinendumq; eo die ab humore, & exiguo cibo alendus. Sequenti triduo, velut æger, frondibus & defæcto viridi pabulo alendus, prohibendusq; multa potione. Placet etiam pice liquida & cinere cum exiguo oleo vlcera ipsa per triduum linire, quò citius cicatricem obducant, & à muscis non infestentur. Vitulos adhuc teneros asuescere oportet, vt se tractari manu, & ad præsepia religari patiantur, vt in domitura & laboris, & periculi minus sit. Verùm ante tertium annum, & post quintum Colum. domari iuencos vetat, quoniam illa ætas adhuc tenera, hæc prædura. Eos autem, qui de grege feri comprehenduntur, & eius formæ sunt ac notæ, quam superius descripsimus, sic subigi conuenit: Primum omnium spatiosum stabulum præparetur, vbi domitor facillè versari, & vnde digredi sine periculo possit: Ante stabulum quoque campus, vel spatium patens, vt
pro-

Domandi
disciplina

producti liberum habeant excursum, ne pauidi arboribus aut obiacentibus rebus implicentur, noxamque capiant. In stabulo sint ampla prælepia, supra quæ transuersi afferes in modum iugorum à terra septem pedibus elati configantur, ad quos religari possint iuueni. Deinde dies eligenda à tempestatibus & impedimentis libera, qua capti ducantur ad stabulum, quorum si nimia feritas fuerit, vno die ac nocte inter vincula ieiuniis mitigentur, atque mox blandis appellationibus, illecebrisque oblatis pabuli non à latere, neque à tergo, sed à fronte accedat bubulcus, admulcens nares & terga pertractet, mero subinde conspergens, hac tamen cautione, ne aliquem calce contingat aut cornu, quod si primum sibi cessisse feliciter senserit, obtinebit in posterum. Hinc mitigati os & palatum salibus fricabis, & in gulam demittas præfulsi adipis librales offas, & vini sextarios singulos cornu infundens per fauces; quæ res intra triduum totius sæuitiæ iram resoluat. Alij eos inter se iungunt, & docent onera leuiora tentare.

tare. Et, quod vtile est, si arationi parantur, subacto prius solo exerceanur, vt nouus labor colla non quasset. Expeditior ratio domandi, vt asperum bouem mansueto & valido boui coniungas, quo ostendente facile ad omnia cogetur officia. Si post domituram decumbat in sulco, non afficiatur igne aut verbere, sed pedes ligentur vinculis, vt non possit progredi, stare, aut depasci: ita fame ac siti lassatus ignauiam deponet. Pabuli ratio huius pecoris est varia pro regionu more. Si vbertas regionis viride pabulum subministrat, nihil eo melius. Siccioribus agris, & maximè hybernis temporibus, ad præsepia hæc armenta sunt alēda, & pro loci conditione pabulum præbendum. Vbi vicia suppetunt, ea sunt optima, in fascem colligata. Conuenit & pratense scœnum & palea: item caules brassicarum vnâ cum paleis, & scœno, vel stipula, vel stramine concisis, atque aqua coctis præbentur hyeme. Alicubi solum stramen iam recens excusso frumento, & paleæ dantur: Pluribus locis aqua macerati lupini, vel

De Pabulo bubuli armenti.

vel cicerculæ. vel erui mista paleis. Ad hæc vinacea cum folliculis, ac frondes pampinæ, vlmæ, fraxinæ, populæ, iliginæ, sed post ætatem deficientibus ceteris, possunt & ficulnæ probè dari, si sit earum copia, aut, si stringere arbores expediat, iliginæ vel quernæ. Bo-

Boves
quibus sa-
ginentur.

ues citius saginari maximè herbis pascuis, & frumento, item rapis, pomis, radicibus, in confesso est. Optimè & boues & vaccæ saginantur, si pascua desint, in stabulis data farina mista paleis triticeis, & rapis, aut excrementis cereuisariis. Citius saginari lauatione aquæ calidæ, & si quis incisa cute spiritum in viscera arundine adigat, Plinius testatur. Item pinguescere Sotio tradit, si redeuntibus è pascuis prima die brassicam concisam, acri aceto maceratam præbeas, deinde paleas excussas, & furfuribus triticeis mistas, ad dies quinque aut sex, ac sequentibus diebus pabulum paulatim augeas. Et hyeme quidem circa gallicinij horam nutries, dein circa diluculum. Aestate primùm sub diluculum secundùm ad meridiem, ac denique vespere. Potus

De aqua
do.

ætate

æstate bis, mane tribus ante meridiem,
 & totidem à meridie horis: Hyeme se-
 mel tepida præbenda, quæ etiam fœtu-
 ram adiuuare putatur: vnde lacunæ
 vtilis, quibus aqua pluuiæ colligitur.
 Aquam non requirunt hæc armenta
 limpidam, cum fordida & diluta non
 offendat: tamen præstiterit mundam
 præbere. Huic pecori hyeme aprica
 loca, æstate frigida paranda, & monta-
 na maximè, quia frutetis, & his inter-
 nascente herba saturatur: quamuis cir-
 ca riuos, & lætis pascuis omnium opti-
 mè & saginantur bubula pecora, vt di-
 ximus, & lac copiosius præbent. Aesta-
 te sub dio etiam nocte durare plurimis
 locis, in Britannia insula etiam hyber-
 nare foris, constat. Quanquã autem fri-
 gus tolerare possit, septa tamẽ fieri con-
 uenit propter iniuriam grauidarum
 laxiora. Constituantur stabula loco sic-
 co, vel lapide, vel glareis, aut arena con-
 strata: illa, quod imbres respuant, hæc,
 quod celeriter sorbeant transmittant-
 que: Sed vtraque deuexa aliquatenus,
 vt humor, si incidat, possit defluere &
 elabi, ne fundamenta parietum, vel vn-
 gula

Bubulo pe-
 cori pas-
 cendo
 idonea
 loca.

Subilia.

gulæ pedum corrumpantur. Obuer-
 tantur autem parti meridianæ, vt & fa-
 cilè siccentur, & frigidis ventis non sint
 obnoxia: interim tamen, ne egeant se-
 pentrionis & orientis luminibus, quæ,
 vt de equilibus dictum, hyeme clausa,
 ætate patefacta refrigerent: ac breui-
 ter, si fieri possit, neque frigore, neque
 calore infestentur, & ab humore su-
 spensa sint. Columella duplicia bubilia
 vult fieri, æstiuæ & hyberna: & illa qui-
 dem sine tecto, parietibus altis circum-
 septa, in quibus sine violentia ferarum
 conquiescant. Lata esse oportet bubi-
 lia pedes ad minimum octo, vt simul ad
 procumbendum sit capacitas, ne in an-
 gustiis conceptum altera alterius eli-
 dat, & vt inualida robustioris ictus eui-
 det, & bubulcis atque iugariis ad cir-
 cumeundum laxa ministeria præbeat.
 Vitruuius bubilia ad focum & orien-
 tis cæli regionem spectare vult, idè
 quòd boues lumen & ignem spectan-
 do minus horridi & mansuetiores
 fiant. Ignis autem beneficio naturali,
 pecori amicus est, siue quòd inutilis &
 pestifer humor ab illo discutitur &

Kk exu-

Stabula
bubilia.
Præsepia.

exudat, siue quòd conceptum è pastu
aut opere frigus expellitur : flamma-
rum denique halitu interna curari exi-
stimant. Stabula distinctis præsepibus,
faliscis, longuriisq̃ dirimantur. Præ-
sepia non altius edita esse conuenit,
quàm vt bubulum pecus sine incom-
modo stans vesci queat : & ne à vicino
pabulum diripiatur, ab vtraque parte
singulis pecoribus præsepia claudun-
tur. Cannabeis funibus alligantur, ne
se mutuo lædant. Cato clatratas faliscas
habere vult. Ceterùm parum prode-
rit benè pascere, nisi præstetur, vt sint
salubri corpore, roburq̃ conseruent.
Quare siue in pascuis, siue stabulis cõ-
tineantur, subinde consideranda iu-
menta & pecora, atque etiam noctur-
na cura nequaquam negligenda, præ-
sertim si fœtæ sint : quanquam semper
& quotidie diluculo, & sub vesperam
in pascuis visenda, tamen id maximè
necessarium, cùm recenter in pascua
verna emittuntur : nam tum facillè è
diætæ mutatione noxam contrahunt
tam boues quàm vaccæ atque iuuen-
ci. Hyeme quoque diligens cura adhi-
ben-

Sanitatis
bubuli
pecoris
cura.

benda, ne tam impensæ vberioris pa-
buli vitentur, quàm ratio potius ha-
beatur iacturæ pereütium animalium.
Proinde in stabulis non parcendum
stramentis: præsertim, cum ab opere
boues disiungütur, substrictos confri-
care manibus dorsumq; comprimere,
& pellem reuellere proderit. Cùm de
via, aut à pastu redeunt, priusquam ad
bouile deducantur, aqua pedes di-
luendi, ne inhærentes corpori sordes
vlcera gignant, vel vngulas reddant
molliores. Hyeme frigus cùm primis
arcendum, perinde atque estate accer-
senda pura aura, nempe vt interdiu
non desit vmbra, noctu sub diuo stent.
Vtroque enim & frigore immoderato,
& æstu morbos contrahunt. Boues in
cursum concitare, maximè æstate, ne-
quaquam conuenit: nam is motus fa-
cilè febrium occasionem præbet, aut
aluum citam reddit. Cauendum, ne
sues, aut gallinæ ad præsepia perue-
niant: vtraque enim immunditia sua
perniciem afferüt. Sus ægra quod ege-
rit, pestilentiam creare solet. Mortua
quoque cadauera procul amouenda &

Pestilen-
tia vnde.

altissimè obruenda, ne sana corpora contagio lædantur. Cùm verò pestilentia gregem corripuerit, continuò mutandus cœli status, & in plures partes distributo pecore, longis regionibus segregandi incolumes à morbidis, ne contagio sanos corripiat: inprimis ar-cendi communibus aquis, atque sta-bulis. Pestilentia commune vocabu-lum, sed plures habet species. Aliis hu-mor per os ac nares effluit: aliis siccitas, & animal indies magis atque magis macescit. Est articularis, quando vel prioribus, vel posterioribus claudicat. Subrenalis, si à posterioribus debilitas apparet, quia lumbi dolere creduntur. Farciminofus, quoties per totum cor-pus tubercula ostentantur, & rursus euanescentia alio loco erumpunt. Sub-tercutaneus, quando humor in diuer-sis corporis partibus exudat. Elephan-tiasis, cum velut scabies minutæ cica-trices in corio instar lenticulæ, appa-rent. Est mania, cùm sensu priuantur, vt nec videant, nec audiant, vt consue-uerint, etiamsi hilares, & nitidi sint: At-que hi morbi omnes contagione ser-punt.

Pestilen-
tia varie-
tas in ani-
malibus.

punt. Quare laborare incipiens pecus
 continuo segregandum, ne aliis peri-
 culum generet, & negligentia (vt à
 stultis solet) diuinæ imputetur offen-
 sã. Propulsandi sunt autem morbi,
 quantumuis pestiferi, accuratissimis
 remediis. Commune remedium Co-
 lumella tradita, panacis & eryngij radi-
 ces seminibus fœniculi miscendas, &
 cum defruti ac moliti tritici farina fer-
 uentiq̃ue aqua conspergendas esse, eo-
 que medicamine saluandum pecus.
 Vulgò ægrotanti vel bubulo, vel equi-
 no, aliisque ferè omnibus pecoribus
 adhibetur radiculæ vsus, quam consili-
 ginem vocant: eam bubulo pecori pa-
 learibus, equino, pectori, suibus atque
 ouibus, auriculæ, facto prius subula fo-
 ramine, emissioque sanguine, inserunt,
 donec pars, quæ subula circumscripta
 est, excidat, quam cum recens plaga
 comprehendit, ita continet, vt elabi
 nequeat: eò omnis vis morbi, pestilens-
 que virus elicitur, & vbi iam satis col-
 lectus saniei tumor, radícula eximitur,
 vel sponte excidit. Suffimenta quoque
 plurimum iuuant, à Vegetio tradita,

Communia remedia.

Radicula Confligo.

Suffimenta.

Kk iij sul-

sulfur, bitumen, allium, origanum, semen coriandri, carbonibus inspersa, & cooperta boum super vas, in quo suffimenta incenduntur, diutius contenta, vt fumus os eorum capiat, ac nares impleat, atque ita ad cerebrum, & interna salubri remedio penetret. Proderit etiam totum corpus suffimentare, quò & pernicies tollatur, & cætera pecora contagio non lædantur. Cruditatis signa sunt crebri ructus, ac ventris sonitus, fastidium cibi, neruorum intentio, hebetes oculi, propter quæ bos neque ruminat, neque lingua se detergit. Remedio erunt aquæ calidæ duo congij & mox triginta brassicæ caules modicè cocti & ex aceto dati, sed vno die abstinendum alio cibo. Si neglecta cruditas, & inflatio ventris, & intestinorum maior dolor insequitur, qui nec capere cibos finit, gemitus exprimit, locoque stare non patitur: remedium est, proximam clunibus caudæ partem vinculo vehementius obstringere, vini que sextarium cum olei hemina faucibus infundere, atque ita citatum per mille quingentos passus age-

Cruditatis remedium.

Ventris inflatio.

agere. Si dolor manet, vngulas circumsecare, & manu vncta per anum inserta fimum extrahere, rursúmque agere currentem. Sunt, qui cauda quatuor digitis ab ano percussa vena sanguinem emittendú censent, qui cum latis effluxerit, papyri ligamine inhiberur. Est morbus qui Lupus vocatur, **Der Wolf** Germanis: Indicium est in caudæ extremitate, officulo se exerente, quo inciso, salem & fuliginem indere solent atque obligare. Ventris & intestinorum dolor sedatur, si anseres nantes & maximè anates aspexerit, vt suprà quoq; de equino pecore dictum: Siquidem anates conspectu sui id genus pecoris sanare Columella & Vegetius tradunt. Torminum signum, **Tormina** quo curen-
 Remedium est, vt à potu pecus prohibeatur triduo, & primo die etiam à cibo. Item, vinaceorum duæ libræ torrefactæ, & cum totidem sextariis vini austeri præbeantur, omnique alio humore abstinenceatur, dentúrque lentisci & oleastri cacumina. Quod si neque ventris restiterit citata proluies, neque

Vena in
cauda se-
canda.

Lupus
morbus.

Tormina
quo cure-
tur.

intestinorum dolor, & si sæpius quàm
 consuevit oculi lachryment, & pituita
 naribus profluat, frons vsque ad ossa
 vratur, auresque ferro scindantur. Vul-
 nera, dum sanescunt, bubula vrina de-
 fricare conuenit. At ferro rescissa me-
 lius pice & oleo curantur. Tussis boum
 non minus quàm equorum curanda,
 quæ si recens fuerit, sextarius farinae
 hordeaceæ cum vno ouo crudo, & he-
 mina passi per os datur ieiuno: granum
 quoque concisum tusumque, admix-
 ta farina fabæ frixæ & pollinis lentis
 sextario aquæ calidæ miscetur, agitata-
 que diligenter per os infunditur. Colum-
 mella etiam gramina concisa & his ad-
 mistam fresam fabam dari vult: lentes
 quoque exemptas valuulis, molitas mi-
 nutè, atque aquæ mistas. Veterem tuf-
 sim pellunt duæ libræ hyssopi, macera-
 tæ ex aqua sextarius tribus, quod infu-
 sum teritur, & cum duabus partibus fa-
 rinæ miscetur, & per os datur, super
 quod aqua hyssopi decocti propinatur
 per cornu. Item eruum cum ptisana
 hordei, si in pabulis molitum, & cum
 aqua tepida vel mulsa in fauces saluan-

*Aduersus
 tussim.*

ti

ti ori infundatur. Cùm pulmones exulcerantur, atque inde tussis ac macies & ad vltimum phthisis existit, quæ ne mortem afferant, radix coryli, inusta perforatæ auriculæ inseritur, tum porri succus instar heminæ pari olei mensuræ miscetur, & cum vini sextario potandus datur diebus compluribus. Febris indicia.

Febricitantis indicium, manâtes lachrymæ, grauatum caput, oculi compressi, fluidum saliuus os: ac ex venarum inquietudine, & calore totius corporis intelligitur. Conuenit die vno abstinere cibo, postero die exiguum sanguinem ieiuno sub cauda emitti, atque interposita hora modicæ magnitudinis coctos brassicæ colliculos triginta ex oleo & garo saliuanti ori immitti, eamque escam per dies quinque ieiuno dari: Præterea cacumina lentium vel oleæ, vel tenerrimam quamque frondem, aut pampinos vitis obüci, labra quoque detergeri spongia, & aquam frigidam ter quotidie præberi potandam. Sanguinem demissum in pedes, claudicationem afferre Vegetius Claudicationis remedia.

Kk ▼ in-

inspicitur, tactus autem feruorem demonstrat, nec bos vitiatam partem vehementius premi patitur. At si sanguis adhuc supra vngulas in cruribus est, frictione assidua discutitur, vel cùm ea nihil profuit, scarificatione adimitur: quod si in vngulis iam est, inter duos vngues cultello leniter aperies; postea linamenta sale atque aceto imbuta applicentur, ac solea spartea pes induatur: maximè danda est opera, ne in aquam pedem mittat, & vt siccè stabuletur. Hic idem sanguis, nisi emissus fuerit, saniem creabit, qui si suppurauerit, tardè procurabitur: ac primò ferro circumcisis & expurgatus, deinde pannis, aceto, sale & oleo madentibus, inculcatis, mox axungia vetere & seuo hircino pari pondere decoctis ad sanitatem producitur. Si sanguis in inferiore parte vngulæ est, extrema pars ipsius vnguis ad viuum refecatur, & ita emittitur, ac linamentis pes inuolutus, spartea munitur. Mediam vngulam ab inferiore parte non expedit aperire, nisi eo loco iam suppuratio facta est. Si dolore neruorum claudicat, oleo & sale

Neruorū
doloris
remedia.

fale genua poplitésque & crura confri-
canda sunt, donec sanetur. Si genua
intumuerunt, calido aceto confouen-
da sunt, & lini semen detritum, aut mi-
lium detritum compressumque aqua
mulsa imponendum. Spongiæ quoque
feruenti aquæ imbutæ, & expressæ at-
que melle litæ, rectè genibus applican-
tur, ac fascis circumdantur. Si tumori
subest aliquis humor, fermentum vel
farina hordeacea ex passo aut aqua
mulsa decocta imponitur, & cum ma-
turuerit suppuratio, rescinditur ferro,
eâque emissâ, vt suprâ dictum, lina-
mentis curatur. Omnis ferè dolor cor-
poris, si sine vulnere est, recens melius
fomentis discutitur. Vetus vritur, & su-
pra vstum, butyrum, vel caprinus in-
stillatur adeps. Si talum aut vngulam
leserit, picem duram & axungiam cum
sulfure & lana succida inuolutam can-
dente ferro supra vulnus inurito. Ea-
dem cura, si furculum, spinam, aut acu-
rum aliquid calcauerit, vel lapide vn-
gulam pertuderit, eo, si quid inhæse-
rit, exempto, aut si altius vulneratum,
latius ferro circumciditur, atque ita
inuri-

Suppera-
tionis cu-
ca.
Fomento-
rum ratio.

Visionis
cura.
Taliæsi
& vngulæ
cura.

Pedū sub-
tritorum
cura.

inuritur, vt suprà monuimus. Si vbera
intumescant, cereuisia veteri incocta
hedera confouenda sunt, & fauis ac ca-
momilla fumiganda. Subtriti pedes
eluantur calefacta vrina bubula, deinde
de faece sarmentorum incenso, & cum
iam ignis in fauillam recidit, feruentibus
cineribus cogatur insistere, ac picce
liquida cum oleo vel axungia cornua
eius linantur. Minus claudicabunt,
si opere disunctis multa frigida lauentur
pedes, & deinde suffragines, coronæ,
ac discrimen ipsum, quo diuisa est
bouis vngula, vetere axungia defricetur:
Scabies extenuatur trito alio defricato,
eodemq; remedio curatur rabiosi canis
morsus, quem & imposito vulnere vetere
falsamento sanari tradit Columella. Scabiei
quoq; mederi cunilam, & sulfur contrita,
admixtoq; oleo atq; aqua & aceto incocta,
atque post tepefactis tritum alumen in-
persum, idq; medicamentum candente
sole illitum prodesse inprimis. Alij vrinam
bubulam cum butyro illinunt. Sunt,
qui resinam ac picem liquidam cum
vino cataplasmatum modo imponunt.

Scabiei cura.
Canis rabiosi morsus remedia.

nunt. Coriago, cùm pellis tergori ita
 adhæret, vt prehensâ deduci non queat
 à costis. Ea contingit, si sudans ex labore
 refrixerit, aut si sub onere pluuia
 madefactus, aut ex languore ad maciê
 perductus. Quæ quia perniciosâ sunt,
 prospiciendum, vt cùm ab opere re-
 dierint, & adhuc æstuant es anhelantef-
 quæ vino aspergantur, & offæ adipis
 faucibus inierantur. Quod si vitium
 hoc sentiatur inhære, proderit de-
 coquere laurum, & ea calida fouere
 terga, multoq; oleo & vino confestim
 subigere, ac per omnes partes appre-
 hendere & attrahere pellem. Idq; opti-
 mè fit sub dio, sole feruente. Si percussa
 vena, sanguinis fluxus reprimi non pos-
 sit, remedium est stercus ipsius anima-
 lis superimpositum fluentibus venis.
 Communis ad omnes morbos à Vege-
 tio traditur potio ista: Radix scyllæ, ra-
 dix populi, quæ Græcè Rhamnos dici-
 tur, & sales communes, quantum suf-
 ficit, mittantur in aquam, eamque ani-
 malibus vsq; ad sanitatem dabis in po-
 tu: atq; ea, ineunte vere, per 14 dies
 continuos in potu data facîle omnes
 morbos repellunt.

Coriagi-
 nis cura.

Sanguini
 sistendo.

Bu-

De Bubalis.
Bifontes.

Bubali, quos vulgus Buffalos vocat, Plinius bifontes esse contendit, in Italia, maximè ultra Apenninum, frequentes, è ferarum atque syluestrium genere, ob feritatem annulo ferreo per nares traiecto tractantur, colore nigro, corpore vasto, cruribus compactis, robustis ac breuibus, si reliquorù membrorum proportionem contempleris, cornibus magnis & vallicosis nigrisq;, pilis minutis, cauda exigua, plaustris trahendis, aliisq; operibus, perinde atque boum, illic vsus. E lacte eius animalis casei conficiuntur, qui Romæ & aliis locis in precio: hos maximi cibi esse scribit Columella, & qui difficillimè transeant sumpti. Hæc sunt, quæ de mei pecoris administratione dicenda pro meo symbolo afferenda duxi. Iam tibi, Hedio, lampada trado. HEDIO.

De Quib.

Inter minores quadrupedes ouilis pecoris præcipuam rationem esse, nemo negabit, imò quæ prima sit, si ad vtilitatis magnitudinem respicias. Nā vt boues sumptum hominum excolūt, testante Plinio, ita huic pecori corporis tutela debetur. Siquidem oues simul

mul & corporibus nostris vestem præ-
bent, & lactis vbertate carnisque opti-
mæ dapes subministrant, quod expres-
sit de Pythagoricis Poëta:

Inq̄, tuendos

*Natum homines, (pecus) pleno quæ fertis
in vberè nectar,*

*Mollia quæ nobis vestras velamina lanas
Præbetis, vitæq̄, magis quàm morte iuuatis.*

Ouid. Me-
tamorphi
lib. 15.

Ouium ge-
nera.

Ouium genera plura sunt: Nam pin-
guis & campestris ager proceras alit,
gracilis & collinus quadratas, syluestris
& montosus pusillas. Milesias, Appu-
las, Calabrafq̄; veteres commendarūt,
earumq̄; optimas Tarentinas, inde Parme-
nses, & Mutinenses. Nunc vellere præ-
stantissimo habentur Britannicæ,
& ad Rhenum Germanicæ, atq̄; Galli-
cæ. Varro censet, primùm ætatis ra-
tionem habendam oues comparaturo,
vt neq̄; vetulæ neque meræ agnæ sint:
quòd alteræ nondum, alteræ iam non
possunt dare fructum, sed ea, melior æ-
tas, quam sequitur spes, quàm ea, quæ
mors. Bimæ igitur eligendæ: quæ tri-
matum excefferint, reiciendæ. Aetas
indem.

Oues quæ
ætate ac
fortuna cõ-
parandæ.

in dentibus cognoscitur: nam vetulis ambefi: Deinde, ouem quærendam amplo corpore, lana multa & molli, villis altis ac densis toto corpore, maximè circum ceruicem & collum, ventrem quoq; vt habeat lanosum, (quæ collo ac ventre non sunt pilosæ, maiores apicas vocabant, vt ait Varro Rei Rusticæ lib. 2. c. 2. easque reijciebant) ceruice proluxa, ampli vteri, cruribus humilibus: quanquam Britannicæ sint altioribus: caudæ alibi breues, alibi proluxæ & ad prodigium amplæ. Nam in Arabia alias cubitali lōgitudine, sed latas, alias non minores tribus cubitis esse, Herodotus scribit, & Ælianus astipulatur, quas alligari oporteat à pastoribus, ne vulnerentur per terram tractæ. In Ægypto ad viginti & amplius libras veruecis caudam pendere proditum. Arietes cornibus intortis & ad rostrum pronis, quærantur, licet alibi sint mutili non improbi, sed etiam præstatiores, intortis autem potius quam surrectis. Quibusdam regionibus, vbi status cæli vuidus ventosusque, capri & arietes optantur amplissimis cornibus, quòd

ca

Apica
oues.

Caudæ
ouium miræ
magnitudinis.

Arietes
quales cō-
parandi.

ea porrecta maximam capitis partem à tempestate defendant. Itaque atrociorè hyeme cornutos, clementiore mutilos probant mares. Accedit hoc incommodum, cùm se sciat armatum, frequentius in pugnam procurrit, in fœminas quoq; procacior: & rivalem, quamuis solus non sufficiat, violentissimè prosequitur, nec ab alio tempestivum patitur iniri gregem, nisi cùm est fatigatus libidine. Mutilus autem mitior, cùm se exarmatum intelligat. Quare pastores petulci sævitiam cohibentes tabulam pedalem configunt aculeis, & aduersam fronti cornibus reliquant: ea res prohibet à rixa, cùm suo ictu ipsum se sauciet. Aliqui tradunt, terebra secundum auriculas foratis cornibus, qua curvantur inflexu, pugnacè mitigari. Rursum alibi fœmellæ quoque cornutæ reperiuntur. Sit igitur aries ravis oculis, auribus amplis, pectore & scapulis ac clunibus latis, testibus amplis, cauda lata longaq;. Animaduertendum quoque lingua ne sit nigra aut varia, quòd ferè quæ talem habeant, nigros aut varios procreant

LI agnos.

agnos. Idque Virgilius notauit.
Illum autem, (quamuis aries sit cãdidus ipse)
Nigra subest vdo tantum cui lingua palato,
Reyce, ne maculis infuscet veller a pullis
Nascentum.

Color.

Oues non nisi lauatas & in tonsas aiunt comparandas, quò melius coloris unitas appareat. Color albus cù optimus, tum vtilissimus est, quod ex eo alii pluri-
 fiant colores, neq; hic ex alio. Tamen si nō desit precium apud quosdam fusco & pullo, atq; etiam rutilo, quem vocant *ερωθρόν*. Canam comam impro-
 babis, quod sit incerti coloris. Ex India & Africa afferuntur oves velleris hirsutissimi: A progenie animaduertitur, si agnos procreant formosos. In emptionibus vt Varro tradidit, eo iure vtuntur, quod leges præscribunt; in quibus alii plura, alii pauciora excipiunt. Quidam precio facto in singulas oves, vt agni chordi, id est, serotini, duo pro vna oue annumerentur, & si cui vetustate dentes absunt, item binę pro singulis vt procedant. De reliquo antiqua formula vsurpatur. Nam cùm emptor dixit,

Formula
 emptionis
 ouium.

Tanti sunt mihi emptæ? & ille respondit,
sunt,

sunt, & exprompsit nummos; emptor stipulatur prisca formula sic: *illascce oues, qua de re agitur, sanas rectè esse, sicut ouillum pecus, quod rectè sanum est extra luscam, surdam, minam, id est, ventre glabro, neque de pecore morbofo esse, habereq; rectè licere, hac sic rectè fieri spondes?* Nec cum id factum est, tamen grex dominum nõ mutauit, nisi sit æs annumeratum. Nec non emptor potest ex empto vendito illũ dammare, si non tradat, quamuis non soluerit nummos: vt ille emptorem simili iudicio, si nõ reddidit precium. In Martio maximè comparandas oues, & quæ hyeme durauerint, pastorum habet disciplina: Nam oues esse validiores, quæ mense Martio generantur, etiam Iacob animaduertit. Genes. 30. Qui oues alere vult, hic necesse habet, vt agri conditionem metiatur, proq; illius amplitudine & natura greges instituat. Nec satis est, si camporum spatia suppetant æstiuis pastionibus, verũ etiam hybernis pabulis sufficiant, oportet. Lar- ga enim præbenda sunt alimenta, præstatq; exiguum numerum benè alere, (id quòd plus quoque emolumenti do-

Mina.

Oues quã-
do com-
parandæ.

Numerus
ovium a-
lendarū.

mino reddet) quàm maximū gregem
pabuli inopia laborantem. Florentinus
tradit, numerum imparem esse debe-
re, vt qui naturalem quandam vim ad
gregis salutem ac durabilitatem habe-
re credatur: sed hæc superstitiosa, si-
cut alia pleraque, apud Ethnicos repe-
riuntur. Quotannis delectus facien-
dus, & in demortuarum ac vitiosarum
locum totidem vel plures substituendæ.
Nec committi debet, vt totus grex
effœtus senectute dominum destituat.
Sæpe frigorū atque hyemis sæuitia
pastorem decipit, & eas oues interimit,
quas ille tempore autumnī ratus ad-
huc esse tolerabiles, non summouerat.
Quare Columella existimat, non mi-
nori quàm quadrimæ, neque ei, quæ
excessit annos octo, prolem submitten-
dam esse, tum quòd neutra ætas ad edu-
candum idonea, tum etiam quia quod
ex vetere materia generatur, plerunq;
congeneratum parentis senium refert,
& vel sterile est vel imbecillum. A bi-
matu sceminas maritandas, iuuenemq;
haberi quinquennem, post annum se-
ptimum fatiscere idem paulò antè di-
xit.

xit. Plerisque à bimatu ad nouenos an-
 nos generationem in vtroque sexu du-
 rare compertum. Ante bimatum ne-
 que fœminam neque arietem conuen-
 nit admittere, etsi plurimis locis etiam
 anniculæ generent. Deterretur à sali-
 endo aries fiscellis & iunco aliâ re al-
 ligatis naturæ matrum. Commodius
 seruatur, si secretas pascas. Sed plerun-
 que sine discretione permittuntur co-
 ire. Arietes, quibus vsurus sis ad fœtu-
 ram, bimestri tempore segregandos, &
 largiori pabulo explendos aliqui volût,
 vt firmiores facti ad fœminas admittã-
 tur. At nostrates ferè semper in grege
 cõpascuntur. Validiores fieri, si pabulo
 cepe aut polygonon herba admisceat-
 tur: Vetulasmagis persequuntur arietes,
 quàm nouellas, quòd facilius citiusq;
 ineantur, & ipsos arietes in senecta me-
 liores vtilioresq;. Dextro teste præliga-
 to, fœminas, læuo, mares generari: A-
 quilonis quoq; afflatu mares concipi,
 Austri fœminas: Sufficere vnum arietẽ
 quinquaginta matribus Didymus tra-
 dit. Vbi omnes conceperint, iterum se-
 gregandos arietes quidam præcipiunt:

Ll iij nam

Atas ge-
nerandi.

Didym.
Geopon.
lib. 18. c. 30

Mas aut
fœmina
vt gene-
retur.

nā pręgnantibus nocere putātur. Quā-
 diu admissura durat, eadē aqua vtendū
 Varro & Plinius tradiderūt, quōd com-
 mutatio & lanam faciat variam & vte-
 rum corrumpat. Notum est stratagema
 Iacobi Patriarchę ad varias oues pro-
 ducendas. Tempus optimum admissu-
 rę ab Arcturi occasu ad Aquilę occa-
 sum, Varro & Columella scriptum re-
 liquerunt, & Plinius interpretatur à
 tertio Idus Maij ad 13. Calend. Augusti.
 Alii tempus admissurę per totum an-
 num disponunt. Multi hybernos agnos
 pręferunt vernis, solumq; hoc animal
 vtiliter bruma nasci putant. Nam ali-
 cubi sępius anno pariunt. Tonitrua so-
 litariis ouibus abortus inferunt; quare
 conuenit eas congregare, vt cętu iu-
 uentur. Gerunt partum diebus 150. vel
 quinque menses, postea concepti, in-
 ualidi: Cordos vocabant antiqui post
 id tempus natos. Plurimum pariunt
 singulos, sępe tamen geminos atque
 ternos, si bono pabulo & saturę pascā-
 tur. Compertum in Menapiis quinas
 matres vicens quinos produxisse eo-
 dem anno agnos. Incredibile fortē
 qui-

Admissu-
 rę tēpus.

Partus
 tempus.

Cordi.

Fecundi-
 tas ouiu.

quibusdam videtur, at tamen est probabile, cum bis anno pariant, & plerumque geminos, interdum ter geminos. Partus verò pecoris non secus, quàm obstetricum more custodiri oportet. Neque enim aliter hoc animal, quam muliebris sexus, enititur. Sæpius etiam, quando est omnis rationis ignarum, laborat in partu. Quare conuenit opilionem veterinariæ medicinæ peritum esse, vt si res exigat, vel integrum conceptum, cum transuersus hæret, locis genitalibus extrahat, vel ferro diuisum citra matris perniciem partum educat. Agnus autem vbi est editus, erigi debet atque vberibus admoueri, tum etiam eius deductum os pressis humectare papillis, vt condiscat maternum trahere alimentum. Sed prius quam hoc fiat, exiguum emulgendum est, quod colostram vocant, de qua infra. Nam

Agnorum
educatio.

Colostræ.

fuerint agni, cum matribus seorsum clauduntur, vt simul & hæ partum foueant, & illi matrem agnoscere condifcant: postea lasciuentes cum comparibus virgea segregantur area, vel, vt Varro scribit, cum decē dies præterierint, palos figunt, quibus eos alligent realiqua leui, ne membra delibent, nève nimia exultatione puerili macescant. Terneriores à valentioribus femouendi, ne ab his opprimantur, ac primū manè antequam in pascua procedat grex, atque vesperi saturis admouendi matribus agni, & cum firmi esse cœperint, intra stabulum, trifolio, ac medica herbaque tenera, aut etiam furfuribus atque farina alendi: postea vbi validiusculi fiunt, in vicina aprica loca circa meridiē vnâ cum matribus emittendi. Interea matres non mulgendas, quidam censent, quod & lanæ plus ferant, & agnos plures. Cùm depulsi sunt agni à matribus, diligentia adhibenda, ne desiderio contrabescant. Itaque deliniendi in nutritu pabuli bonitate, & à frigore & æstu, ne quid laborent, curādum. Cùm obliuione iam lactis non desiderant matres,

matres, tum denique compellendos in gregem. Pluribus tamen locis permittuntur agni vnâ cum matribus in ipso grege compasci, & agnos fugere matres ad messem vsque, dum matres ipsæ agnos repellunt atque ablactant. Castrandos agnos non minores quinque mensium, neque antè quàm calores & frigora se fregerint, est Varronis sententia. Verùm experientia docet, quò citius, hoc melius succedere castraturâ. Nam in adultioribus periculosior est, sicut & in aliis animalibus castrandis. Quos arietes submittere volunt, potissimum eligunt ex matribus, quæ geminos parere solent. Pabulum ouium optimum herbæ, quæ aratro proficiscæ aruis nascuntur: deinde quæ pratis vligine carentibus. Palustres maximè vitandæ, & quæ iuxta stagna ac paludes. Syluestria loca propter lanæ iacturam incommoda, &, præter hoc, sentes etiam corpora vulnerant. Pinguis & campestris situs proceras oues tolerat, collinus quadratas, syluestris & montosus exiguas, pratis planisque noualibus lectum pecus commodissimè pascitur:

De Castratione.

Geminos parientis eligendi mares. Ouium pabulum.

Tectæ uca.

Ll v Idque

Idque non solum generibus, sed etiam coloribus plurimum refert. Breuiter, quò gramina teneriora, hoc magis ouillo pecori conueniunt. Nulla tamen tam blanda pabula, aut pascua, quorum gratia non exolescat vsu continuo, nisi pecudù fastidio pastor occurrerit prabito sale, quod velut ad pabuli condimentum, per æstatem canalibus ligneis impositum, cum è pastu redierint, oues lambunt, atque eo sapore cupidinem bibendi pascendique concipiunt. Nam cum potu potissimum pinguescant oues, vt Arist. tradit, æstate salem dari oportet die quinto, singulis centenis singulos modios. Sic enim pecus incolumè & pinguius reddi & vberius lac præbere. Porrò cõtra hybernã penuriam succurritur obiectis per præsepia intra tectum cibus. Aluntur autem commodissimè regionibus calidioribus repositis vlmeis, vel è fraxino frondibus, vel autumnali sceno, quod mollius est, & ob id iucundius quàm maturum. Cythis quoque & satiua vicia pascuntur. Vbi tamè cætera defecerint, ex pisibus excussis, ac leguminibus aluntur, triticique

Sale oues
reſciuntur

triticique stramina, & paleæ præben-
 tur. Nam per se frumentum ac legu-
 mina cum suis valuulis, sumtuosiora
 sunt, quàm vt quiuis suppeditare pos-
 sit; tamen auenæ aliisque frumentis si
 suppetat copia, & res postulet, nequa-
 quam parcendum. Quanta diligentia
 hoc pecus pascendum, declarat Virgi-
 lius Latinorû Poëtarum princeps, qui
 neque tempora pascendi, & ad aquam
 ducendi negligenda putauit:

*At verò Zephyris cùm leta vocantibus æ-
 stas,*

*In saltus virurnque gregem atque in pascua
 mittes,*

*Luciferi primo cum sidere frigida rura
 Carpamus, dum mane nouum, dum gramina
 canent.*

*Et ros in tenera pecori gratissimus herba,
 Inde vbi quarta sitim cœli collegerit hora,
 Ad puteos, aut alta greges ad stagna iubeto
 Currentem ilignis potare canalibus vndam.*

Medio autem die ad vallem, vt idem
 canit mox subdens:

*Sicubi magna Iouis antiquo robore quercus
 Ingentes tendit ramos, aut sicubi nigrum*

Illici-

Ilicibus crebris sacra nemus accubat umbra.

Rursus deinde mitigatæ vapore cogentur ad aquam, etiam per æstatem, atque iterum ad pascua perducentur, *Solis ad occasum, cum frigidus aëra vesper Temperat, & saltus reficit iam rosida Luna.*

Pascen-
darum o-
niū cura.

Varro pastiones temporibus distinguunt scribit in Appulia, ut æstate prima luce exeant pastum, propterea quod tū herba rosida meridianam, quæ est aridior, iucunditate superet. Sole exorto puro propellunt, ut redintegrantes rursus ad pastum alacriores faciant. Circiter meridianos æstus, dum deferuescant, sub imbriferas rupes & arbores patulas subiiciunt, quoad refrigerato aëre vespertino, rursus pascant ad solis occasum; atque ita agendum est, ut auersum sit soli caput: nam caput illi molle. Ab occasu paruo interuallo interposito ad bibendum appellunt, & rursus pascunt quoad contenebrauit: iterum enim tunc in herba iucunditas. Hæc ab Vergiliarum & Caniculæ exortu ad æquinoctium autumnale obseruari dicit Varro. Idem Columella & Plinius docent, per emersum caniculæ
fidus

fidus, vt ante meridiem grex in occidentem spectans agatur, & in eam partem progrediatur, post meridiem in orientem. Quibus in locis messes sunt factæ, interest duplici de causa, quòd & caduca spica saturantur, & obtritis stramentis & stercoratione faciunt in futurum annum segetes meliores: attamen nostris non placet ouem spicas legere. Reliquæ pastiones hyberno ac verno tempore hoc mutât, quod pruinâ iam exhalata propellunt in pabulum & pascunt diem totum, ac meridiano tempore semel agere potum satis habere existimant. Nostratibus obseruatur, neque ante exorientem solem, neque post occasum pasci debere oues foris ætate, propter roris noxam, hyeme non perinde nocentem. Hyeme & vere matutinis temporibus intra septa continendæ tantisper, dum dies aruis gelicidia detrahat. Nam pruinofam illis diebus herbam pecudi grauedinem creare, ventremque proluere. Quare frigidis, humidisque temporibus anni semel duntaxat ei potestatem aquæ faciendam esse. Præterea gregis custodem

Spice oues legere non conuenit.

Pastoris in
pascendo
cura.

Musica o-
ves dele-
ctari.

Stabula
ovium.

dem circumspēctum esse oportet, id quod omnibus omnium quadrupedum pastoribus præcipitur, ut clementia utatur, & sibilis, fistulis cantuque oblectet. Nam Musica delectari id genus pecorum, eoque non minus quam pascuis pinguescere, Arabes existimant; ut scribit Aelianus: Sicque moderetur, ut in cogendis recipiendisque, acclamatione atque baculo minetur, nec unquam telum in eas emittat: Neque ab ipsis longius recedat, nec aut recubet, aut confidat: Nam nisi procedit, stare debet, quoniam grex custodis officium, sublimem, cellissimamque oculorum veluti speculam desiderat, ut neque tardiores & grauidas, dum cunctantur, neque agiles & fœtas, dum procurrunt, separari à cæteris sinat, ne fur, aut bestia halucinantem pastorem decipiat. De pastionibus abunde: de stabulis iam dicendum. Nam eorum magna ratio habenda, ut sint loco idoneo, non ventoso, spectent ad orientem magis quam ad meridiem. Columella humilia postulat, & in longitudinem potius quam
in la-

in latitudinem porrecta, vt hyeme calida sint, nec angustia fetus oblidant; & poni vult ad meridianam plagam; nam pecus hoc, etsi est vestitissimum, frigoris tamen impatientissimum est, nec minus æstiu vaporis. Nos vidimus stabula huius pecoris quædam sic disposita, vt & ab oriente, & meridie ostium, & pro temporis ratione cœli capax esset. Columella subiicit, vt stabulum sit ad meridiem obuersum, & ab alia parte vestibulum, idque clausum, in quod sit tutus exitus refrigerandi. Danda opera, vt vbi stent, solum eruderatum sit, & proclium, vt euerri facile possit, ac fieri purum, & necubi vrina consistere queat. Nam ea vligo non solum vngulas, sed lanam etiam corrumpit, scabrasque reddit. Ne igitur sit humor, sed semper quam aridissimis flicibus, vel culmis stabula constrata sint, quò mollias ac purius incubent fetus. Sint quala mundissima. Quò enim mundius quiescunt, hoc lubentius pascuntur. Pascendæ sunt largiori pabulo. Nam, vt dictum, exiguus numerus, cum pabulo satiatur, plus domino reddit,

Oues paucas & bene pascendas.

reddit, quàm maximus grex malè nutritus. Facienda quoque sepra separata ab aliis, quò enitentes secludere possis, & ægras. Atq; hæc de villaticis ouibus, quæ quotidie domum reducuntur. Porro locis quibusdam pascuntur procul à villis atque tectis, nempe in saltibus, aut campis amplioribus. Hic pastores ducunt secum crates, & retia, quibus cohortes in solitudine faciant, cæteraque utensilia: cùm interdum millibus aliquot hybernæ pastiones ab æstiuis absint, & Varroni greges, qui in Apulia hybernarent, in Reatinis montibus æstiuarent. Et Virgilius de pastoribus Libycis canit:

*Quid tibi pastores Libyæ, quid pascua versu
Prosequar, & raris habitata mapalia tectis?
Sæpe diè noctemq; & totum ex ordine mensem
Pascitur, itq; pecus longè in deserta sine vllis
Hospitijs, tantum campi iacet: omnia secum
Armentarius Afer agit, tectumq;, laremq;, &
Armag;, Amycleumq;, canem, Cressamq;, phar-
rettam.*

Idem in Bructeris & aliis aliquot Germaniæ locis non rarum esse, ipse testari possum: vbi cum grege in agris pernoctantes

Oves quæ
procul à
stabilis
pascuntur.

Crates pro
ouilibus.

Etantes pastores cratibus gregem cingunt alligatis canibus excubitoribus. Ipse opilio in carruca aut cisio biroto, cui tectum impositum, tanquam ἀπαξόβιος, iuxta gregem quiescit. Græcas autem oues, sicut Asianas, & Tarentinas, & quas tectas vocant, has moris est stabulo potius quàm foris nutrire, propter preciosi velleris curam. EUPHORBVS. Tonsuræ quæ tempora obseruantur? HED. Tonsuræ variant tempora, quia non vbiq; idem cæli status, neque pecoris, pabuliq; ratio eadem. Estque modus optimus, considerare cæli temperaturam, quò ouis neque frigore tonsa, neque æstu, si intonsa maneat, lædatur. Quibusdam locis bis tondentur, nempe ad initium Maij, aut finiente Aprili, temperatis diebus, prima tonsura, & iterum circa Septembris initium secundâ vsurpatur. Quibus semel tondere duataxat consuetum, hi circa solstitium æstiuum vellere pecus liberant: quo tempore & ij, qui gemina vtuntur tonsura, agnos quoque tondere consueuerunt. Ante triduum quàm tondeantur, benè lauandæ, atque vbi

Mm exiccata,

Tectæ oues Græcæ.

Tonsuræ tempora.

exiccata, tondendæ sunt. Non omnibus locis tondendi sed quibusdam locis vellendi morem esse scribit Plinius. Lanam veteres laudatissimam celebravere Appulam, & quæ in Italia Græci pecoris appellabatur, inde Italicam; tertium locū Milesiæ tribuerunt. Appulæ breves villo, nec nisi penulis celebres. Circa Tarentum Canasiumque summam nobilitatem habent. In Asia verò eodem genere Laodiceæ: Iam Britānici velleris præcipuum precium. Quò pabulum magis tenerum, hoc lana mollior gigni existimatur. Ouium, quas lupo occiderit, vellera, & factas ex his vestes, pediculis procreandis magis obnoxia, quàm cætera, Aristoteles scripsit. Vulnera, quæ inter tondendum contingunt, pice liquida inungenda. Tonfas tradunt adlinendas succo decocti lupini, fecibusque vini veteris, & amurca, pari mensura atque in vnum corpus cōmixtis. Post triduum vel in mari, si id vicinum, vel in mediterraneis aqua cœlesti cū sale decocta pecorum corpora diluenda; hoc modo curatum pecus toto anno, nec scabrū fieri,

Plin. lib 8
cap 43
Lana præ-
stant. li-
mz.

feri, & prolixas lanas creare fertur & molles: vnde Virgilius, Fluuio, inquit, sæpe mersare salubri. Sunt, qui præcipiunt; tribus per annum totum diebus aprico die lotas oues oleo & vino vngendas: Propter serpentes, quæ sub præsepibus plerunq̄ue latent; cedrum vel galbanum, vel mulieris capillos aut ceruina cornua vrenda. Autumno deletus habendus, de quo supra admonuimus, & debiles quæque precio commutandæ, ne eas imbecilles hybernium frigus absumat. Vna autem cæsa aut altera, inspiciendum hepar, quod si vitiosum sit (nam hinc futuri periculi significatio datur) tum vel vendendæ, vel saginandæ atque mactandæ sunt. Vix enim, hepate infecto, incolumes seruari poterunt. Oues frequentius quàm vllum aliud animal infestatur scabie, quæ ferè nascitur, vt Poeta testatur:

-cùm frigidus imber

*Altius ad vinum procedit, & horrida caro
Bruma gelu.*

Vel si æstiuum sudorem mari vel flumine non abluas, si detonsam syluestribus rubis ac spinis lauciari patiaris, si stabu-

M m ij lo vta-

Delectus
quorundam
habendus
autumno.

Scabies o-
uium.

lo vtaris, in quo muli, aut equi, aut asini
 fteterint, præcipuè autem exiguitas
 pabuli, maciem, macies scabiem gene-
 rat. Intelligitur pecus vitiosum, si lo-
 cum aliquem corporis vel scalpat, aut
 cornu vel vngula tundat, vel arbori af-
 fricet vel parietibus: quod vbi videris,
 comprehende, lanaque deducta, de-
 prehendes asperam cutem & velut quã-
 dam pruriginem. Varia huic malo re-
 media præscribuntur à pluribus, sed
 quæ non vbique omnibus obuia. Vir-
 gilius nullum remedium præsentius
 existimat, quàm

si ferro poteris rescindere summum

Vlceris os: alitur vitium, vniutq; tegendo.

Constantinus ex Didymo tradit, scabi-
 em ouium curari lauando vrina, & sul-
 phur cum oleo illinendo. Vulgus pa-
 storum mox comprehensam fricatem
 se ouem, deducta lana, oblinat locum
 suspectum pice liquida, quam in eum
 vsu in pixide circumferunt. Alij alia
 remedia profitentur operosiora, quæ
 non sunt cuilibet vel regioni vel opilio-
 ni parabilia. Quod si totum gregem
 inuaserit, aliquoties ita hæret, vt ipsa
 stabula,

111. III.
 stabula aqua
 motu vni
 rari esse si
 conuanda
 eos pzelem
 rari imperi
 go auenz,
 mlla ter q
 Nam etiã i
 ent, ramen
 tentiam fir
 Si pedicul
 ceris radia
 aqua coq
 uilla lana
 per corum
 dragora ra
 ne degulter
 de talo in
 quod poet
 Profuit in
 lina ferre
 Sunt qui
 vinem de
 quida &
 militis eru
 Tubercu

stacula, atque adeò (quod in omnibus morbis vtile) regionem & aërem mutare necesse sit. Vnum ego deprehendo conseruandæ incolumitatis huius pecoris præsentissimum remedium. Bac-
 cas iuniperi contusas minutim inspergas auenæ, misceasque sale; hæc simul mista ter quaterve quotannis præbeto.

Nam etsi iuniperi grana per se respunt, tamen propter salis & auenæ appetentiam simul non grauatim assument. Si pediculis, aut ricinis infestentur, acris radices contendantur, additaque aqua coquantur, eumq; liquorem diuisa lana inspergas tepidum, vt à spina per totum corpus diffluat. Alij mandragoræ radice vtuntur; at cauendum, ne degustent. Febricitantibus sanguis de talo inter duas vngulas mittendus, quod poëta docuit inquiens:

*Profuit incensos æstus auertere, & inter
 Ima ferire pedis salientem sanguine venam.*

Sunt qui sub oculis & de auribus sanguinem detrahunt. Intertrigo pice liquida & alumine ac sulphure acetoq; mistis eruitur, vel æris æruginè infriata. Tuberculum cautè circumsecandum,

M m iij ne ver-

Comune
 remediū
 cōseruandæ
 incolumi-
 tatis.

Aduersus
 pediculos
 & ricinos.

Febricitā-
 rium re-
 media.

Intertrigo

ne vermiculum, qui inibi occultatur, faucies; nam is saniem emittit noxium, vulnusq; facit insanabile. Si solis æstu læsæ concidant neque edant, betæ sylvestris succum dato, coganturq; ipsas betas edere. Si difficulter spirent, aures ferro incidantur. Si tussis vexet, amygdalæ tuxæ cum vini cyathis tribus per nares infundantur. Quem pulmonariam & suem curabis inserta per auriculam consiligne, quæ radícula vulgò vocatur; hic morbus plerunque aquæ penuria creatur; quare præsertim æstiuo tempore omni quadrupedi largius bibendi potestas danda est. Crura fracta non aliter quàm hominum curantur, inuoluta lanis, oleo atque vino infuccatis, & mox assulis aut ferulis circumdatis conligata. Mentigine quoque emissi agni atque aliæ oues exroscidis herbis depastis laborant, & os & labra vlceribus corripuntur. Remedio fuerit hyssopus & sal, æquis ponderibus contrita; si ea mistura os, palatum, & labra confricentur, vlcera aceto piceq; liquida cum adipe suillo perlinantur. Si ex herba noxia vel vermibus esu intumescat

Spirantes
difficulter.
Tussis.

Pulmonaria ouis.

Crura fracta.

Mentigo.

mescat venter, lancinatis supra labra
 venis sanguinem mittes, itemque quæ
 sub cauda sunt iuxta sedem, hominisq;
 urinã infundes. Si hirudinem degluti-
 uerit, acetum acre calidum, aut oleum
 infundito. A lupis aiunt liberas esse, si
 duci gregis scylla herba alligatur, Ana-
 tolio teste. E V P. Caprarum tuarum,
 Hedio, ne obliuiscaris. H E D. Capris
 multa cum ouibus communia sunt.
 Nam & saliantur iisdem temporibus,
 & gestant in vtero mensibus totidem,
 quot oues. Reditus affert carne, lacte,
 caseo, pelle, piloq; . nam & tondetur.
 Pilus ipse utilis ad funes & saccos, atque
 his similia, & nautica ministeria, quæ
 enim inde facta sunt, neque humore
 putrescunt, neque faciliè inciduntur.
 In caprino pecore, sicut in aliis quo-
 que, & atas & forma consideranda,
 maximè si ad foeturam comparetur.
 Ad eam rem nouella quàm vetus me-
 lior: forma sint firmæ, magnæ, corpus
 læue habeant & pilo crebro, nisi glabræ
 sint. Nam duo genera Varro comme-
 morat, glabras & pilosas. Quæ mamil-
 las aut verruculas, aliqui lacinias vo-

Hirudinis
 deglutitæ
 cura.
 Aqueus
 lupos.

Decapris.

Verrucule
 Lacinie.

M m iij cant,

cant, sub mento pensiles habent, has
fœcundiores existimant. Vber quo-
que grande habeant, & lac pingue, &
multum pro portione præbeant. Hir-
cus molliore pilo atque longo, cerui-
ce & collo breui, gurgulione longio-
re, cruribus crassis, auribus prægrandi-
bus & flaccidis fit. Melius fuerit, vnum

Gregē po-
tius quàm
particula-
tim capras
mercari.
Aruncus.

gregem totum, quàm ex pluribus par-
ticulatim mercari. Dependet omniũ
mento villus, quem aruncum vocari
scribit Plinius, hoc si quis apprehensam
ex grege vnã trahat, cæteræ stuper-
tes spectant. Hircus cum barbæ fidu-
cia, tũm naturæ quodam instinctu, vt
Aelianus testatur, genus masculum
fœmineo præferens, antecedit. Em-
ptionis huius pecoris alia ratio, quàm
ouium, quòd capras sanas nemo sanus
promittit: nunquam enim sine febris

Seipulatio
in capris
emendis.

Capras
obnoxias
morbo.

Capras au-

sunt: sed stipulantur, capras illas hodie
rectè esse & bibere posse. Mirandum
in hoc animali, quòd non sicut cætera
naribus spiritum ducant, sed auribus.
Meliore semine, quæ bis pariunt: & his
potissimum mares submitti ad admif-
suras solent. Caper mensium septem
ad

ad procreandum habilis: quoniam immodicæ libidinis est: dum adhuc vberibus alitur, matrem stupro superuenire traditur: ideo celeriter & ante sex annos senescit, quòd immatura Veneris cupidine primis pueritiæ temporibus exhauritur. Itaque quinquennis parum idoneus habetur fœminis implendis. Tempus admissuræ per autumnum ferè ante Decembrem præcipiunt, vt appropinquante vere germinantibus frutetis, partus edatur. Gestat vterû, vt diximus, mensibus quinque, sicut & ouis; edit ferè binos, aliquoties ternos atque quaternos, vt Plinius testatur. Ex geminis singula capita, quæ videntur esse robustiora, in supplementum gregis reseruantur, cætera vel mercantibus vel culinæ traduntur. Quod ad fœturam attinet, desistente autûno exigunt à grege è campis hircos in caprilia. Item, vt de arietibus dictum, quæ concepit post quartum mensem, redit tempore veno, vt Varro tradit. Edunt partum anniculæ atque bimæ capellæ, sed educare partum non debere, Columella cõ-

ribus spiri
tû ducere.

Veneris
BOXA.

Mm v ten

tendit, nisi trimam: quare anniculæ depellenda soboles, bimæ tandiu admit-
tenda, dum possit esse vendibilis. Pessi-
mam foeturam idem tradit, cùm ma-
tres bimæ ternos hœdes procreant:
Qui vbi editi, eodem modo educan-
tur, quo agni, nisi quòd hœdorum la-
sciuiam magis compescenda arctiusque
cohibenda, tenuesque frondes super
lactis abundantiam præbendæ. Plinius
tridit trimas minus vtiliter generare,
& in senecta, nec vltra quadriennium,
incipere septimo mense & adhuc la-
etentes. Primus in die coitus non im-
plet, sequens efficacior, dein concipit,
parit octo annis. Quare capellas vltra
octo annos non esse seruandas suadent,
quòd assiduo partu sterilecant. Muti-
los conuenit esse, sicut & aliarum gre-
gum maritos diximus superius: quo-
niam cornuti perniciosi propter petu-
lantiam. Mutilis etiam capris maio-
rem lactis copiam esse asseuerant. Co-
lumella etsi mutilam quoque probet
quieto cœli statu, attamen procelloso
& imbrifero cœlo cornutas nõ impro-
bat. Quibus cornua sunt, in his indicia
anno-

Mutilorũ
satio.

Cornua

annorum per incrementa nodorum
 æstimantur. Traditur noctu eas non
 minus quàm interdiu cernere. Item
 auersas iacere, nec in pascuis contueri
 inter se. Frigus nocere huic pecori pro-
 ditur, maximè fœtis, nocet & æstus, So-
 lertiam eius animalis Mutianus sibi
 visam prodit in ponte prætenui, dua-
 bus obuiis è diuerso; cùm circumactû
 angustia non caperent, nec reciproca-
 tionem longitudo in exilitate cæca,
 torrente rapido minaciter subterflue-
 re, alteram decubuisse, atque ita alte-
 ram proculcata supergressam. Gre-
 gem vnum totum emendum diximus,
 eumque meliorem, qui non ex colle-
 ctis comparatus sit, sed ex consuetis
 vnâ. Greges plures potius quàm ma-
 gnos Varro probare videtur exemplo
 cuiusdam Gaberij, quod magnus faci-
 lè peste inficiatur: fatisque magnum
 gregem, quinquagenas. Columella
 numerum maiorem quàm centum,
 vno clauso scribit non habendum, cum
 lanigeræ mille pariter stabulentur.
 Morsus earum arboribus exitialis:
 quare Baccho immolari solita, quod

æratem
 indicant.
 Caprarum
 mores &
 solertis.
 Plin. l. 8. c.
 50.

vi-

Caprile.

vitibus noxium sit hoc pecus. Caprile ipsum vel naturali saxo, vel manu con-
stratum probauit Columella, quo-
niam huic pecori nihil substernere
opus, nisi cum foris pernoctat, virgulta
quædam substernunt. Pastor subinde
stabulum conuerrere debet, nec pati
stercus aut humorem consistere, quæ
capris sunt inimica: quoniam, vt supra
memorauī, raro sine febre sunt, & pe-
stilentia vexantur. Atqui alia pecora
cum peste corripuntur, prius morbo
& languoribus macescunt, solæ capel-
læ quamuis optimæ & hilares subito
concidunt, & veluti ruina aliqua gre-
gatim prosternuntur. Idque maximè
accidere pabuli vbertate solet. Qua-
propter statim cum vnam aut alteram
pestis percutit, omnibus sanguis de-
trahendus, nec tota die pascendæ, sed
mediis quatuor horis intra septa clau-
dendæ. Sin alius morbus infestat, pa-
bulo medicantur arundinis & albæ spi-
næ radicibus, quas, cum ferreis pilis di-
ligenter contuderis, admiscenda aqua
pluuialis, solamque potandam pecori
præbebis. Quod si ea res ægritudinem
non

Demorbis
caprarum.

non depellit, vèdenda sunt pecora, vel
 si id fieri nequit, maectanda saliendaq̃.
 Mox interposito spatio alius grex repa-
 randus, nec tamen antè, quàm pestilès
 tempus anni, siue id fuit hyemis, verta-
 tur æstate, siue autumnì, vere mutetur.
 Cùm singulæ laborant, eadè quæ oui-
 bus remedia adhibentur. Florentinus
 tradit, si ciconiæ vètriculum aqua con-
 tritum cochlearij mensura infuderis,
 pestilentia neque capras neque oues
 tentari. Si aqua distenditur cutis, quod
 vitium Græci *ὄδγοντι* vocant, sub armo
 pellis leniter incisa perniciosum trans-
 mittit humorem; vulnus factum liqui-
 da pice curetur. EYPHORB. Iam de
 tuo pecore curando satis nobis fecisse
 videris. Vnum ab omnibus nobis præ-
 termisum in te recidit, nempe lactis
 cura, præcipui nostri alimenti. HEDIO.
 Quoniam ex hoc animalium genere,
 quorum curam enarrauimus, non a-
 spernandus lactis prouentus redit, eius
 quoque ratio nequaquam prætermi-
 tenda. Nam lac, inquit Varro, est om-
 nium rerum, quas cibi causa sumimus,
 liquentium maximè alibile. Discrimi-
 na

Lactis cura
 Buryum.
 Cæsus.

Lactis discrimina.

na lactis ab animalium natura sumuntur: vt humanum, bubulum, ouinum, caprinum, asininum, equinum, camelinum. Maximè alit humanum, mox caprinum: vnde Iouem capra nutritum dixere poetæ. Dulcissimum post humanum est camelinum. Cameli lac habent, donec iterum grauescant. Efficacissimum, asininum. Asinæ continuò prægnantes lactescunt. Bos non habet lac nisi à partu. Stomacho accommodatissimum caprinum; quoniam fronde magis quàm herba capra vescuntur. Bubulum medicatius, & aluum maximè soluit. Ouillum dulcius, & magis alit, stomacho minus vtile; quoniam est pinguius. Omne vernum aquosius æstiuo, & de nouellis. Innocentius decoctum, præcipuè cum calculis marinis. Lac nigrum oues præbere in Ponto ad flumen Astacem Plinius tradit. Lac generatim omne, vt Dioscorides tradit, boni succi est, stomachum & intestina inflatione vexat, vernum dilutius & aluum magis emollit. Discrimina lactis deinde à passionibus, & pecudum natura, atque multu sumuntur, Varrone teste.

Lac nigrum.

teste. A passionibus, quod fit hordeo & stipula & omnino arido & firmo cibo pecude pasta, idq; alibile. Ad perpurandum id valet, quod è viridi pascuo, & eo magis, si ex herba, quæ eadem & ipsa sumpta perpurigare corpora nostra solet. E salicis cortice, si Beryto credimus, pasta pecora acerbum & præstantius lac præbent, & multo magis à cythisi pabulo. Nostrates maximè probant è sporia, & trifolio, & pascuis luteis floribus abundantibus. A pecudum natura lactis discrimen est, quod melius à valentibus, & ab iis, quæ nondum veteres sunt, quàm contrà. A mulgendo optimum est, quod neq; emulctum longè abest à mulso, neque à partu continuo sumptum, vt est colostrum prima à partu, spongiosa densitas lactis. Probatur autem lac an purum & incorruptum, iunco acuto immisso & extracto, lactèque ad vnguem instillato: si mox defluerit, indicium est aquæ admixtæ, sin constiterit in vngue, purum iudicatur. Schiston, lactis genus adiectione guttulæ mulsi, vel aceti, à concreto lacte discriminatum, vt docet Dio-

Colostrum.
Lac quo
parto pro-
betur an
purum.

Schiston

Cremor.
De buty-
ro.

Dioscorides. Pingue lactis cremorem appellat Celsus. E lacte butyrum fit, cuius vsus inferioribus Germaniæ populis plurimus & commodissimus; aliis tamen nationibus quoque & veteribus atque adeo Patriarchis vsurpatum butyrum, & sacræ & prophanæ testantur historiæ. Huius vtilitas cum ad alia, tum ad famem sedandam, & ad vires conseruandas commédatur. Fit autem butyrum è lacte statim è mulstralibus in conchas testulasque (fictiles magis probantur, & latè magis quàm profunda) effusum. Inde altero die aut tertio pingue illud, quod summum lactis tegit (cremorem vocari diximus) ademptum collectumque in vas immittitur oblongum magis quam latum, cylindrica figura, etsi sint, qui etiam alia vasorum forma prona atque iacenti vtantur: crebrâque agitatione sursum ac deorsum lac concutitur, donec pingue à liquidiore secernatur, & primum velut in micas, post continuata agitatione in massam cogatur. Inde exéptum aut recens manditur, aut salitum reconditur. Tenue autem lactis à butyro separa-

separatum, velut Schiston, familiarum aut
 porcis vitulisque in cibum datur non
 insalubrem neque ingratum. Fit & ca-
 caseus ex omni ferè lacte quadrupedum
 in fictile vas infuso, indito adiectoque
 pauxillo coaguli, nempe lactis duobus
 congiis, magnitudine oliuæ vt coëat.
 Probatum coagulum leporinum aut
 hædinum magis, quàm agninum Var-
 roni: Nos plurimum vtimus vitulino.
 Sunt qui addunt lac ficulneum & ac-
 tum. Alij vtuntur pellicula, quæ auium
 ventribus adhæret, vel agrestis cardui
 floribus. Lac quò recentius & purius,
 hoc caseus fit melior: nam ex misto,
 aut cui pingue sublatum, factus caseus
 celeriter acorem concipit, & indure-
 scit, neque seruari diu poterit: quare
 celerius absumendus aut distrahen-
 dus, dum adhuc viridis succum reti-
 net. E pingui & recèti lacte factus diu-
 turnæ custodiæ idoneus est caseus, &
 teneritudinem succosamque pingue-
 dinem diutius retinet. Duabus aut tri-
 bus horis à coagulo indito lac concre-
 scit, crassumque ipsum in formulas
 aut fiscellas calathosque vimineos mit-
 titur,

De caseo
faciendo

Coagulâ.

Serum
lactis.

titur, aut per tyrocnestem exprimitur, vel si casei putilli sint, manu premuntur. Sin maiores, pondere vrgentur. Maximè enim refert, mox serum (sic liquidum illud, quod defluit, vocamus) percolari, & à concreta materia separari, neque permittere, vt sua sponte pigro humore defluat. Qui grandiores caseos faciunt, formas in hoc paratas habent, ac pondera superimponunt, quibus serum exprimitur. Deinde calathis aut formis exemptos in crates vel mundissimas tabulas loco opaco & frigido atq; à ventis remoto cõponunt, salibusq; conspergunt, vt acidũ liquorẽ exudet, atque ita ponunt, ne se contingant. Vbi iam conspissatus duratorq; factus, vehementius premitur, torridoq; sale contingitur, ac rursus ponderibus condensatur; sic neque fistulosus, neque aridus prouenire creditur, quæ vitia solent accidere, si vel non satis pressus sit, aut nimium salitus. Sunt qui virides pineas nuces in mulctram demittunt, & super eas mulgent, lactiq; permiscunt, atque congelant. Alij thymum tritum & frequenter gelatum cum

cum lacte cogunt. Similiter qualem-
 cunq̄ue velis saporem efficere, poteris
 adiecto, quod elegeris, condimento
 seu piperis, seu cuiuscunq̄ue pigmenti.
 At Columella optimum caseum iudi-
 cat, qui minimum medicaminis habet.
 Casei maximi cibi sunt bubuli, & qui
 difficillimè transeant sumpti. Secundo
 loco ouilli, sed minimi cibi, & qui facil-
 limè deiiciantur, caprini. Equinos eos-
 dem effectus, quos bubulos, habere
 tradunt. Fiunt & camelini casei & asi-
 nini: bubulini Romæ in delitiis. E ceteris
 animantibus, quæ vtrinq̄; dentata, &
 quæ plures quaternis mamas habent,
 caseum non fieri proditum, quod horum lac-
 non coeat, & caseo sit inutile. Comen-
 dantur nostra ætate ad Padum facti,
 qui Parmenses vocantur, magnitudine
 & sapore in precio habiti. Nam octo-
 ginta librarum, & maiores in externas
 regiones transportantur. Plinius scri-
 ptum reliquit, Lunenses, ad sin-
 gula millia pondo premi. Martiali
 celebrantur Lunenses, Vestini, Vela-
 brenses, Trebulani. Laudantur & Ba-
 tauici atque Anglici, qui & ipsi mei-
 Nn ij ci-

Caseos nō
 fieri ex a-
 nimanti-
 bus quæ
 plures
 quàm qua-
 ternas ha-
 beant mā-
 mas.

Parmenses
 casei.

cimoniis cum exteris permutantur. Vitia caseorum sunt, vt attigimus, si sicci, si fistulosi. Seruari aiunt caseos & durabiles fieri, si aceruo leguminū, maximè cicerculi aut frumenti teguntur. Molles casei magis sunt alibiles, quàm aridi, & stomacho vtiliores, neque in corpore residues, veteres contrà: vnde tritum prouerbium, Caseus nequam, nisi recens; senescentes autem in musteum saporem redire, aceto è thymo maceratos, aut etiam vino. Si ob vetustatem durior aut amarus sit, in omelysi (hoc est farina ex hordeo non torrefacto) permadescat, deinde in aquam mittatur, post, quod in superficie hæret, auferatur. Compertum habemus, duriusculos caseos linteo inuolutos, quod aceto & vino madefactum sit, sæpiusque aspersos, & vino in rimas infuso, atque sepositos emolliri, & gratiorem recipere saporem. Sunt qui fermentum imponunt, eoque locum apertum claudunt, quo dempto recentiore præstari. Zoroastren aiunt 20 annis in deserto victitasse caseo ita temperato, vt vetustatem non senti-

Omelysi.

Zoroastres
20. annis
caseo vi-
xit.

sentiret. **EUPHOR.** Ex sero, quod à caseo defluit, recocta fit, lento nimirum igne incalesfacto, donec ad summum pinguedo casei emergere incipiat. **HE.** Tu eo cibo delectari soles. **EV.** Fateor, maximè si recens lac copiosè sero infundatur. Tradunt veteres lacticinij genus nõ multum à recocta dissidens, quod Melcam vocant. Confici autem, si fictili nouo acetum indas, & leniter ad ignem feruere sinas, vt à vase combatur acetum, inque ea vasa lac mittas, recondasq; loco, vbi immota maneant, mox melcas præstantissimas habiturus. **HE D.** Sed abundè meum videor symbolum persoluisse, ad te iam transit periodus Eumæ. **EV M.** Suilli pecoris curam ad rei rusticæ pastionem pertinere, vetus maiorum dictum declarat, Ignauum & sumptuosum esse eum rusticum, qui succidiam in carnario suspendit à laniario, & non à domestico fundo desumptam. Nam est suus ex hoc pecore nostris agricolis non minus pænitendus prouentus, sæpe maior, quàm vobis magnis pecuariis è vestris gregibus. Nisi enim lardum sup-
Nn iij petat

Recocta.

Melca.

De Suibus
ac porci-
no pecore

petat agricolæ, præcipuus apparatus
 culinæ rusticæ desiderari putatur. Iu-
 dæis quidem erat suilla abominabilis;
 arbitror enim eos non gustasse Celti-
 cas pernas, quæ Varroni, Straboni,
 Athenæo, & aliquot aliis grauissimis
 Scriptoribus vehementer probantur.
 Equidem hos intellexisse puto Vuest-
 phalicos perasones, nostro etiamnum
 tempore externis atque adeo Roma-
 nis expetitos, eosque Celticas pernas
 appellatas, quod veteres maximè Græ-
 ci, transalpinos populos tam Gallos,
 quàm Germanos, Celtas appellarunt.
 Certe ex nullo alio animali numero-
 sior ganæ materia; prope quinquaginta
 sapes, cū cæteris singuli. Hinc
 censoriarum legum paginæ, interdi-
 ctæque cænis abdomina, glandia, testi-
 culi, vuluæ, syncipita verrina, vt testa-
 tur Plinius. At verò non solum Celtæ
 huius pecoris curam habuisse depre-
 henduntur, sed etiam Græcos & Italos
 greges amplissimos porcorum aluisse
 constat. De Græcis Homerus testatur,
 qui cognominè meū memorat 12. ha-
 ras habuisse, quarum singulæ quinquaginta

Pernæ
 Celticæ.

Plin. l. 8.
 cap. 51.

Greges
 porcorū.

ginta foetas clauderent. Et Polybius vna foetura mille nonnunquam & plures porcos apud Italos antiquos & Tyrrenos atque Gallos enutriri solitos scribit. Varro centenarium numerum modicum existimat. Qui porcinum gregem alere constituit, idoneam rationem & formam & aetatis habere debet: Varro addit generis quoque, regionisque qualitatem. Et quia patri plerunque similior progenies, probandi sunt corpore eximij, quadrati, &, quod ad rem maximè pertinet, quam salacissimi. Coloris vnus magis probantur Varroni: Setarum densarum, atque durarum, & nigrarum sint, si frigida regio est: si temperata, glabrum pecus pasci potest: setarum aduersarum vitantur. Forma spectatur oblonga, longisque lateribus, quibus sit par ad sustinendum foetarum onus, magnus venter in longum se effundens, & Succidias longas pariens, clunibus vastis, nec perinde cruribus aut ungulis proceris, amplis & glandulosis ceruicibus, rostris breuibus & resupinis, intorta cauda. A progenie commendantur, si plurimos porcos

Nn iij pariant.

Col. 17.
cap. 9.

Scrofarum
forma.

Aetas.

pariant. A regione, vbi proueniant ampli potius quàm exiles. Aetas verris annicula ad generandum idonea, tamen si semestres etiam fœminam impleant. Sufficit vnus verres decem fœminis & amplius. Fœmina ad partus edendos annicula quoque idonea, & in annos septem, quæ quantò fœcundior est, hoc celerius senescit. E primo partu deprehenditur, quàm sit futura fœcunda; neque enim multum in reliquis mutat. Sues generosæ duodenas mammas habent, vulgares duas minus, aut pauciores. Suam quemque porcellum mammas nosse in fœtu, quo genitus est ordine, eaque aliæ nec alia, detractoque illa alumno suo sterilefcere ilico ac resiliire, & Plinius & experientia docet. Emi & comparari solent hac stipulatione: *Illasce Sues sanas esse, habereque rectè licere, noxisque prestare, neque de pecore morbofo esse spondesne?* In pastu locus huic pecori aptus vliginosus, quòd delectetur non solum aqua sed etiam luto. Itaque, vt scribit Varro, lupi cum sint nacti suem, trahunt vsque ad aquam, quod dentes feruorem

Stipulatio
emendo-
rum por-
corum.

De pasce-
dis suis.

rem carnis ferre nequeant. Etsi autem hoc pecus omnem situm ruris ferat, (nam & montibus, & campis quoque, paludinosus magis quàm sitientibus, pascitur) nemora tamen maximè viginosa conueniunt, quæ vestiuntur quercu, subere, fago, cerris, illicibus, oleastris, tamaricibus, corylis, pomiferisque sylvestribus, vt sunt albæ spinæ, Græcæ siliquæ, iuniperus, lotus, pinus, cornus, arbutus, prunus, cerasus. Hæc enim diuersis temporibus mitescunt, ac penè toto anno gregem saturant. Ac vbi penuria arborum, terrenum pabulum confectandum; & sicco limosum præfertur, vt vel paludem rimentur, effodiantque lumbricos, atque luto volentur, & aquis abuti possint, id quod per æstatem maximè necessarium. Vestigant & radículas maximè filicis aquatilisque syluæ, veluti iunci, scirpi, & degeneris arundinis. Adde, graminosum quoque agrum Suem alere, &, qui confitus cerasis, prunis, pomis, nucibus. Nec tamen propter hæc parcetur horreis, nam sepè de manu dandum est, cum foris deficit pabu-

Nn v lum,

Pabulum
genus nobilitat.

lum, propter quod plurima glans vel cisternis in aqua, vel fumo tabulatis recondenda. Item faba, pisa, leguminaque alia præbenda; neque parcendum hordeo. Nam hæc maximè generis alunt nobilitatem, & non solum pinguedinem efficiunt, sed etiam carnem commendant. In primis cum adhuc lactent porcelli, & ipsi, & matres bene pascendæ. Pastum exigunt mane & ante solis æstum, subiguntq; in umbrosa loca, maxime vbi aqua sit. Priusquam procedant ad pascua, conditiuis cibis sustinentur, ne imaturis & viridibus herbis aliis ceteris, quo vitio maximè emaciantur. Post meridiem rursus lenito feruore pascunt. Hyberno tempore non prius educuntur, quàm pruina euauerit & colliquefcant glacies. Etsi ad suarii vocem agnitam accurrunt, tamen ad buccinam vel pastum, vel domum porcos reuocandos mauult Varro, siue sint pascendi, seu includendi. Pabulum præbendum longius; sic enim minus deperit, & vt spatium sit pascendi minoribus, ne à maioribus depellantur. Vbi
buc-

buccina sonuerit, etiam si longinquo & syluestri loco dispersi sint, mox accurrere dicuntur. Polybius tradit Italos ea consuetudine uti, ut subulci porcos non sequantur è vestigio, ut aliis locis, & Græcis mos est, sed ad spatium aliquod progressi buccinâ sonent, porci vero à tergo buccinæ sonitui assueti ad miraculum sequuntur, etiam numerosissimi greges. Adeo vocem subulci agnoscit & obsequitur, si Aeliano credimus, ut etiam piratæ, cum in Tyrreno mari appulissent, & ex hara porcos plures impositos naui abduxissent, piratis autem soluentibus, suarij voce agnita, statim in alterum latus nauem impellentes euerterint, mersisque piratis, porci ad suos enatarint incolumes. Quia iam de Verris & scrofæ conditionibus, ac simul de pascendo dixi, de fœtura adiiciam. Admissuræ tempus existimatur à bruma ad æquinoctium vernum: ita enim fit, ut æstate pariat. Nam quatuor mensibus fœta, quinto parit. Vno initu impletur, sed geminatur propter abortiendi facilitatem. Quod si bis scrofam parere velis,

Ad buccinæ sonum porci colligendi.

Admissuræ & partus tempora.

Sus quatuor menses fœta.

lis, præstat eam Februario aut etiam Ianuario verri submittere, vt videlicet Aprili aut Maio pariat, cum iam tellus herbescit, & lactis fit firmior maturitas. Cum desierit vberibus ali, stipula pascatur, cæterisque frumenti leguminum cadueis frugibus, vt deinde rursus sub autumnum parere possit. Natura enim, vt Varro testatur, annus eius diuisus est bifariam, quod bis pariat anno: quaternis mensibus fert ventrem, binis nutricat. Vbi conceperint, verres separandus: nam impetu in scrofas factus abortus faciunt. Matres non minores quàm anniculas admittendas, Varro contendit, attamen octauo mense sæpe pariunt. Sed quo fœcundiores, hoc celerius senescunt. Verres octo mensem atq; semestris etiam incipit salire, permanetq; vt id recte facere possit, vsque in quartum annum. Deinde trimi aut quadrimi castrantur saginanturq;. Supra octo capitum numerum alere non debere quidam volunt. Alij ne supra sex: non quod fœcunditas scrofarum maioris numeri esse non possit, sed quia celerrimè fatiscit, quæ plures educat.

Varro

Varro suem Aeneæ Lauinij xxx porcellos peperisse albos prodit, sed hoc portentum putatur, quoties plures parit, quàm quot mammas habet, & si minus pariat, fructuariam idoneam non esse. Scrofam in sua quamque hara, vt suos alat porcellos, oportet continere. Non enim, vt cæteri greges vniuersi, claudi debent, sed per porticus haræ faciendæ, quibus aut à partu, aut etiam prægnantes includantur. Nam præcipuè sues cateruatim, atque inconditæ, cum sint pariter incluse, super alias alię cubant & fœtus elidunt. Quare haræ parietibus iunctæ construendæ sunt in altitudine pedum quaternûm, aut altius, ne sus transilire queat. Nam contegi non debet hara, vt inspicere Suario, & numerum à superiore loco recensere possit, & si quem decumbens mater oppresserit, cubanti subtrahat, & vt facilius purgari possit cubile. Quoties purgatur, toties arenam aut aliud iniicere oportet, quod exugat humorem. Et si enim spurcum animal sit, mundum tamen cubile postulat. In haris ostium sit & limen altius, ne porcelli,

Triginta
porcelli
vno partu
editi.

Hararum
cõstitutio.

celli, cum mater prodit, transfiliant, neque alieni irrepant. Cum peperit, largiore cibo sustentare oportet, quò largius lac suppeditare possit, maximè autem hordeum madefactum, aut molitum atque aqua temperatum præbere. Quod si penuria pabuli sic ferat, lactens porcellus ære commutandus. Sic enim mater labori substracta, celerius iterum conceptum partum edit. Qui hyeme nascuntur, sunt exiles, tum propter frigora, tum quod matres aspernantur propter lactis exiguitatem, dentibusque mammas sauciant. Scrofa si partus deuoret, non protinus prodigium existimandum; nam fies ex omnibus pecudibus impatientissimæ famis perhibentur, atque, ea adigente, non solum alienam, sed etiam suam sobolem mandere. A partu decem proximis diebus non producunt matrem ex hara, præterquam potum, post finunt abire in propinquum villæ locum, ut crebro reditu lacte alere possit sobolem. Cum creuerint, cupiunt sequi matrem, tum domi seorsum paciscuntur à matre, ut desiderium parentis

tis ferant facilius, quod decem diebus
 assequuntur. Porcellos à mamma de-
 pulsos delicos & iam non lactentes vo-
 cari vult Varro, atque à partu decimo
 die Sacres antiquis dictos, quod tum
 primum ad Sacrificia idonei; & Ne-
 frendes, quòd nondum fabam frende-
 re, hoc est, frangere possint. Porcula-
 tor vt industrius sit & impiger, necesse
 est, memorq̃e omnium, quas pascit,
 & matricum, & iuniorum, vt vniuscui-
 usq; partum consideret, & enitentem
 obseruet claudatq; vt in hara foetum e-
 dat. Tū denotet p̃tinus, quot & quales
 sint nati, & curet maximè, ne quis sub
 nutrice aliena educetur. Nā facillimè
 porcelli, si euaserint haram, miscnt
 se, & Scrofa cum decumbit, æquè alie-
 no ac suo præbet vbera. Quare vna-
 quæque cum sua prole claudenda sua-
 rio, qui si memoria deficitur, quo mi-
 nus agnoscat cuiusque progeniem, pi-
 ce liquida eandem notam scrofae &
 porcis imponat, & siue per literas, siue
 per alias notas vnamquamque prolem
 cum sua matre distinguat: Siquidem in
 maiore numero diuersis notis opus, ne
 con-

Delici.
Lactantes.

Sacres.

Castratio. confundatur memoria suarum. Castrationis duo tempora seruari tradunt veteres, veris & autumnis, ut videlicet neque æstus, neque frigora periculum afferant: Et mares, cum primum ineunt, semestres, & dicuntur maiales, aut cum sapius progengerunt, trimos aut quadrimos esse castrandos, ut possint pinguescere, nempe impressis duobus vulneribus, per vnamquamque plagam singuli eximuntur testiculi. Aut cum vnum testiculum exemeris, per impressum vulnus scalpellum inferitur, & media quasi cutis, quæ interuenit duobus testiculis, rescinditur, atque vncis digitis alter testiculus educitur; sic fit vna cicatrix. Verum hoc genus castrationis periculosius. Fœminis quoque vuluæ ferro exulcerantur, & cicatricibus clauduntur, ne fiant grauidæ, & pinguescant melius. Aristoteles, & eum secutus Plinius fœminis post bidui in ediam suspensis prioribus pernibus, vuluam rescindi tradit, atque sic pinguescere celerius. Nobis probatur magis, ut iuniores castrentur, nempe bimestres: nam sic minus est

est periculi. Castratis abstinendum à potu, & modico cibo pascendi. Vulnere recenti butyro vngūturac consuuntur. Sicut sanitatis ac bonæ constitutionis indicium, cauda contorta, sic inualidam suam esse certis significationibus comprehenditur. Nam setis è dorso euulsis, si cruor sit in radice setæ, non esse sanam notat. Ad hæc Sues ægrotantes, aut febricitantes capita transtuerfa gerunt, & per pascua subito, cum paulatim procurrerint, consistunt, & vertigine correptæ concidunt, eoque notanda capita, in quam partem proclinentur, vt ex aduersa parte auriculæ sanguinem mittamus. Item sub cauda duobus digitis à clunibus intermissis vena ferienda, quæ est in eo loco satis ampla, eamque Sarmento prius oportet verberari, deinde ab ictu virgæ tumentem ferro rescindi, detractoque sanguine colligari saligno libro vel vlmeo. Quo facto, vno aut altero die sub tecto pecudem continebimus, & aquam modicè calidam, quantum volent, farinæque hordeaceæ singulos sextarios præbebimus. Quo-

Oo niam

Indicium
sanitatis
in sue.
De mor-
bis porco-
rum, & re-
mediis.

Indicium
ægrotantis
suis.

Febrici-
tantium
suum me-
dela,

Anginæ
remedium
& Strumæ.

niam anginæ & strumæ maximè obnoxium hoc animal: Anginæ & tonsellæ si affligant, Didymus è scapulis sanguinem detrahere iubet, alij sub lingua: Aliqui radícula curant inserta. Strumosis sub lingua mittendus sanguis, qui cum profluxerit, sale trito cum farina triticea confricari totum os conuenit: Democritus asphodeli radicem

Nauseantium curæ.

tusam ad minas tres singulis suis præbere iubet. Nauseantibus salutaris habetur eburnea scobis sale fricta, & fabæ minutæ frææ commista, ieiunisque prius quàm in pascua prodeant obiecta. Sues dum dulcedinem pabuli confectantur, (est enim insatiabile animal) supra modum splenis incremento laborant: Cui succurritur, si fabricentur canales alueiue tamaricis è trunco, replenturque aqua, ac deinde siccantibus admoueantur; eius enim ligni succus medicabilis. Democritus

Lienosæ suis cura.

lienosas potandas tradit aqua in qua candentes mirycæ carbones fuerint restincti. Solet hoc pecus ægrotare ita ut emacietur, nec cibos capiat, producumque in pascua in medio campo pro-

Veternosi
& ignoti
morbi re-
medium.

procumbat, & quodam veterno presum somnos æstiuo sub sole captet: Quod cum facit, totus grex clauditur stabulo, atque vno die abstinetur portione & pabulo. Postero die radix anguinei cucumeris trita & commista cum aqua datur sitientibus: quam cum biberint, nausea correptæ vomitant atque expurgantur, omnique bili depulsa, cicercula, vel faba, dura muria cõspersa, sicut hominibus, aqua calida potanda datur. Et cum omni quadropedi per æstatem sitis sit infesta, tum suillo maxime inimica. Quare non, vt capellæ & oues, bis tantum ad aquas producendum, sed si fieri potest, iuxta flumen aut stagnum detineatur æstiuo tempore, quia cum sit æstuosissimum, non contentum portione aquæ, nisi obesam illuuiem & distentam pabulis aluum demerserit & refrigerauerit. Nec vlla re magis gaudet, vt ante quoque dictum, quam luto volutari. Quod si ea loca denegentur, puteis extracta & largè canalibus immissa præbenda sunt pocula, quibus nisi affatim satientur, pulmonariæ sunt. Is morbus sanatur.

Pulmonaria cura.
Splenis vitij remedia.

tur auriculis inserta cōsiligine aut hel-
leboro nigro, Columella auctore. So-
let etiam vitio Splenis laborare, quod
accidit, cum siccitas magna ingruit:
cui succurritur, si fiant canales ex ta-
maricibus & rusco, repleanturq; aqua,
& sitientibus admoueantur. Nam eius
ligni succus medicabilis epotus inte-
stinorum tumorem compescit. Qua-
re Didymus prunas tamaricis aqua ex-
tinctas in potu præbendas, vel aquam,
in qua ferrum candēs extinctum, ace-
to mistam præberi aduersus splenis
vitium testatur. Aqualiculos plumbo
vestiri ad sanitatem confert. Suum
morbis rubetam mederi à Plinio pro-
ditum. Aiunt suem, vno oculo amisso,
cito extingui, alioquin ad 15 annos vi-
cturam. Est & vitium porci alioqui re-
ctè valentis & pinguis, vt carnem ha-
beat grandinosam & granis veluti pi-
sis infectam: Græci Chalazos vel vt
Aristoteles χαλαζώδεις sues vocant. Id
animaduertere licet linguæ indicio, &
voci rauore. Aiunt natium esse
hunc morbum, & antidotum, ne infi-
giatur, si in lintre plumbi affixa sit la-
mina:

Gandino-
& suis
Antido-
tum.

mina: Incolumes quoque seruari fues,
 si bryoniæ radix in potu subinde de-
 tur. Generale remedium, alumen, sul-
 phur, lauri bacca, æquis partibus, ad-
 dita fuligine, quantum pugillus com-
 plectitur, eaque contusa saccoque
 indita potionibus immittantur, idque
 quorannis bis renouetur. Aegrotanti-
 bus ex hac potione, cui sacculus sit
 impositus, præbendum. **EUPHOR.**
 Amabo, Eumæe, qua arte nobis tam
 pingues succidias paras: arbitror te fru-
 menti plurimum & nobis hordeum
 suffurari, quibus tuum pecus tam niti-
 dum alas. **EVMAEVS.** Rationibus qui-
 buscunque vtar, certè hero meo non
 sunt hæc inutiles, vti neque vestræ artes,
 quibus equos bouesq; & reliqua peco-
 ra sic nutritis, ne strigosa videatur. Su-
 perius dictum, ignauum esse agrico-
 lam, qui succidiam à laniario potius,
 quàm à proprio fundo cõparet: & alio-
 qui à medicis suilla caro commenda-
 tur, quod humano sanguini simillima.
 Neque ex alio animali numerosior ga-
 nee materia, vt initio prolocuti sumus.
 Quare maximè refert, rusticam culi-

Oo iij nam

De sagl-
nandis
porcis &
falsura
suillæ
carnis.

nam suilla carnis annona, & succidiis instructam penum esse, qua per totum annum familiam sustentet. Inprimis curandum, vt singulis annis pro familiæ numero sues ad faginum educentur. Facile enim vel nemora, aut, si illa desint, horrea, & paludes campi que suppeditant, quibus alantur. Saginantur, vt Plinius existimat, sexaginta dierum spatio, sed magis, tridui inedia ante saginationem orsa. Pinguescunt autem hordeo alióve frumento, atque leguminibus vel molitis, vel integris: Omnium autem optimè glandibus: ea caro omnibus præstat, solidior que est, quæ quernis, quàm quæ faginis glandibus, aut castaneis faginum contrahit. Id pecus adeò pinguescit, vt se ipsum præ pinguedine neque sustinere, neque progredi possit: & Varro refert, in Arcadia spectatam suem, quæ præ pinguedine carnis non modò surgere nõ posset, sed etiam vt in eius corpore forex exesa carne nidum fecisset, & mures peperisset. Idem addit, L. Volumnio senatori missam offulam cum duobus costis, quæ penderet tria & viginti

ginti pondo, eiusque suis à cute ad os pedem & tres digitos fuisse. Præstat saginare sues bimos aut trimos, quàm iuniores, & quæ nondum plenum augmentum acquisiverint. Nam hi augescendo saginam retardare solent. Ut autem in diuturnum usum caro conseruetur, saliri & fumari consuevit, qua cura simul & salubrior & gratior redditur, penusque pluribus annis instrui poterit, & vnius anni vbertate sequentibus sterilibus succurri. Sus igitur iam saginatus pridie quàm occidatur, potionem prohibetur, quò sit caro ficior. Nam si biberit, plus humoris falsura habebit. Ergo sitientem cum occideris, cum vel aqua feruente, vel ex stipula, aut sarmentis tenuibusque lignis flamma excitata glabrato. Vtroque enim modo pili detrahuntur. Neque probandum, quòd quidam detrahere pellem solent. Inde suspensus posterioribus pedibus exenteratur, & intestina in suum quenque usum repurgantur: & caro refrigerens ubi induit, mox capite, pernisque ac succidiis geminis recisis, in mensa aut tabula lar-

Oo iiij gum

gum sale infarciunt, maximè in eas partes, vbi ossa relicta. Inde in seriam substrato sale immittunt. Salsuram crescente luna fieri volunt quidam. Antequàm saliantur, prius omnis faniæ & cruor exprimatur, abstergaturque. Sunt, qui priusquam salire incipiant, exossare consueuerint, existimantes eam rem salsuram durabiliorè, & minus vitiosam efficere. Nonnulli quoque non in cupis aut teria, sed in tabulato succidias reliquasque salitas carnes relinquunt ad dies 10. post suspenduntur, vt aëre puro perflectentur in carnario, atque, vbi aliquot dies perflectæ, paulatim modico fumo & deinceps acrius perflectentur. Gratiores reddentur carnes, si simul cum fumo aëris afflatum recipiant. Si initio vehementiori fumo accendantur, rancidæ fiunt carnes. Didymus carnes longo tempore recentes seruari tradit, si repurgatæ, refrigeratæque atque exiccatae in locis vmbrosis & humidis collocentur, Boreali magis quàm Australi cœlo expositis: Suauiores fieri niue circumposita, paleis que superiniectis.

Va-

Vasa, in quibus carnes seruari debent, probantur ea magis, in quibus oleum fuit, quàm in quibus acetum.

Et si de pastorum dignitate, atque antiquitate diximus, hoc tamen loco addendum videtur, frustrà de iumentorum, pecorumque cura præcipi, nisi sint, qui hoc munus diligenter exequantur. Habet ars pastoritia disciplinam, in qua iam inde à pueritia erudiri vtile fuerit. Et profectò villicum maximè conuenit in huius disciplinæ tyrociniis per omnes gradus ad magistrarium operarum ascendisse: nempe à porculatore ad opilionem, atque inde ad armentarium pastorem, reliquasque rei rusticæ operas: Verissimumque hoc, sicut in maioribus imperiis, eum demum rectius præesse posse, qui aliquando imperio paruerit, & per omnia gubernationis munia ad fastigiû euaserit. Quanquam autem, vbi pusillus grex, & in propinquo pascitur, etiam pueri & puellæ hanc operam præstent, quotidie ad villam gregem reducentes: attamen, qui gregem amplum & in saltibus, remotisque campis pascunt,

Oo v diu

De Pasto-
ribus.

diu noctūque apud gregem excubias agentes, & uti supra diximus, in Apulia hybernantes in Reatinis æstiuant, hos & ætate, ac robore, & industria, scientiæque pastoritia instructos esse oportet. Neque senes, aut pueri collium difficultatem, montiumque asperitatem facillè ferunt: quod faciendum iis, qui gregem sequuntur, præsertim armentarium, & caprarium, quibus rupes, ac sylvæ cordi sunt. Videas in Heluetiorum alpibus robustissimos, & militari more instructos homines armenta sequi, & procul à consortio hominū pernoctare, atque ipsa quoque lactinia curare. Quare, qui huiusmodi locis, & gregibus præficiendi, hos oportet esse veloces, firmis membris atque expeditis, qui non solum pecus sequi, sed etiam à noxiis, rapacibusque bestiis defendere, & onera extollere in iumenta possint, qui que excurrere, si res requirat, & iaculari calleant, qualem Homerus suum depingit Eumæum. Proinde veteres in emendo pastore certa stipulandi forma vsi, ubi inter cætera cauetur, sanum esse, furtis noxif-

Heluetio-
rum pasto-
res.

Stipulatio
in emendo
pastore.

noxisque solutum. In Illyrico etiam
 coiuges pastoribus comites in pascen-
 do esse, author est Varro, quæ cibaria,
 & cætera necessaria pastoribus expedi-
 ant. Ac verò, quæ ad valetudinem
 pecorum pertinent, ea oportet pasto-
 rem in promptu habere. Varro ob eam
 rem, & vt rationem domino conficere
 possit, literatum requirit. De numero
 pastorum, & quot pecoribus, armen-
 tisque pastores singuli sufficiant, pro lo-
 ci, animaliumque ratione constitui-
 tur. Idem Varro octogenis hircis sin-
 gulos tribuit pastores, Atticus cente-
 nis: ad equarum gregem quinquage-
 narium binos homines, & vt equas ha-
 beat in ea regione domitas, in quibus
 regionibus stabularij equas solent abi-
 gere, vt in Lucanis & Apulia sæpe acci-
 dere proditum. Nostris regionibus
 vnus opilio centenis, ducentis, sæpe
 trecentis & pluribus ouibus præfici-
 tur, præsertim vbi quotidie in villam
 reducuntur. Porculator vnus vicenis,
 aut tricenis, ac pluribus sufficit, si non
 nimis angusto loco sit pascendus grex:
 Bobus atque vaccis ad eundem mo-
 dum.

dum. Equorum apud nos greges raro pascuntur: sed suo quisque ruri necessarios alit, siue in stabulis, seu pascuis atque pratis, raro vicenarium excedente numero. Quo autem pacto pascenda pecora vel ætate, vel hyeme, & quando in meridiem atque occidentem, de hoc superius suo loco admonuit.

De Canibus.

Canem etsi inter pecora referendum negent Iureconsulti: neque fructuosum sit animal, tamen, sicut & pastor, custodiæ excubiæque causa & fidelitatis, multis modis est commendabile. Nam & pro dominis sæpe pugnasse, & dominis defunctis, inedia vitam finisse quosdam, comperitum est: vnde precia generosorum canum cœperunt esse immensa. Alcibiadem 7000. drachmarum canem emisse proditum. Cum primis autem rei rusticæ administrandæ velut subsidiarium animal, canis, cuius rei exempla passim obuia. Nam præter fidem singularem, & nocturnas vigilias, etiam custos est pecoris, quod eo comite opus sit ad defendendû maximè ouilum

lum & caprinum pecus, quòd lupi imprimis captare solent, nisi canes opponantur defensores. Sues si gregatim pascantur, se defendere solent grunnitu, quasi ad arma fociis conclamatis. Armenta partim calcitratu, partim cornibus se tuentur, propulsantque impetentes. Canum autem, qui ad utilitatem parantur, tria genera sunt: nam de quarto, quod in delitiis habetur, Melitæarum & similium, non multum laboramus. Vnum genus est venaticum, quorum indagine, velocitate, atque labore feras prosequimur: hi quales esse debeant, & quomodo illis utendum, *in vniuersis* suis Xenophon & Oppianus docuerunt, & nos postremo libro, ubi de venatione dicitur, horum meminerimus. Nunc de rusticis canibus pecorum ac villæ custodibus, sermo instituitur, ac prius de œcuro dicemus, domus ac villæ custode. Is comparandus est grandi & vasto corpore, voce grauißima & quàm clarissima, vt simul & latratu prodat, & visu terreat, ac ne conspectus quidem horribili fremitu fuget insidiantem: Forma qua-

Canum
genera.

Oecurus
& vallatus
canis
qualis esse
debeat.

quadrata potius, quàm longa aut breui, capite magno, oculis acribus & radiantibus, vel ravis, vel glaucis, labris subnigris, neque resimis superius, neque pendulis inferius, palato atro, rictu amplo, mento suppresso, & ex eo enatis duobus dentibus dextra & sinistra paulò eminulis, superioribus directis potius quàm brochis, & acutis labroque tectis, aspectu leonino, villosa pectore atque amplo, latis armis, cruribus crassis, cauda breui, pedibus amplissimis. Mores neque mites neque truces nimium, ne vel furi aduletur, vel domesticos inuadat, maximè in custodia vigilans, nec erroneus, vt neque vagetur procul à villa, neque temerarius, sed circumspectus, ne vano strepitu concitatus latret. Nec refert, si villatici & *οἰκοί* non sint veloces, nam plus cominus quàm eminus laborare, intraque septa se continere debent: aduenientes sagaciter acriterq; adorian- tur, & latratu prodant terreantque. Pecuarius canis neque tam strigosus, neque pernix, quàm venaticus, neque tam obesus aut grauis quàm œcurus

Pecuarius
canis qua-
lis quare-
dus.

ac villæ custos, sed robustus tamen & promptus ac strenuus ad pugnam, adque cursum idoneus, & lupum aliasque feras & insidiatores repellendos, raptorémque persequendum, ad prædam denique eripiendam appositus sit. Proinde corpus productius atque longius ad eum usum habilis, quàm breue & quadratum: in ceteris cum æcuro conueniet & corporis & naturæ ratio. Quod ad sexum attinet, matres probantur magis: nam fœminæ catulientes, propter canum greges molestæ, tametsi castratæ feroces, mordacissimæq; & vigilantes esse solent. Ætatis non nimis vetuli, neque profus catuli: Siquidem hi neque sibi, neque gregi præsidio esse poterunt, ad custodiam tamen villæ aut domus vetulorum aliquis vsus esse potest. Quod si catulus (nam is melius instituitur (siue ad custodiam seu ad pastoritium usum comparetur, experimentum è pedum constitutione capitur, an magnus futurus. Caput habeat græde, leue, venosum, atque vt Xenophontis verbis vtat, *ινώδη τὰ κάτωθεν τῶν μετώπων*, auriculis

Catuli generosi insidicia.

culis magnis, & flaccidis, pendentibusque, internodiis articularum longis, pedibus anterioribus, quàm posterioribus breuioribus, sed rectis & magnis, qui ingredienti displodantur, digitis discretis, vnguibus duris, talo neque carneo, neque nimium duro, sed molli, à sceminibus summis corpore suppresso, spina neque eminula, neque curua, lateribus nõ ita cauis, sed coëutibus in obliquum, humerorum interuallis distantibus, clunibus obesis & supra caudam latis, & cætera, quæ supra in œcuro requirebamus. Colore quo sit, non multum refert, et si Varro ni albus placere, & Columellæ in pastorali quoque idem videtur non displicere, sicut in villatico niger: nam varium in neutro probari, sed vnus potius coloris: Album autem ideo commendari, vt si in obscuro lupus propulsandus, albus conspici possit, ne canis pro lupo feriat. Niger tamen & villaticus & œcurus conuenientior: siue enim luce clara fur aut insidiator aduenerit, terribilior niger conspicitur, siue noctu, ne conspicitur quidem pro-

Color.

propter umbræ similitudinem, & tectus tenebris tutiorem accessum habet ad insidiantem. Gilui atque flammei cineritiiue haud displicent, si cæteris virtutum notis respondeant. Certè huius indolis, veluti leonem ex vniuersis metientes, vel comparabimus iuuenes, vel domi natos disciplina idonea instituemus. Nam quantum disciplina faciat, declarat Lycurgi exemplum apud Xenophontem. Ut acres reddantur, subinde irritandi, auribus vellendi, complausûque ad mutuam pugnam incitandi, adiuuandique ne opprimantur. Nam sic audaciores redduntur, & interriti, adq; labores infracti. Vinculis primum assuescunt, si sustis loro alligetur collo, quem aliquandiu trahat, deinde hac veluti pædagogia etiam alligatus vel ducitur, vel domi retinetur. Vinciti interdium redduntur acriores, noctu soluuntur, sicq; assuescunt noctu vigilare & interdium dormire. Verùm, ut armati sint aduersus lupos, & alias feras, canesque sævientes, imponuntur illis collaria, Varro mellum vocat, circulum circa col-

Mellam.

Pp lum

Genus.

lum ex corio firmo cum clauulis capitatis, & ne duritia noceat, insuitur pellis mollior. Videndum in primis, ut boni seminis sint canes, & si fieri possit ex eodem semine: nam cognati maximè inter se sunt præsidio: matres sint animosæ, æqualibus papillis, ætas iusta ad pariendum annua, & pariunt quotannis ad annos nouè, nec sunt vtilis post

Aetas.

annum decimum. Mares, ut Columella scribit, generant iuueniliter vsque ad decem annos, seniorum pigra soboles. Homerus videtur canis vitam ultra viginti annos producere, vbi de Vlysse reuerso, de que canis ἀναγνώρισμῶν loquitur. Et nos vidimus, qui ad eam ætatem putabantur accessisse, sed inutiles prorsus. Aetas è dentibus cognoscitur: iuuenum sunt albi atque acuti, senum nigri & obtusi, ut Aristoteles tradit. Vere catulire plerunque incipiunt, gerunt in vtero sexagenis diebus, vel ad summum sexagenis tribus, Aristotele & Xenophonte autoribus. Varro ternis mensibus prægnantes esse scribit. Laconicæ octauo mense generant, cæteræ canes etiam semestres coitum

Partus
canum.

pa-

patiuntur. Vno initu implentur. Pa-
 riunt circa solstitium. Gignunt cæcos,
 & quò largiore aluntur lacte, eò tardio-
 rem visum recipiunt, non tamen vn-
 quam vltra vicesimum primum diem,
 nec ante septimum. Quidam tradunt,
 si vnus gignatur, nono die cernere, si
 gemini, decimo, idemque in singulos
 adiici, totidemque esse tarditatis ad
 lucem dies: & eam, quæ ex foemina
 primipara genita, citius cernere. Opti-
 mum in foetu, qui nouissimè cernere
 incipit, aut quem primum fert in cubi-
 le foeta. Statim vt editi sunt catuli, de
 generes abiiciantur. E septem reti-
 neantur tres aut quatuor, è tribus duo.
 Primis mensibus dum corroborentur,
 cum matribus permittendi lusus cau-
 sa, post instituendi, interdiu catenis
 continendi, & nocte, vt ante diximus,
 soluendi. Nec vnquam eos, quorum
 generosam indolem volumus conser-
 uare, patiemur alienæ matris vberibus
 nutrir: quoniam & lac & spiritus ma-
 ternus plurimum ad ingenij atque cor-
 poris incrementa facit. Quod si effæ-
 ta lacte deficitur, caprinum maximè

Caudæ
præcisio.

præbentur, dum sunt mensium quatuor. Substernere oportet ipsis paleas aut aliud, ut molliter cubent & incalescant, frigus enim & hoc animal ægrè fert. Caudas catulorum post diem quadagesimum quàm sint editi, sic castrari conueniet. Neruus est, qui per articulos spinæ prorepat vsque ad ultimam partem caudæ. Is mordicus comprehensus & aliquatenus eductus abrumpitur, quo factò neque in longitudinem cauda scædum capit incrementum, & rabies (ut quidam volunt) arceatur. Existimantur in vrina attollere crus ferè semestres. Id est signum consummati virium roboris: fœminæ hoc idem sidentes. Cibus canis vtrique generi communis, propior (inquit Varro) hominis quàm ouis. Pascitur enim culina & ossibus. Diligenter illi de cibo prouidendum, alioqui fame compellitur ad cibum quærendum diuertit & diuagari vel à villa vel à pecore. Xenophon totum annum lac præberi vult, & ea, quibus per omnem vitam vsuri sint, & præterea nihil. Graues enim repletiones crura canum distor-

Cibus
canis.

ta reddere, morbos generare atque interiora corrumpere scribit. Panis communis cibus, sed eum cum lacte aut sero lactis dandum Varro censet: quòd ei cibo assueti à pecore non citò discedant. Datur etiam panis iure perfusus ex ossibus, atque ea ipsa ossa contusa, quæ dentes firmiores, & os patulum reddunt, ac malæ vehementius diducuntur, acrioresque fiunt propter medullarum saporem. A morticinæ ouis carne abstineant, ne ducti sapore minus abstineant à pecore. In fœtura dādus potius panis hordeaceus quàm triticeus. Magis enim eo aluntur, & lactis præbent maiorem facultatem. Cibus assuescant capere interdium, nocte soluantur excubiarum causa. Ter pascere oportet quotidie, mane, ubi alligantur, apponendusq; potus, item meridie & vesperi, cum soluantur. Nomina imponi debent breuia, quò celerius quisque vocatus exaudiat. Græci & Latini dissyllabis, Germani monosyllabis plerunque vtuntur. Et si Columella non breuioribus duabus syllabis nomina indi debere scribat, idq; declarat

Nomina
canum.

Pp iij in

in nominibus tã Græcis quàm latinis,
 σκύλαξ, ράμη, ἄλλη, λάκων. Item lupa,
 tigris, cerua. Xenophon innumera re-
 cenſet, omnia ferè diſſyllaba. Morbi
 & vitia canum ſunt muſcarum plagæ,
 ricini, ſcabies. Aduerſus hæc carulos
 ex amygdala amara cum aqua trita,
 circa aures & intra digitos liniendos
 tradunt, vt neque muſcæ hæreant &
 exulcerationem inducant, neque rici-
 ni aut pediculi moleſti ſint. Quod ſi vl-
 ceribus iam præoccupatæ fuerint, pi-
 cem liquidam ſuillo adipi coctam vul-
 neribus inſtillari conuenit. Hoc medi-
 camine etiam ricini contracti decidüt;
 nam manu non ſunt auellendi. Pulico-
 ſæ cani remedia, cyminum tritum pari
 pondere cum veretro, & aqua miſtum
 atque illitum, Vel vetus amurca per
 totum corpus fuſa. Si ſcabies inſeſta-
 bit, cythyli & ſeſami tantundem con-
 terito, & cum pice liquida permifceto,
 vitiolaſamque partem linito: Quod me-
 dicamentum etiam hominibus con-
 uenit. Scabiei mederi ferunt, ſi cutem
 pertundas graphio vel ſtilo, item ſi pul-
 uere tormentario oblinas. Ariſtoteles
 ſcri-

Morbi.

Ricinorū
pellendo-
rum ratio.

scribit, canes tribus potissimum mor-
bis laborare, rabie, angina, podagra:
Acrabiem facere furorem, & quæ mo-
morderit, omnia rabie corripi, at ho-
minem non semper. Intereunt hoc
morbo etiam, quæ morsa sunt, exce-
pto homine. Rabies, Syrio ardente,
cumprimis pestifera. Nam & solis
æstu & frigore intensissimo rabie infe-
stari canes tradit Aegineta. Demorfos
aquæ metus, quam *ὕδροφοβία* vocant, *ὕδροφο*
corripit. Quapropter obuiam itur, per *βία.*
triginta dies gallinaceo maximè fimo
mixto canum cibus, aut si præuenerit
morbus, veretro. Plinius tradit, in lin- *λύττα.*
gua canum nasci vermiculum, quæ vo-
cetur lytta à Græcis, quo exempto in-
fantibus catulis, nec rabidos fieri, nec
fastidium sentire. Columella, vt paulò
antè dictum, neruum in cauda edu- *Signa ra-*
ctum eodem conferre tradit. Rabidi *bidi canis.*
cibus & potum auersantur, largam
spumosamque ore ac naribus profun-
dunt saliuam, toruis intuentur oculis,
strigosum corpus, & solito compres-
sus, cauda sub natibus contrahitur, as-
sultant sine latratu, & nullo discrimine

Pp iiij bel-

beluas & homines, notos iuxta & igno-
tos.

De Feli-
bus.

Quemadmodum canis ad custo-
diam tam domus & facultatum quàm
pecoris, ita felis, domesticum animal
est accommodatissima. Vnde ab Ae-
gyptiis propter vtilitatem pro Deo
coli solebat felis aurea. Nam cùm mu-
res tam in vrbibus quàm in villis mul-
tum incommodi afferant, aduersus
istud felium vsus pernecessarius, nec
vllum remedium præsentius. Catum
vulgus, Græci ælurum vocant, muri-
bus natura inimicum animal, noctu vi-
gilans, interdium dormit. Silentio enim
& leui vestigio ac velocitate, occulto-
que speculatu in mures & auiculas in-
filat, noctu acrius atque interdium cer-
nens, vt testatur Alexand. Aphrodi-
seus. Oculi in tenebris radiant fulgènt-
que. Coitus ferè circa Februarium, &
aliàs, nam sæpius gignit, mare stante,
fœmina subiacente. Cæcos parit, sicut
& canis. Herodorus autor est, feles
postquàm sunt enixæ, non amplius
adire masculos, ipsos verò mares fœ-
minas coeundi gratia quærentes, cùm
potiri

LIB. III. DE RE RVSTICA. 601

potiri nequeant, fœtus necare, quibus illæ orbatæ, cupiditate prolis, cuius est id animal amantissimum, ad mares reuertantur. Masculi castrati domum custodiunt diligentius: alioqui ob uenerem euagantur. Excrementa obrunt terra vel frumento, intelligentes odorem illum indicem esse sui.

Locus quò mundior, hoc citius urinam in eum eiicit. Plutarchus scribit felem odore unguenti turbari ac furere.

Finis libri tertij.

Pp v LIBER